

MÄRTS 102

REAKTOR

EESTI ULMEÜHING 25

ULMIKUD KODUKONTORIS

INTERVJUU: BERIT SOOTAK

Peatoimetaja veerg 03/20 (Triin Loide)

Kriisiajal peatoimetaja veeru kirjutamine on ühest küljest lihtne: teema on universumi poolt kätte antud. Teisalt tuleb oma sõnu väga hoolega valida ning panna rõhk läbimõeldud sõnavõtule. On ju Reaktori peatoimetaja veerud tavaliselt olnud üsna helge ja lõbusa alatooniga. Oleks see praegu kohane? Ma ei tea. Kindlasti võib aga neid helgeid noote siiski otsida, sest mitu nädalat kestnud eriolukord, mis vähemalt mulle tundub juba mitme kuu pikkuse agoonianana, vajab neid noote hädasti.

Olgu siis seegi rõõm lugejatel, et Reaktor on taaskord ilmunud ja kavatseb ilmumist ka jätkata. Samuti oleme kõik terved, kuigi vaimselt ja emotsionaalselt sama hapras seisus kui paljud teisedki. Mitte ainult horisondile, vaid juba päris laeva kohale kerkinud majanduskriisi tormipilved ei tee seda olukorda sugugi paremaks. Õnnelikud on need, kelle töö ja palk on säilinud, aga puutumata ei jää sellest küll keegi, riigikogulasi ulmikute seas palju ei ole ...

Sellest johtuvalt, koroonaviiruse ja selle põhjustatava COVID-19 haiguse juhtnöörid on küll nädalate kaupa levinud nii meedias kui ka sotsiaalse meedias, aga palun kõigil arvesse võtta seda, et ajad on keerulised ja nii mõnelgi inimesel on mure, kuidas järgmisel kuul või ülejärgmisel või järgmisel aastal oma leib lauale saada. Kutsun üles inimesi empaatiavõimele, ligimesearmastusele ning, armas Jeesus küll, palun lõpetage ajutiselt üksteisega tülinorimine nii eraviisiliselt kui avalikes sotsiaalmeedia lõimedes. Vaherahu, sest tavalised nääklused põhjustavad juba piisavalt valu, aga praegu oleme, nagu öeldud, kõik haprad ja haavatavad. Ning muidugi, kellel rahalisi muresid ei ole, see võiks „Fuck you, got mine!“-suhtumise asemel heldust üles näidata ja toetada meie ulme lipulaevasid: kirjastusi. Ostke raamatuid, ka e-raamatuid, pakkuge kaastöösid. [Raul Sulbi](#) jubakirjutas kirjastamisest kriisi ajal ning tema mõtetega võib nõustuda või mitte nõustuda, aga olukord on halb.

Loomulikult, raamatud on luksuskaup ja söögiraha arvelt kultuuri toetada pole mõistlik, nii et üleskutse on suunatud neile, kellel kergem. Kuidas see ütlus käiski, et kui sa naabri pudrukaussi vaatad, siis ainult selleks, et veenduda kas tal on piisavalt ... Eks see ole võib-olla naiivne ja natuke ohtlikki üleskutse, aga majanduskriisid löövad väga valusalt just kultuuri, kirjastusi ja meediat. Eks nad löövad pea kõiki valusalt ja ma ei julgegi tuleviku osas spekuloida mitte kuidagi.

Seoses kriisiga jäi seekord kirjutamata ka minu taskumänguri päevaraamatu rubriik, sest ma ei ole suutnud leida endas vaimset jõudu ega energiat, et midagi põhjalikult mängida. Ehk tulevikus, seda enam, et aprillikuine Reaktor tuleb vanade plaanide päraselt erinumber Erektor (ootame aprilli keskpaigani kaastöid ja hammaste kirinal aktsepteerime neid ilmselt ka lõpuni välja, aga erinumbri kokkupanek on suur töö, olge mõistvad ja saatke asjad varakult ära) ja minule kaasneb sellega kuuajaline pealikupuhkus. Esiteks olen ma seda vankrit juba nii kaua vedanud, et lihtsalt enese värskendamiseks kulub ära kuu aega mitte muretseda uue numbriga kokkusaamise pärast, teisalt on Mant samuti endine peatoimetaja ja ei vaja numbriga kokkupaneku juures mingit abi. Sügisesse planeeritud Veiko Beliali erinumber Kreator on üles ehitatud niimoodi, et mina jätkan pealikuna, Velials on „eriprojektijuht“: tal pole meie süsteemidesse ega chattidesse ligipääsu, kuigi selle saaks tekitada. Igal juhul: sellekuine Reaktor sai valmis, järgmise kuu Reaktoris on hulk materjali kogunenud ja järgmise veeru kirjutab juba ajutiselt Mant.

See-eest on teised tublid olnud ja näiteks Tormi Ariva ["Wabariigi ulme"](#) on saanud järjekordse

täienduse, mida ma tungivalt soovitan kõigil lugeda, sest kuigi ma alguses ei osanud sellest rubriigist midagi arvata, siis sellest on kiiresti saanud üks rubriik, mida ma ise kannatamatult ootan. Teema on põnev, Tormi on väga põhjalik, ajalugu ma armastan ning mitte väike osa asja naudingus pole selles, et Tormi on ka suurepärase, leidlik ja andekas sõnasepp. Lisaks on mul endal mingisugune kiindumus esimese vabariigi aegsesse kirjakeelde ja kultuuri, nii et kui ma loen, et: "Rõhutame veel kord, et see romaan on tõesti äärmiselt põnev", siis mul läheb meel heaks. Isegi kriisi ajal. Soovitan tungivalt lugeda ning kõik fännikirjad edastame Tormile, samuti juhin tähelepanu asjaolule, et Reaktoris saab kommenteerida. Seda võimalust kasutatakse üliharva, aga enamasti on artiklite all kommenteerime lahti keeratud.

Samuti on olemas "[Segavereline koomiksimaaailm](#)" ning kuna ulmeühing sai 25 aastaseks, siis peedistasime Belialsi, et kirjuta meile. [Kirjutaski](#).

Seekord on meil ka intervjuu; rubriik, mis kahjuks mitte igasse Reaktoris ei jõua peamiselt minu laiskuse tõttu. Seekord on luubi all [Berit Sootak](#), "Viimane hingelind" autor.

Väike jutuvalikuke, uudiskirjandus, kroonika ... Reaktor nagu Reaktori muiste. Kroonikas vaadeldakse, et kuidas ulmikud kodukontoris elavad ning ka Taivo Risti "[Päeva materjal Wikipedias](#)" paneb rõhu sellele, et kodus konutamine väga igav poleks ning on välja otsinud hulga vanu filme, mida huvilised võiksid uudistada. Eks praeguses olukorras ongi kõige raskem tõmmata see hõbedane niit minevikust läbi karmi oleviku tulevikuni ning lihtsalt vastu pidada, mitte meelt heita ja võimaluste korral lihtsalt jätkata kõige sellega, mida senini tehtud, lihtsalt kõigi eriolukorra nõudeid ja majanduskriisi surutisi arvesse võttes.

Olge terved!

Triin & toimetus

Kaanepildi autor: [Gerli Carol K.](#)

Intervjuu: Berit Sootak (Joel Jans, Laura Loolaid)

Kuidas jõudsid mõttest raamatuni?

Lihtsalt öeldes istusin ühel päeval arvuti taha ja hakkasin kirjutama. Aga see lugu sündis mu peas juba väga ammu. Esialgse versiooni nimi oli „School for Us” (meie kool) ja see oli tohutult-tohutult halb. Aga mulle meeldis kirjutada, see oli selline mõnus ajaviide ja sõpradele meeldis ka lugeda, et mida ma siis kokku kirjutasin (tollel ajal olid kõiksugu vampiiri-noortekad väga moes). Lugu hakkas ajapikku mu peas oma elu elama ja pärast üheksat aastat jäin ma kogemata elukaaslasele vahele, kui ma nõudepesuajal iseendaga oma jutu dialooge valjult rääkisin. Just tema innustas mind seda uuesti kirja panema, nüüd siis juba eesti keeles, ja sealt edasi läks kõik juba nii kiiresti, et järsku oligi raamat trükikojas.

Kui kaua sul raamatu kirjutamine aega võttis?

Alustasin kirjutamist jaanuaris sessi ajal ja esimesele testlugejale saatsin veebruari lõpus. Kaks kuud? See oli versioon oli väga toores ja nüüd (täpselt aasta hiljem) ei julge ma seda enam lugedagi. Aga viimased parandused ja detailid lupsasid sisse just enne trükki minekut.

See raamat tundub liiga hea, et olla esimene. Oled sa varem sahtlisse või varjunime all juba midagi kirjutanud?

Varjunimi oleks väga äge asi, mida kasutada! Aga ei. Enamasti olen kirjutanud luuletusi ja laule. Kooliajal kirjutasime ingliskeelseid kõnesid. Kõige rohkem klaviatuuril toksimist on pühendatud siiski referaatidele.

Kuna su mõlemad vanemad on kirjanikud, siis ei saa me jätta küsimata, kui palju on nemad sind mõjutanud? Kui palju on vanematest abi testlugemisel? Või eelistad testlugejatena pigem sõpru?

Ma arvan, et meie peres on kirjutamine selline tavaline asi. Et kui muusikuteperes on tavaks kõik lapsed klaverit mängima panna, siis meil oli ka nii, et kõik ju koguaeg kirjutasid midagi. Kindlasti tekkis huvi sealt, aga ma olen üldse selline, et ma tahan midagi ise luua, mitte lihtsalt pealtvaataja olla. Testlugejaks peab olema inimene, kes ei karda sulle asju otse näkku öelda. Jah, minu testlugejateks olid ka sõbranna ja elukaaslane, aga kõige konstruktiivsem kriitika tuli siiski kirjastajalt.

Vanematest ja mõjudest rääkides - kuivõrd mõjutab sind nende tuntus? Varju jääda ei karda?

Oluline on see, et inimene teeb seda, mis talle meeldib. Mulle meeldib asju välja mõelda: uusi toiduretsepte, laule, ja nüüd ka kirjutada. See ei pea olema mingisugune võistlus, sest ma austan nende loomingut. Noorelt alustamine annab hea pinnase õppimiseks. Ma ei kujutaks ette elu, kus nad pole need, kes nad on, sest muidu poleks ju ka mina selline.

Armastus on "Viimases hingelinnus" vägagi kesksel ja olulisel kohal. Kumb sul pigem meeles mõlkus – kirjutada ulmeromaan, kus sees armastuslugu, või armastusromaan, kus on sees ka pisut ulmet?

Loo keskpunktiks on siiski see maailm, kus inimestel on erakordsed võimed. Kõik muu ehitas ennast ise üles ja mina olen lihtsalt sõnumitooja, et selline maailm eksisteerib. (Mõned on kritiseerinud, et armastust on liiga palju ja et tegelikult ei käi see üldse nii. Aga kui peategelane on 18-aastane, siis armastus ei peagi olema „reaalne“). „Viimane hingelind“ ei räägi ainult ulmest, seal on ka tavalised suhted ja üldine elu-olu. Ja armastus on osa elust — mõnikord võib see lihtsalt kogemata juhtuda, kui kahte inimest seob minevik ja saatus.

Ulmelist poolt hoiab siin raamatus üleval originaalne üleloomulik maailm, mis vastavalt tagakaanele põhineb Eesti rahvapärimusel. Räägi meile pisut selle maailma loomisest. Mille poolest erineb see näiteks meie praegusest argimaailmast?

Ma kartsin, et Eesti võib tegevuskohana igavaks jääda — kuidas saan ma siia tuua mingid X-mehed ja teha seda kõike nii, et see tunduks reaalne? Aga siis ma sain aru, et meil on tohutult huvitav rahvapärimus, mis seoks need kaks maailma üheks. Miks leiutada ratas, kui see on juba olemas? Alguses oli natuke keeruline, aga ühe tegelase nimemuudatus avas uued ukSED. Just veelinnu kauri rahvauskumusest sai „Viimase hingelinnu“ maailm alguse, mis sobis imekombel kõige sellega, mis juba kirjas oli. Sealt edasi hakkasid asjad iseenesest kokku jookSma ja mina pidin vaid klaviatuuri klõbistama.

Hingelinnu maailm ei erine meie omast, sest kõik, millest seal juttu on, võite leida veebilehelt Folklore.ee, nii et võiks isegi öelda, et kõik need „olevused“ on eestlaste jaoks juba sadu aastaid eksisteerinud. Mina äratasin nad lihtsalt üles ja tõin nad tagasi. Lugu rikkumata võin ma öelda, et meie maailmas on sellised inimesed, kes elavad teiste seaduste järgi. Nad on nagu meie, aga nagu ei ole ka.

Mis oli kõige üllatavam asi, mida kirjutamise käigus teada said? (nii enda kohta kui ainese kohta)

Lugu, olgu ta siis lühijutt või romaan, hakkab mingi hetk oma elu elama. Tegelased saavad endale sellised iseloomud, mida polnud võimalik ette näha. Vahepeal ma imestasin, et kuidas kõik ise kokku sulandus, ometi olin ma selle ju ise kirjutanud. Ja kui palju on meil Eestis igasuguseid pühapaiku! Väga palju andsid mõtteainet filmid ja sarjad, mida ma kirjutamisperioodil vaatasin. Näiteks „Johannes Pääsukese tõeline elu“ ja üks doksaade, kus räägiti ühe hiie maharaiumisest.

Miks just Veriora, on sul endal selle kohaga kokkupuuteid?

Ma tahtsin, et tegevuspaik oleks Tallinnast piisavalt kaugel. Samuti oli vaja, et seal oleks mõis. Aga ükski mõis ei olnud päris selline nagu ma tahtsin ja lõpuks „istutasin“ ma oma mõisa Veriora juurde metsa. Miks Veriora? Tundus nagu selline müstiline nimi. Pärast vaatasin kaarti uuesti ja panin tähele, et Süvahavva on ka seal lähedal.

Ma küsisin isalt üle, et kas ma olen Verioral kunagi käinud. Ta ütles, et läbi oleme kindlasti

sõitnud. Rohkem kokkupuuteid ei ole.

Lõpp jääb üsna lahtiseks, mistõttu oletan, et tulemas on ka järg. Mitut romaani sa sellesse maailma plaanid?

Plaanis oli algusest peale kirjutada triloogia. Kõik head asjad on ju triloogiad. Või topeltriloogiad. Mul polnud õrna aimugi, millest ma veel kaks raamatut kirjutan, aga nüüd nokitsen ma juba kolmanda kallal ja kirjutada on väga palju!

Kui rääkida sellest maailmast, siis mõttes on kirjutada ka lühijutte, aga see eeldab, et lugeja on vähemalt esimest raamatut lugenud.

Kuna siin teoses on palju viiteid nii superkangelastele, Harry Potterile kui ka „Troonide mängule“, „Star Warsile“, David Bowiele ning „Sõrmuste isandale“, siis uuriks, mis on sinu jaoks kõige olulisemad autorid ja filmid?

Noorena lugesin läbi vist kõik Roald Dahli teosed ja *Goosebumps* lasteõudukad. Praegu domineerib minu raamaturiigis Diana Gabaldoni *Outlander* seeria ja piinlikus koguses Paulo Coelho. Minu lemmikfilmid läbi aegade on *Back to the Future* ja *V for Vendetta* — neid võiksin ma iga päev vaadata.

Kõige rohkem on minu mõttemaailma kujundanud vist arvutimängud. *World of Warcraft*, *Mass Effect*, *Dragon Age*, *The Witcher*, *Fallout*, *Skyrim* jne.

"Hingelindu" inspireeris kõik eelnevalt väljatoodu, aga ka animeseriaal *Naruto*, *Avatar: The Last Airbender* ja lastefilm *Sky High*.

Missuguseid raamatuid-filme vaatasid-lugesid n-ö kodutööks või uurimismaterjalina, et oma loos teatud kohti paremini välja kirjutada?

Eelnevalt mainisin Folklore.ee, samuti uurisin ka natuke Eesti mõisade raamatuid, ja kõik muu oli spontaanne *guugeldamine*. Aga tegelikult oli kõik inspireeriv, mõni kinos vaadatud film või telekast tulev märul. Vahepeal oligi nii, et hüppasin järsku teleka eest arvuti taha ja hakkasin õhinal kirjutama, sest ma olin just välja mõelnud, et kuidas-kes-miks-millal.

On autoreid, kes üritavad kohe esimene kord jutu võimalikult lõplikult valmis teha. On autoreid, kes kirjutavad mitu korda mustandit ümber. Missugune on sinu kirjutamisstiil?

Kui raamat oleks trükki läinud alles nüüd, siis muudaksin ma seda ikka veel. Alati on midagi, mis nagu väga ei sobi ja mida võiks lõpmatuseni ümber kirjutada. Aga mingi hetk tuleb lihtsalt endale öelda, et nüüd on lõpp. Rohkem ma midagi ei muuda. Ma arvan, et kümne aasta pärast oleks see raamat palju paremini kirjutatud, aga kuskilt peab alustama, et mingitki kogemust saada.

Mis teeb loo sinu jaoks heaks?

See on aus. See on kirjutatud hingega. Seal on suhtedraamat, natuke madistamist, natuke nuputamist ja tohutul hulgal saladusi ja mõtteainet, et pärast raamatu lugemist üks hingetõmme võtta ja mõistatama hakata.

Mida sa veel teed ajal, mil sa ei kirjuta? Ehk milliseid hobbisid sa harrastad?

Praegu käin Maaülikoolis ja õpin toidutehnoloogiat. Enne seda töötasin kokana ja pidasin toidublogi. Kodus mängin kitarri ja arvutimänge, vahepeal ka DnD-d. Viimase aasta jooksul on ka kirjutamine väga palju aega ära röövinud. Ega muuks nagu aega ei olegi.

Millele soovitaksid teistel uutel ja alustavatel kirjanikel tähelepanu pöörata?

Ma arvan, et ühe raamatu avaldamine ei tee kellestki veel kirjanikku. See on selline tiitel,

mille peab lugejatelt välja teenima. Peab olema julge ja võimalustest kinni haarama — selleks on ju meil nii palju romaanivõistluseid. Kuskilt peab alustama. Minu puhul juhtus see lihtsalt kogemata olema „Viimane hingelind“.

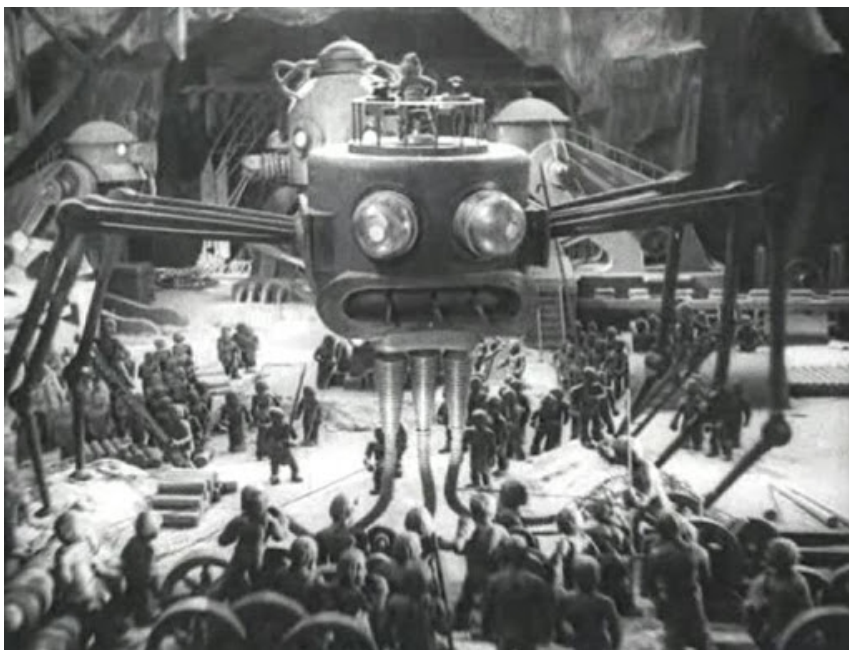

Palju õnne, Aleksandr Ptuško! (Kalver Tamm)

Nõukogudemaal ei olnud lavastaja lihtne olla. Ega stsenarist. Ega üldse keegi. 19. aprillil 1900. aastal Luganskis talupoja perre sündinud Aleksandr Ptuško leidis endale aga žanri, milles andis mingilgi määral ideoloogilistest nõuetest mööda hiilida. Fantaasiafilmid. Märkimisväärsel hulgal ja märkimiväärselt kvaliteetsed.

Alustuseks töötas noor Aleksandr aga mõned aastad kohalikus teatris, õppis ülikoolis majandust ning 27 aastasena jõudis Mosfilmi. Toimetas seal soojenduseks nukumeistrina, liikus aga suhteliselt kiiresti edasi omaenda lühifilmideni ja 1933. aastal alustas juba omaenda käe järgi kokku pandud meeskonnaga peaaegu täies pikkuses animeeritud nukufilmi „The New Gulliver“ väntamist. Mitte küll esimene film, milles nukud *stop-motion* tehnikas liikuma pandi, aga mastaabid ja tähelepanu detailidele vägagi muljetavaldav. Nukke endid suurusjärku 3000 ja olulistematel tegelastel kuni 300 erinevate ilmetega pead, mida siis vajadusel vahetati.

ikke alt vabastab. Ehk et päris ideoloogiaväliselt ei saanud ka Aleksandr tegutseda. Metropolist meenutavas allmaailmastseenis tõusevad rõhutatud kaevurid üles ja alustavad revolutsiooni, „Kuldvõtmekeses“ („The Golden Key“ (1939)) viib Buratino lapsed ja vanurid töötatud maale, kus lapsed käivad kõik koolis ja vanainimesed elavad hästi, „Ruslan ja Ludmillas“ (1972) raputavad mäe alla aheldatud titaanid ahelad õlgadelt.

Sisu kohta lühidalt niipalju, et noor pioneer jääb rannal magama ja näeb unes kuidas ta Lilliputimaa kapitalistide

Selliseid näiteid saaks siia veel tuua, iga ta filmi kohta. Aga tark vaataja saab kindlasti aru, et iga film on ikkagi oma aja laps ja neid ei ole võimalik omast ajast välja rebida. Ning need rohkem või vähem häirivad elemendid ei defineeri neid filme.

Pöörake hoopis tähelepanu sellele lustile, millega ta filmides tegelased askeldavad. Halltoone neis ei tunnistata. Ei otseses ega kaudses mõttes. Tegelane on kas hea, mispuhul tema iseloom on põhjamine, kindel või siis on tegelane läbinisti mäda limukas. Aga igaüks neist tegelastest on oma rolliga rahul. Ei jää Ilja Muromets filmis „Ilja Muromets“ (1956) kordagi nukralt aknast välja põrnitsema, et kas ikka oli vaja lohe Gorõnõtšil pead maha lüüa ega nuta „Tsaar Saltaanis“ (1966) ema patja, et tütre koos vastsündinud pojaga tunni toppida lasi ja tunni merre heita.

Selline selgus aitab kenasti leppida süžeepööretega, mis mõneski teises filmis paneks tatistama. Kui tegelane on ikka täiesti jobu, siis ta on ära teeninud kõik halva mis temaga juhtub. Karabas Barabas jääb habet pidi ukse vahele? Paras! Tsernomõr topitakse pea ees kartulikotti? Väga õige! Muinasjutufilm peabki olema veits totakas, sest muinasjutud ise on veits totakad. Nende loogika päris maailmas ju ei kehti. Hunt võib kuitahes palju kriiti sisse

õgida, kitsena mökitama ta ikka ei hakka. Igasuguse tõenäosusteooria vastu käib see, et terve kuningriigi naistes ainult ühele läheb kristallkingake jalga. Rändmungad võivad lõõritada nagu lõokesed aga no see ei pane jalgadest halvatut vasikana ringi kalpsama. Selleks et vaataja muinasjutufilmi loogikat uskuma jääks, peab selle filmi tegija ise muinasjuttude maailma omaks võtma. Ja Aleksandril see õnnestus.

Õnnestus sedavõrd hästi, et isegi sellised elemendid, mis üldiselt ei sobi filmidesse mõjuvad tema omades nauditavatena. No näiteks laulud, kui ühes India filmis kogu küla korraga laulma ja tantsima kukub, siis mul tekib koheselt tahtmine edasi kerida. Ptutško filmides aga on need hetked täiesti loogilised, kõik ongi nii helge ja süda nii kerge, et peabki hakkama laulma ja kui juba lauldakse, siis loomulikult tahab keegi ka tantsida. Aleksandr muide ei ole kuulnud ainult omal maal. Kolm tema filmi („Sadko“ (1952) , „Sampo“ (1959) ja „Ilja Muromets“) on ümber nuditud ja inglise keelde dubleeritud. USAs kinos linastunud ja jõudnud sealtkaudu MST3K poiste näppu. Uudishimust ma vaatasin nende kommenteeritud versiooni „Sampost“ ja minu jaoks oli maagia kaotsis. Laulud olid puudu!

„Pole hiir ja pole konn ta, mingi veider vördjas on ta...“, „Orav laulu laksutab, ise pähkleid praksutab...“ multikas selline asi töötas, aga filmis? „Romeo+Juliet“ sai kunagi halastamatult pähe, et oma tegelased Shakespeare värssides kõnelema pani, Aleksandrid veavad aga selleski osas kenasti välja. Puškini värssid ei hakanud isegi minusugusele luulekaugele inimesele vastu, nii „Tsaar Saltaan“ kui „Ruslan ja Ludmilla“ on kõrvale väga meeldivad. Sellele meeldivusele andis nii neis kui ka teistes mehe filmides muidugi juurde orkestrimuusika.

Eriliselt väljapaistva näitena põhineb „Sadko“ ju Rimski-Korsakov ooperil.

Olen nüüd keerutanud ühte ja teistpidi, rääkinud kõigest muust, nii et räägime siis visuaalist ka. Ptutškol silma oli ja võimalusi ka. Gulliveri filmi juures rääkisin numbritest, lisaks siis ka Mosfilmi jaoks esimene täispikk animatsioon. Murometsa filmi juures olid tohutud massid kaasatud, väidetavalt üle 100000 statisti pluss 11000 hobust ning esimene Mosfilmi stereoheliga ja laiformaadis pildiga linateos. Kivist lill / „The Stone Flower“ (1946) Mosfilmi esimene värvifilm, mis teostuse eest ka Cannes filmifestivalilt eriauhinna korjas (põhineb muuseas raamatul „Malahhiitlaegas“). „Sadko“ mis Veneetsias Hōbelōvi koju tõi hüppab kontinendilt kontinendile ja käib ka merepõhjas ära. „Kuldvõtmekeses“ lendab raamatust laev välja. „Tsaar Saltaan“ on üks lõputu imetegu. „Väljub vahutavast veest, nelikümmend vägimeest...“

Minu enda jaoks kõige muljetavaldavamaks oli Aleksandri oskus maalitud taustade ja päris dekoratsioonidega sulandamine. Lõputud väljad ja hiiglaslikud linnad, mäeahelikud ja kaasikus uitavad neidised. Mõnusalt pehme ja sumeda tonaalsusega. Silm lausa puhkas peal.

Ei saa muidugi välistada, et minu hinnagud on veidi kaldus sel põhjusel, et „Tsaar Saltaan“ oli „Kolmanda planeedi saladuse“ kõrval kõige vingem multikas üldse, mille najal üles kasvasin ja vene muinasjutufilme sai ka omajagu nähtud. Aga võrdlused Willis „King Kong“ O'Brieni ja Ray Harryhauseniga ei ole minu välja mõeldud. Täiesti teenitud võrdlused. Ja no kui muinasjutufilm tõesti ei ole sinu teetass, siis Aleksandr oli üks stsenaaristidest ja nendesamade sulandatud võtete lavastaja ka sellise pärli nagu „Vii“ (1967) juures.

Päeva materjal Wikipedias, veebruaris 2020

(Taivo Rist)

KUU ULMEAIAKIRI: [Ghost Stories](#)(3. veebruar)

Aastail 1926–32 ilmus 64 numbrit. Ajakirja kaanel oli kas tont või ilus neiu, tavaliselt koguni mõlemad, ainult ühe ajakirja kaanel oli kurjakuulutav must kass. Autorid – Robert Howard, Agatha Christie, Charles Dickens, Arthur Conan Doyle, Herbert George Wells, rääkimata vähemkuulsatest. Vanu inglise tondijutte ilmus ajakirjas palju. Aga need jutud, mis olid esitatud tõsilooa, läbielanu kirjeldusena, olid kõik toimetuse või kirjanike poolt kokku sepietud. Toimetaja Bernarr Macfadden saavutas kokkuleppe briti kirjastaja Walter Hutchinsoniga, kes andis välja ajakirju Sovereign Magazine ja Mystery-Story Magazine, ning mõnedki lood ilmusid seetõttu mõlemal pool ookeani. Esialgu oli Ghost Stories edukas, siis aga läbimüük halvenes, toimetaja vahetamine ei aidanud ja ajakiri pandi kinni.

KUU PROMINENT: [Roger Chaffee](#)(15. veebruar, 85. sünniaastapäev)

Astronaut Roger Chaffee ei jõudnudki kosmosesse, sest hukkus Apollo 1 stardieelsel katsetusel tulekahjus nagu teisedki kaks meeskonnaliiget. Tulekahju ei kestnudki kauem kui pool minutit ja sumbus seejärel iseenesest, sest hapnik lõppes, aga astronautide hukkamiseks piisas. Tuletõrjel kulus kosmoselaeva meeskonnaruumi avamiseni 5 minutit, astronautide eemaldamine kosmoselaevast algas 6 tundi pärast õnnetust ja kestis poolteist tundi. Chaffee järgi on nimetatud kraater Kuul, planetaarium Michigani, mägi Marsil, kunstsaar Californias jne. Purjede Gammat (see on täht Purjede tähtkujus) nimetatakse Regoriks, mis on Roger tagurpidi.

KUU ARVUTIMÄNG: [„Ämblikmees”](#)(16. veebruar)

Insomniac Games avaldas 7. septembril 2018 mängu Ämblikmehe võitlusest Mister Negatiivse vastu, kes ähvardab ühiskonda Kuradi Hinguse nimelise biorelvaga ja suudab pelga puudutusega inimesi korrumpeerida. Kohtab tohutut hulka Ämblikmehe maailmast tuttavaid tegelasi, nii häid kui halbu. Gotham Cityt on kujutatud avatud maailmana ja seal kohtab nii reaalselt kui üksnes Ämblikmehe maailmas eksisteerivaid hooneid. Näitlejana teeb pisirolli Ämblikmehe kaasautor Stan Lee, kes suri 2018. aasta novembris. Mäng on kolme raskusastmega, millele hiljem lisati neljas, kõige raskem. Kriitikud võtsid mängu soojalt vastu, nominatsioone ja auhindu sadas nagu küllusesarvest, näiteks Videomängumüüjate ja -Kriitikute Riiklik Akadeemia nomineeris selle mängu aasta parimaks 21 kategoorias, millest võitis küll ainult 3. Nii USA-s, Suurbritannias kui Jaapanis purustas „Ämblikmees” kas 3 päeva või esimese nädala müügirekordi.

KUU VÄLJASURNUD ELUKAS: [kosmotseratops](#)(19. veebruar)

Sõna „kosmotseratops” tähendab kreeka keeles „ilusate sarvedega nägu”. Sarved polnud suunatud ette või taha nagu teistel tseratopsidel, vaid külgedele ja üles nagu piisonil. Pea tagaküljel oli tohutu luust kaelus ja seda kaelust pean ma küll ilusaks. Sarvede ja kaeluse

otstarbe üle vaieldakse: on arvatud, et neid ei saanud kasutada millekski muuks peale emaste ees eputamise ja teiste isastega kemplemise, kuid mõne meelest võis neil muidki ülesandeid olla. Kosmotseratops oli 4½ meetrit pikk ja kaalus 1,2 tonni. Nagu kõik tseratopsid, liikus ta neljal jalal ja nägi välja nagu raudrüüs pull. Ta elas 75 miljonit aastat tagasi hiliskriidis. Kõik tseratopsid olid taimetoidulised ja nende peamised vaenlased olid türannosaurused. Oletatavasti arenesid kosmotseratopsist tritseratops ja mõnedki teised tseratopsid. Kosmotseratopside jäänused on leitud Utah'st, mis tollal asus mere kaldal. Põhja-Ameerikat läbis tollal põhjast lõunasse Lääne Sisemeri, mis jagas mandri läänepoolseks Laramiidiaks, kus elaski kosmotseratops, ja idapoolseks Apalatšiaks.

KUU KIRJANDUS: [prügikastikoomiks](#)(20. veebruar)

Prügikastikoomiks on selline koomiks, mis trükiti väga väikeses tiraažis ja mitte levitamiseks. Mõiste tekkis 1930-ndatel, kui koomiksid hakkasid USA-s populaarseks saama. Asja mõte oli mingi pealkirja, tegelase või tegevustiku kaitsmine kaubamärgiga, sest kui kaua jokatada, siis võib konkurent vastava koomiksi enne valmis saada. Mõnda koomiksit trükiti ainult kaks eksemplari, millest üks saadeti kaubamärgiametisse. Mõni koomiks koosnes ainult kaantest, millel vahelehti polnudki. Sisuks kõlbasid lõpetamata, värvimata ja sõnamullideta visandid, kuid mõni koosnes varem avaldatud materjalist. Kaanekunst oli tüüpiliselt pärit mõnelt varasemalt numbrilt, ainult kirjad vahetati. Väikese tiraaži tõttu võivad prügikastikoomiksid tänapäeval palju maksta. 1946. aasta seadusemuudatus võimaldas kaitsta mitte üksnes valmistoodangut, vaid juba projekti, ja vajadus prügikastikoomiksile järele vähenes. Pärastpoole hakati prügikastikoomiksileks kutsuma reklaammaterjale, mida kirjastajad saadavad levitajatele peatselt valmivate koomiksile kohta.

ESIMENE VANAFILM: [„Doktor Caligari kast“](#)(26. veebruar)

1920. aasta Saksa õudustumfilm pikkusega 75 minutit, saksa ekspressionistliku filmi tähtsaim näide. Hullumaja direktor hüpnootisöör doktor Caligari kasutab tema hoolde ravile toodud Cesaret mõrvade sooritamiseks. Caligari välimuse eeskujuks on võetud Arthur Schopenhauer. Tänapäeva filmikriitik Roger Ebert peab „Kasti“ esimeseks tõeliseks õudusfilmiks ja kultusfilmide asjatundja Danny Peary esimeseks kultusfilmiks. Kriitikute hinnang on sellele filmile alati parem olnud kui vaatajate oma, Rotten Tomatoesi hinnang on 50 arvustuse põhjal 100%, nähtavasti on film siiaaale hirmus. Filmi mõju käsitlev peatükk on üüratu pikk. Muuhulgas on filmi peetud ennustuslikuks: hullumaja hull direktor ja hüpnootisöör on Adolf Hitler ning Cesare, kelle abil ta kuritegusid sooritas, on natsipartei. Commonsis filmi pole, sest kaasstsenarist Hans Janowitz elas 1954. aastani ja film langeb avalikku omandisse alles 2025. aastal.

KUU TEGELANE:[Naruto Uzumaki](#)

Masashi Kishimoto otsustas joonistada manga poisist, kes töötab kokana. Kirjastusele ei meeldinud. Siis joonistas ta manga poisist, kes moondub üheksasabaliseks rebaseks, eriti ninjana võitlemise ajal. See meeldis hoopis rohkem. Manga Narutost ilmus 1997–2014, animesarjad 2002–2017, videomängud ilmuvad siiaaale. Naruto on muutunud populaarseks oma soengu (kollane siilisoeng) ja jooksmisstiili (pea ees, käed liikumatult taga). Jaapanlastele võis meeldida seegi, et Kishimoto kujutas Narutot lihtsa ja lollina. Esimeses mangas oli Naruto 12-aastane, viimane kujutab juba tema poja Boruto seiklusi. Naruto tõusis Jaapanis kiiresti viie ja pärast juba kahe kõige armastatuma koomiksikangelase hulka.

ESIMENE ASTRONOOMIAPILT: [USA kolm esimest mustanahalist astronauti](#)(3. veebruar)

TEINE ASTRONOOMIAPILT: [Austraalia Teleskoopide Kompaktne Jada](#)(5. jaanuar)

Austraalia Teleskoopide Kompaktne Jada asub Uus-Lõuna-Walesis ida-läänesuunalisel raudteel. See koosneb 6 ühesugusest 22 m läbimõõduga ja 270 tonni kaaluvast taldrikust, millest üks, läänepoolseim, on liikumatu ja ülejäänuid saab mööda raudteed liigutada, aga mitte väga kaugemale, sest raudtee on ekstra teleskoopide jaoks ehitatud ja ainult 3 km pikk. Teleskoopide jada kuulub Paul Wildi nimelisele observatooriumile ja selle juures on külastuskeskus, nii et igaüks tohib sinna vaatama minna.

KUU LOODUSEPILT: [Tarvasjõgi](#)(22. veebruar)

PÄEVA MATERJAL COMMONSIS

KUU KOSMOSEPILT: [Liblika udukogu](#)(17. veebruar)

Liblika udukogu avastati 1888. Ta asub Skorpioni tähtkujus ja on kahepoolne planetaarne udukogu ehk teisisõnu sel on keskne täht, mille suhtes kogu ülejäänud udukogu moodustab kaks lehte või tiiba. Liblika udukogu kesktäht on üks kõige kuumematest teadaolevatest tähtedest. Selle temperatuur on üle 250 000 °C ja see on valge kääbus massiga kaks

kolmandikku Päikest. Valged kääbused tekivad enamiku tähtede arengu lõppfaasina pärast nende läbipõlemist. Siis heidab täht oma väliskihid minema ja üksnes tuum jääb järele, aga väliskihid moodustavadki seda ümbritseva udukogu. Kuna Liblika udukogu keskne täht on täitsa suur ja väga kuum, siis järelikult pidi täht, millest see moodustus, olema väga suurte mõõtmetega. Tänapäeval tema heledus väheneb kiirusega 1% aastas, mis tähtede iga ja universumi vanust arvestades on suur kiirus. Läbi udukogu jookseb selgesti nähtav must joon ja selle põhjus on veel kindlaks tegemata.

Paljud teist istuvad päevad otsa kodus, kusjuures ei olegi nakatunud viirusega, mis paneb hommikust õhtuni koroonat mängima. See tähendab, et teil on rohkem aega ja ma panen meelelahutuseks pisut rohkem vanafilme.

ESIMENE ASTRONOOMIAVIDEO: [maandumine Titanile](#)(3. veebruar)

14. jaanuaril 2005 laskus Euroopa Kosmoseagentuuri sond Huygens Saturni suurimale kaaslasel Titanile, mille läbimõõt on 40% ja raskusjõud seitsmendik maisest (vähem kui Kuul). Temperatuur on kesktlääbi -180 °C. Titanil esinevad pilved, vihm, tuul, jõed, järved, mered, lited ja aastaajad, ainult need pole veepõhised, vaid metaanipõhised. Vaadake vähem kui 5 minuti pikkust videot, kuidas see sond maandus. Minul oli vaja mitu korda vaadata, enne kui kõik üksikasjad ära nägin. Seni on see jäänud ainsaks maandumiseks mõnel teisel kuul peale Kuu. Maandumine õnnestus, näiteks kukkus ta kuivale ja mitte metaanimerre ning edastas andmeid poolteist tundi pärast maandumistki. Päike on seal umbes nii ere kui autotuled 150 meetri kauguselt, aga varjude heitmiseks piisab. Maal on Päike 1000 korda heledam, aga Kuu 500 korda tuhmim kui Päike Titanil, nii et keskpäeval on seal umbes nagu Maal 10 minutit pärast päikeseloojangut. Titani avastas hollandi astronoom Christiaan Huygens 1655 ja tema järgi see sond nimetati.

TEINE VANAFILM: [„Peeter Paan”](#)(4. veebruar)

105 minuti pikkune 1924. aasta tummfilm. Mina polnud varem Peeter Paanist ainsatki filmi näinud ega raamatut lugenud, see viga nüüd kadus. Tegu on 1904. aasta näidendi esimese ja väga originaaltruu ekraniseeringuga kuni sinnamaale, et tiitrites kasutatakse peamiselt originaalteksti. Näidendi autor J. M. Barrie leiutas naisenime Wendy, mis sellest ajast on saanud mõõdukalt populaarseks. Peategelasi mängisid 18-aastased Betty Bronson (Peeter) ja Mary Brian (Wendy). Mõlemat ootas korralik tummfilmikarjäär, mis ulatus helifilmidessegi. Kui 1924. aastal oleks valitud „Oscareid”, kandideerinuks „Peeter Paan” paljudes kategooriates: parim film, režissöör, naispeaosatäitja (Bronson), meespeaosatäitja (Ernest Torrence kapten Hookina), meeskõrvalosatäitja (George Ali koera ja krokodillina), eriefektid (20-aastane Virginia Brown Faire Tinker Bellina). Kui see film oleks tänapäeval tehtud, oleks tal raskusi tsensuuriga, selleks jooksid Bronson ja Brian liiga paljalt ringi ning pealegi suudlesid teineteist.

KOLMAS VANAFILM: [„See, Kes Saab Kõrvakiile”](#)(7. veebruar)

80 minuti pikkune 1924. aasta tummfilm, žanrilt psühholoogiline thriller. Batmani vaenlase Jokkeri vanaisa elu ja seiklused. Film on muide venelase Leonid Andrejevi 1915 kirjutatud näidendi teine ekraniseering ja esimene ekraniseering oligi Venemaal 1916. Kaasaegsed kriitikud kiitsid seda filmi ja kui 1924. aastal valituks „Oscareid”, kandideerinuks Lon Chaney nähtavasti parimaks meespeaosaliseks. Pärastpoole on kriitikute arvamus langenud, filmi peetakse liiga etteaimatavaks, omal ajal oli ta seda muidugi vähem, näiteks erineb

ameeriklaste versioon näidendist selle poolest, et kaunitar Consuelo jääb ellu – siia sobib see isegi paremini kui šekspiirlik lõpp, kus kõik ära surevad. Ka Andrejevi näidend on vajunud unustuse hõlma, kolmandat ekraniseeringut venelaste ja ameeriklaste oma kõrvale pole sellest tehtud.

NELJAS VANAFILM: [„Zorro märk”](#)(10. veebruar)

1½ tunni pikkune 1920. aasta tummfilm, esimene film Zorrost, kodanikunimega Diego de la Vega. See oli mõeldud üksikfilmina ja kõik otsad tõmmati kokku, kuid sai ülipopulaarseks ning siis ei jäänud Hollywoodil muud üle kui hakata vorpima eel-, järel- ja vahelugusid, koomikseid, teleseriaale, rolli- ja videomänge. Tohutul hulgal uusversioone tehti Ladina-Ameerikas, Hispaanias ja Itaalias, aga isegi Türgis ja Indias. Film põhines Johnston McCulley 1919. aasta romaanil „Capistrano needus”. McCulley kirjutas kuni surmani muudkui Zorro seiklusi juurde, aga „Capistrano needus” oli ainus, mis kordustrükke välja kannatas, läbimüügi huvides muidugi „Zorro märgi” nime all. Zorro järeltulijatest on kõige kuulsam Batman: mõlemad elavad kaksikelu ja kannavad õigluse eest võideldes musta maski. Kaksikelu avastamise vältimiseks teeskleb Diego de la Vega lollakat ilueedit, kes ei hooli vägivallast ega naistest ega oska mõõka kasutada. Douglas Fairbanks oli produtsent, stsenaarist ja peaosatäitja, ta suutis varjutada kõik ülejäänud näitlejad filmis.

TEINE ASTRONOOMIAVIDEO: [tähe Trappist-1 kaaslaste avastamine](#)(24. veebruar)

Trappist-1 on ülijahe punane kääbus. „Ülijahe” tähendab temperatuuri 2430 °C, võrreldes Liblika udukogu kesktähega. Tema raadius on üheksandik, mass üheteistkümnendik ja absoluutne heledus tuhandik Päikese omast. Lähimõõdu poolest on ta Jupiterist suurem ainult pisut, aga massi poolest 84 korda. Tal on avastatud 7 Maa-suurust kaaslast, rohkem kui ühelgi teisel taevakehal, ja kui otsida koloniseerimiseks sobivat planeeti, siis tuleks pilgud just sinna suunata. Kaugus Maast on 40 valgusaastat. Planeetide aasta kestab väga vähe: kõige lähemal 1½ ja kõige kaugemal 18,8 maist päeva. Kõik nad on tähele lähemal kui Merkuur Päikesele. Kaks lähimat on kuumemad ja neli kaugeimat jahedamad kui Maa. Neil on raskusjõud 48–97% maisest. Planeedid paistavad üksteise peal ilusasti ära ja mõni mitu korda suuremana kui Kuu Maal. Eeldatavasti on kõik planeedid kogu aeg sama küljega päikese poole pööratud. Video näitab, kuidas tähe ümbert planeete avastatakse, pikkus 1½ minutit.

KUU KEEMIA: [vesiniku omadused](#)(26. veebruar)

VIIES VANAFILM: [„Jumalanna”](#)

73 minuti pikkune Hiina 1934. aasta tummfilm, mille peaosas on 24-aastane Ruan Lingyu. Peetakse seda parimaks Hiina ennesõjaaegseks filmiks ja minule meeldis see film väga. Ruan mängib prostituuti, kes püüab lahti saada oma kupeldajast ja ühtlasi oma poja üles kasvatada. Pealkirjaga mõeldakse peategelast, ehkki filmis ei nimetata teda kordagi sedasi ega muul viisil. Ruaniga läks halvasti, sest järgmises filmis mängis ta naist, kelle kollane ajakirjandus ajab enesetapuni. Ajakirjandus vihastas ning korraldas filmitegijate ja Ruani vastu mustamiskampaania. Režissöör pääses sellest, tehes filmi ulatuslikke kärpeid, aga Ruani see ei päästnud, tema vastu sõimukampaania jätkus ja vähem kui aasta hiljem, 1935. aasta märtsis tappis ta end ravimite üledoosiga, näidates sellega, et kollase ajakirjanduse kujutamine

inimeste mõrtsukana oli täiesti õigustatud. Tema leinarongkäik oli 5 km pikk ja 3 naist tapsid end matuste ajal ära. Tema poega mänginud 6-aastasest poisist sai kuulus lapsnäitleja ja mängis mitmes filmis täiskasvanunagi; 36-aastaselt poos temagi end üles.

KUUES VANAFILM: „[Salaja](#)”

Tunnipikkune Ameerika seiklusfilm 1942. aastast, kõigi aegade esimene mängufilm, mille luureteenistus on valmistanud õppefilmiks. Näitab, kuidas spioneerida ja milliste vigade tõttu spioonid on vahele jäänud. Näiteks valeraha ei tohi levitada. Näitlejaid pole märgitud, aga John Ford on äratuntav – see on tema ainus ülesastumine näitlejana helifilmis. Ta mängib psühholoogi Baldwinit, kes peab ette valmistama kaks salaagenti. Üks neist on väga hoolikas, teine ülemäära enesekindel ja satub sellepärast jamadesse. Näiteks flirdib armukadede sõduri pruudiga. Vaenlase all on loomulikult mõeldud Saksamaad, aga seda pole filmis öeldud, näiteks haakristi asemel kannavad vaenlased paralleelsetest ja ristuvatest 3x3 sirglõikudest moodustunud ruutu, vaenlase linnade nimed on aga Enemytown ja Capital.

SEITSMES VANAFILM: „[Piir](#)”

2015. aastal hääletati see Brasiilia kõigi aegade parimaks filmiks, olevat kultusfilm. Tunnen brasiillastele kaasa, et nende parim film nõnda mannetu on. Ligi 2 tunni pikkune tummfilm 1931. aastast. Operaatoritöö oli omas ajas revolutsiooniline. Näiteks kui inimesed vestlevad, siis tavaliselt näidatakse nende nägusid, aga selles filmis näidatakse jalgu, vahel ka varje ja jälgi. Suur hulk kaadreid on võetud kõrgelt ülalt alla või maapinnale asetatud kaameraga otse üles. Muus osas – mis kuradi film see on, mille peategelased on Esimene Mees, Teine Mees, Esimene Naine ja Teine Naine? Mina nimetasin neid enda jaoks näitlejate eesnimedega Raul, Brutus, Olga ja Tatjana (tüüpilised brasiilia nimed), kusjuures Olgal ja Tatjanal ei suutnudki ma lõpuni vahet teha. Mina oleksin sellest umbes pooletunnise filmi kokku monteerinud, rohkem siin sisu pole. Vaadata kõlbab ainult filmifriikidel ja omal vastutusel.

KAHEKSAS VANAFILM: „[Parun Münchhauseni uni](#)”

10 minuti pikkune Georges Méliès' 1911. aasta film parun Münchhausenist, kes pärast prassingut sõpradega jääb magama ja näeb mitmesuguseid painajaid, nii et peaks nagu õudusfilm olema. Muu hulgas satub ta põrgusse, kus kuradid teda piinavad. Kuid „päris” Münchhauseniga pole siin midagi pistmist. Filmis olev peegel polnudki peegel, vaid teine näitleja, kes Münchhauseniga sama riietust kandis ja samu liigutusi tegi. Film võeti üles teatris ning kasutati sealseid teatrimasinaid ja rekvisiite, näiteks draakon esines juba Méliès' 5 aasta taguses filmis ja kulissid olid samuti vanad. Peaosas oli eeldatavasti Méliès ise. Ta armastas Münchhauseni lugusid väga ja seetõttu on pisut imelik, et tema ainus Münchhauseni ekraniseering on selline... natuke äbarik. Pealegi esilinastus see alles 5 aastat pärast Méliès' surma aastal 1943 Saksa okupatsiooni ajal, kui oli juba moraalselt vananenud.

Artikkel: Ulmeühing 25 (Veiko Belials)

Kui Joel mulle pakkus, et võiksin midagi ühingu juubeli puhul Reaktoris kirjutada, jäin mõtlema – mida siis? Nööpisin juubeliõhtul lahti ühe väga hea Pühaste õlle, soovisin meile kõigile mõttes õnne, ja hakkasin meenutama. Kuna juubelikõne jäi pidamata, siis olgu see kirjatükk siin selle asemel.

Inimese mälu on üks kummaline asi – paljud detailid tuhmuvad, üles tähendamata mälestused lähevad kõige kaduva teed. Ja ühel hetkel avastad, et polegi enam noor ja ilus, vaid lihtsalt ilus J, ja „noorus ei tule iial tagasi“, nagu laulusõna ütleb. Ja antagu mulle andeks, et kavatsen olla nagu tegelane Olaf Kopvillemi laulust „Klunker“, kes *“küll juubilari tegudele palju sõnu pühendas, nii osavasti ennast nende tegudega ühendas* (kes Kopvillemit ei tea, [kuulake!](#)).

Ma olen tohutult õnnelik, et mu tudengipõli langes igas mõttes murrangulistele aegadele ja ma sain tolle aja märgilistes sündmustes ka ise aktiivselt osaleda. Ma suudan isegi selle üle õnnelik olla, et mäletan nõukogude aega ja olen teeninud nõukogude armees – see annab vajaliku taustsüsteemi, et mõista, kuidas meil on vedanud, rääkimata asjaolust, et ühelt ühiskonnakorralduselt teisele üleminek oli tohutult põnev (kuigi keeruline) aeg. Ulme uuesti pildile pääsemine ja ulmeühingu süünd on minu jaoks selle põneva muutuste aja mõtteline pikendus. Ja mis olulisemgi – selles protsessis tunnetan ma oma rolli ja panust oluliselt paremini. Ja seda vaatamata sellele, et ma polnud ühingu liige, vaid, nagu sellistel puhkudel öeldakse, ühingule lähedalseisev isik. Mul on olnud õnn olla paljude eesti ulmet mõjutanud otsuste tegemise juures, rääkida kaasa, suunata...

Üks ühingu asutajatest Raul Sulbi on kirjutanud: „*Suvel 1996 (ei mäleta kelle kaudu) toimus ka ajalooline telefonide vahetus ja nii sai ulmeühing kokku Veiko Belialsiga, samal päeval tegi Veiko meid veel tuttavaks Elmatari toimetaja Jüri Kallasega.*“ ([Fändomi süünd](#). Reaktor, august 2012).

Ühingu 20. juubelil viis aastat tagasi üritasime Rauli ja Jürkaga seda meenutada, aga ühtset lõplikku arusaama enam kokku panna ei suutnudki. Aastaks 1996. olin avaldanud vist umbes 7 ulmejuttu ja otsisin juba avaldamisvõimalust oma „Ashinari kroonikatele“. Küllap ma sedakaudu ka Jüriga kokku puutusin, oli ta ju tollal „Elmatari“ toimetajaks, see oli aga üks väheseid kirjastusi, kellel oli oma ulmesari – „*Tempus Fugit*“ – kuhu ma oma käsikirja pakkusin. Kahjuks tegi kirjastaja mulle kähku ja resoluutselt selgeks, et nemad põhimõtteliselt eesti autorite ulmet ei avalda, ainult tõlkeid, aga mina olin tänu sellele avaldamisvõimaluste otsimisele Jüriga tuttavaks saanud. Kust Raul minu telefoninumbri sai, ei oska me kumbki enam öelda. Võimalik, et Mario Kivistiku käest „Marduse“ toimetusest.

Ööajakiri „Mardus“ oli ju ilmuma hakanud juba 1991. aastal. Olin värskelt EPA lõpetanud,

kuid liikusin veel tihti Tartus (peamiselt Anne turul venekeelseid üliodavaid ulmekaid ostmas) ja nii ma selle esimese „Marduse“ siis Postimehe raamatuärist Raekoja platsil leidsingi. Umbes poolteist aastat hiljem (ilmselt 1993. aasta alguses) võtsin julguse kokku ja saatsin tavakirjaga oma esimese jutu (isegi ei mäleta enam, kas ma helistasin ja küsisin, kuhu saata, või saatsin nii-öelda ehku peale sellesse postkasti, mis oli toodud lehe tagakaanel, kus oli mingi peletisepildile nimepanemise võistlus – lehe impressumis siis ju aadressi veel ei olnud, ainult telefoninumbrid). Ühtegi vastust ei tulnud ja ma lõin juba mõttes käega, aga suur oli mu üllatus, kui 1993. aasta esimest numbrit ostes leidsin sellest tuttava jutu. Mu küsimusele, kas võin edaspidigi jutte saata, vastas Mario Kivistik: „Kirjuta aga, küll ma avaldan!“ Ja nii ta läks. Kuna mu tollane töökoht eeldas regulaarselt Tallinnas koosolekutel käimist, muul ajal olin aga oma tööaja reguleerimisel üsna vaba, käisin Tallinnas tavapärasest tihemini (ja ka korraga pikemalt). Nii ma siis otsustasingi „Marduse“ toimetuse üles otsida. Selgus, et see oli Mario Kivistiku kabinet ajakirja „Põhjanaan“ toimetuses Pärnu maantee ajakirjandusmajas. Liikusin tollal niikuinii pea kõigi ajalehtede toimetustes (põhjuseks ulmeraamatute tutvustused, mida ma kirjutasin vahemikus 1997-2001 pea kõigile suurematele lehtedele. „Päevalehe“ laupäevalisas Arkaadia oli mul 1999-2000 pool aastat lausa oma rubriik – pool lehekülge kord kuus), nii et ajakirjandusmaja oli tuttav koht.

Igal juhul sündis just Pärnu maantee ajakirjandusmajas Mario kabineti ukse taga ka üks teine ajalooline kohtumine. Mario oli kuhugi välja läinud ja nii ma siis seisin seal ukse taga ja ootasin. Teises nurgas kügeles mingi kõhetu, prillide ja vuntsidega nohik. Kui Mario lõpuks välja ilmus, kaasas üks nirginäoga poiss, pidi ta end haigeks naerma – kaks „Marduse“ püsiautorit seisavad teine teises nurgas ja igavlevad, sest pole omavahel sõnagi vahetanud (tüüpilised eestlased, eks ole!). Teine ootaja oli nimelt Lew R. Berg. Ja Marioga kaasas olnud poiss oli Marek Simpson.

Edasi tulid kokkusaamised Hellas Hundis, Estconid...

Just Estconid on teatud moel süüdi sellest, et minust ühingu liige sai. Kohe algusest peale tinistas see kokkutulek mind ära ja sellest sai aasta oodatuid sündmusi.

Kuigi ma ei olnud algusaastatel ühinguga kuidagi ametlikult seotud, olin ma paljudesse asjadesse vägagi aktiivselt kaasatud. Stalkeri nime valikul kutsuti vahepeal otsustavat kooslust (Raul Sulbi, Jüri Kallas, Veiko Belials) suureks triumviraadiks. Jüri Kallas on väitnud, et just mina olin see, kes Stalkeri nime välja pakkus (Viis aastat ulmeauhinda Stalker. Stalker 2002. Kirjastus Fantaasia). Võimalik. Kuigi ka ta ise oli tuline Stalkeri-pooldaja. Nimevariante oli ju mitmeid, lisaks Stalkerile ka näiteks Artefakt ja Hüperboloid. Ja ilmselgelt eesti ulme tasemest inspiratsiooni saanud musta huumori valdkonda kuuluv Hukkunud Alpinist. Igal juhul leidis ka Stalkeri nime üle irisejaid, kuigi praegu ei kujutaks vist enam keegi ette uudist, et mingi teos sai ulmeauhinna Artefakt. Või ulmeauhinna Hüperboloid.

Ka tollase ühingu ajakirja „Terra Fantastica“ tegemise ideega olin ma hästi kursis – Howardi „Olevus katusel“ tõlkele tellis Jürka mult lausa loo motoks oleva luuletuse tõlke.

Nii et kui nüüd meenutama hakata, olin ma hämmastavalt palju ühingu köögipoolega kursis, kuigi ei olnud ise liigegi.

Aastaid kutsusid erinevad ühingu presidendid mind liikmeks, aga mingil põhjusel tundus, et ma võin ju ka kõrvalt vaadata. Peletasin kõik need pakkumised naljaga, et kui mu presidendiks valite, küll ma siis tulen. Olin ju niigi kõrvuni ulmes sees, tundus, et liikmeks olek ei anna midagi juurde.

Elu teeb aga teinekord kummalisi jonkse.

Kui bürokraatiale allajäämine ähvardas ühel hetkel ühingu sundlikvideerimisega, jõudis mulle äkki kohale, et see tähendaks ilmselt ka Estconide ärajäämist. Ühena neljast, kes on osalenud kõigil Estconidel, oleks see minu jaoks olnud korvamatu kaotus. Selleks hetkeks olin ise juba kolm Estconi korraldanud ja ka ühingu jooksva paberimajandusega tegelenud, nii et vahet enam ei olnud. Ühingu kääris, olid sisemised konfliktid ja tulevik paistis tume. Kui mulle eravestlustes selgeks tehti, et mul on erinevate leeride toetus ja minu isik oleks veidi nagu Tarandi jõulurahuvalitsus, kui meie poliitikamaailmaga paralleelil tõmmata, tuli otsustada. Ja korraga oligi naljatamisi öeldust tõsiasi saanud – astusingi liikmeks, et mind saaks presidendiks valida. Ega ma ei kahetse. Nüüdseks olen ma olnud juba 8 Estconi peakorraldaja, teine 3-aastane ametiaeg hakkab läbi saama, aga kui vaja, võin uuesti kandideerida, lõpuks on läinud käima ka regulaarsed ulmeüritused. Näib, et ühing on jõudnud toimekasse ja produktiivsesse ikka ning loodetavasti on närvilised ja ebakindlad teismelise-aastad möödas.

Aitäh kõikidele, nii ühingu loojatele kui seda erinevatel aegadel juhtinutele, abistajatele ja toetajatele, isegi kritiseerijatele ja niisama kiibitsejatele, eriti aga kõigile liikmetele (ka tulevastele).

Palju õnne meile kõigile!

Veiko Belials

Eesti Ulmeühingu president

Artikkel: Kriis ja kirjastamine (Raul Sulbi)

Kriis tabas kirjastamist ootamatult nagu ikka. Koroonaviirusest tingitud karantiin sulges lõpuks ka raamatukauplused. Pühapäevast, 15. märtsist sulges oma kauplused Apollo kett, reedest, 27. märtsist sulgusid eriolukorra uute reeglite tulemusel ka Rahva Raamatu kauplused, kuna ühe erandiga asusid need kõik üle Eesti ju kaubanduskeskustes. Oma füüsilised raamatukauplused on kinni pannud ka mitu kasutatud raamatute poodi (Raamatukoi, Antikvariaat).

Samas on endiselt raamatuletid oma mingisuguse valikuga olemas kaubanduskeskuste toidupoodides (kuhu küll ulmeraamatuid eksib ära üliharva), mõlemad suured raamatukaupluste ketid ja antikvariaadidki pakuvad endiselt veebi kaudu raamatute pakiautomaati tellimise võimalust. Ka peaks kirjade järgi endiselt töötama välismaalt võõrkeelse kirjanduse tellimise teenus, kuigi ma pole isiklikult järele proovinud, mis tavapärasest umbes kahe nädala pikkusest tähtajast kriisi tingimustes on saanud.

Kõik on parimas korras?

Samuti ei ole Eesti raamatukirjastuste suunalt seni kriisiga seoses mingit hädakisa kuulda olnud, õieti ei ole neilt mitte midagi kuulda olnud. Kui kõiksugu esituskunstidega tegelejaid tabas kriis eriti valusalt, kuna kontserte, teatrietendusi ja filmiseansse või kunstinäitusi nüüd mõnda aega lihtsalt enam ei toimu, siis kirjandust ja kirjastamist tavakodaniku pealiskaudse arusaama järgi kriis nagu väga ei mõjutagi – või kui, siis mõjutab hoopis positiivselt, kuna kriisi puhkedes võis siit ja sealt ikka lugeda eufoorilisi artikleid sellest, kuidas raamatukogudest laenutatakse koju suuri teoste virnu.

Käinuna ise viimasel poodide lahtioleku päeval, 26. märtsil Tartu Rahva Raamatu kaupluses, siis ei saaks küll öelda, et pood raamatuid koju varuvaid inimesi täis oleks olnud – ja erinevalt muust Eestist sulges Tartu oma linnaraamatukogu vist esimeste hulgas – nii et aeglasemad reageerijad sealt kriisi puhuks koju raamatuid varuma lihtsalt ei jõudnud. (Mida ei tule võtta kriitika, vaid lihtsa tõdemusena – kiire reageerimine kriisile oli väga eeskujulik!)

Kui veel nende ridade kirjutamise ajal (30. märtsil) võib uudisportaalides märgata pealkirju nagu «Euroopa meediaettevõtted taotlevad nullprotsendilist käibemaksumäära», siis raamatukirjastamise asjus midagi sarnast ei kuule. Eesti Kirjastuste Liidu koduleht vaikib kriisi mõjudest oma valdkonnale nagu Nõukogude partisan ülekuulamisel. Imestangi siin omaette väikekirjastajana (tehniliselt korrektne termin oleks 'mikrokirjastajana'), et kas tõesti on siis

puhkenud kriis ja sunnitud koju jäämine mõjunud vähemalt seni raamatukirjastamise ärile niivõrd hästi? Kas tõesti osteti märtsikuus nii ohtralt raamatuid? (Selgituseks, et selle kuu müügitulemused laekuvad poekettidelt alles järgmise kuu keskpaigaks.)

Hing kinni

Kui kriis puhkes ja ettenägeliku inimesena märtsi algupäevadel esimest korda tabasin end mõttelt, et aprillis-mais seisame ilmselt silmitsi range karantiiniga ning et suletud on kõik raamatukauplused ja ära jäävad mais toimuma pidanud iga-aastased kirjandusfestivalid (Prima Vista, HeadRead) ja nende raamatulaadad, mis on kirjastajatele alati olnud üks aasta suuremaid müügivõimalusi, nõõris see arusaamine esimese hooga hinge kinni küll. Muidugi müüvad ka väikekirjastajad arvestatava osa oma kaubast maha postimüügiga, pakiautomaatide kaudu, aga oma kirjastuse kogemuse põhjal võin küll öelda, et lõviosa müügitulust laekub siiski kahe suure raamatupoeketi müügist. Ja kuigi need ketid ei avalda, kui suure osa maha müüdud raamatuist müüvad nad füüsiliselt kauplustes ja kui palju oma veebimüügi vahendusel, ütleb sisetunne, et ka seal moodustab füüsiline, poes raamatute lehitsemine ja ostmine siiski suure enamuse ja veebi kaudu raamatute müük tühise vähemuse. Kui nüüd mõni suur poekett julgeb need suhtarvud avalikuks teha ja mu väited ümber lükata, oleks see praeguses situatsioonis parasjagu rahustav ja kergendust pakkuv teadmine.

Igatahes jõudis märtsi esimese dekaadi lõpuks kohale üsna kindel teadmine, et aprillis ja mais, aga võibolla juba ka märtsi teises pooles on mul oma toodete, oma kauba müümise põhiline kanal suletud, kinni keeratud, ära taandatud, maha tõmmatud. Raamatuid nende harjumuspärasel moel sel perioodil müüa ei saa, mis omakorda tähendab seda, et arvele jääb laekumata kindel ja arvestatav rahasumma, millega igakuiseid arveid tasuda.

Statistikat, mis annaks meile teada, kui palju on nüüd karantiini esimesel kahel nädalal kasvanud raamatute ostmine otse kirjastustest, pakiautomaati tellimisega, meil käepärast pole (ja ilmselt kunagi ei tulegi), aga isikliku kogemuse pealt ei usu, et see oleks tavaolukorraga võrreldes nähtavalt kasvanud, pigem vastupidi: raamat siiski ei ole kriisiolukorras esmatarbekaup, mida koju varuda, ning eks inimesed on kriisi süvenedes ka pakiautomaate pigem vältima hakanud. Jah, neisse tellitakse kaupa palju (ja tellivad inimesed, kes neid varem ei kasutanud), aga järel oma kaubal väga tihti ei taheta käia.

«Aga e-raamatud...»

Kindlasti hõikab pealiskaudsem osa inimestest selle jutu peale, et «aga e-raamatud...» Nojah. Kes vähegi kirjastamise köögipoolset midagi teavad, need teavad, et e-raamatud üksi, ilma paberraamatuteta ei ole tänapäeval/Eestis lihtsalt teostatav ärimudel. E-raamatute ostjaskond on niivõrd väike (ja ei suurenda seda märkimisväärselt ka see kriis-karantiin), et sealt teenitav tulu ei võimalda neid raamatuid lihtsalt toota (autoriõigused, tõlkehonorarid).

Raamatukirjastamise suurim kasum tuleb täna endiselt kokkukõidetud ja -liimitud füüsiliste paberipatakate mahamüümisest, see on see rasvakiht, see vundament, mis võimaldab raamatute valmistamiseks vajalikke nn. intellektuaalseid kulutusi (autoriõigus, tõlketasu, keeletoimetamine, küljendamine) teha. Paberraamatuist loobudes ja vaid e-raamatuid tehes ei paista kusagilt tulevat seda müügitulu, mis lubaks neid kulutusi teha.

E-raamatud on täna Eestis endiselt suhteliselt mõttetu rudiment raamatukirjastamise äri juures, mugavustööde mingile üsna väiksele osale raamatuostjaist, kes eri põhjustel (harjumus, mugavus, ruumipuudus) just neid faile päris raamatule eelistavad.

Mis saab edasi?

Seda ei tea keegi. Vaadates Apollo ja Rahva Raamatu veebis suurte kirjastuste toodetavat ja pealetulevat uudiskirjanduse linti, siis praegu veel ei paista, et uute raamatute ilmumise osas oleks märgata mingit aeglustumist. Ja ei saagi veel paista, kuna praegu ilmuvad veebipoodide 'uudislinti' ju raamatud, mis anti trükki märtsi esimestel päevadel, kui puhkeva kriisi ulatuse kohta veel midagi suurt arvata ei osatud. Või kui osatigi, siis ega juba tootmises olnud raamatud, millega seoses oli ära tehtud hulk intellektuaalset tööd ja kulutusi, ega selliseid raamatuid siis trükki andmata saanud jätta! Nende pealt pidi üritama mingigi müügitulu kätte saada, et rahavoog mingilgi kujul toimiks ja edasi kehtaks. Et saaks maksta arveid.

Statistikat, mis ütleks meile, kuidas nüüd neil päevil ilmuvad uudisteosed müüvad, võrreldes kuu aega tagasi ilmunud raamatutega, meil muidugi veel ei ole ja ega avalikult kunagi tulegi, sest raamatukauplused ja kirjastusedki on meil ju kõiksugu sellise info avaldamise teemadel arusaamatult salatsevad ja uskumatult paranoilised.

Aga mu küsimuse tagamõte on just selles, et kas ja millal me selle alanud kriisi ajal nüüd näeme pealetuleva uudiskirjanduse tulva **järsku vähenemist**. Tunnistan, et pisikirjastajana ei julge ma praegu hästi ühtegi uut teost trükki saata. Ei julge, kuni puudub teadmine, millal raamatupoed uuesti avatakse. Ei julge, kuna on hirm, et ilma selle harjumuspärase müügimooduseta ei ole võimalik uue raamatu esimeste ilmumisjärgsete nädalatega nõnda palju teenida, et saaks ära maksta trükikoja arve.

Kindlasti jätkub raamatute trükiks ettevalmistamine: kirjutamine, tõlkimine, toimetamine, küljendamine – aga ma tõesti tahan näha, kas need hirmud suuri kirjastusi üldse ei puuduta ja raamatute trükkiandmisel mingit pausi, passimist, seisakut ei tekigi? Ometi tundub ju üsna kindel, et raamatute ostmises on meil varasemaga võrreldes alates märtsi teisest poolest ja eriti aprillis-mais ees ootamas suur langus ja kukkumine.

Ja et kas siis akuutse kriisi möödudes paiskuvad millalgi, näiteks suvel järsku lettidele

vahepeal n-ö. kinnihoitud raamatud, uputades uudiskirjanduse letid järsku värske ja väärt kraamiga üle? Saame näha. Seniks, tundub aga mulle väikekirjastaja perspektiivist vaadatuna, et käib (või alles algab?) selline trekisõidu passimine enne lõpuspurti.

Raamatute ilmumise edasilükkamine on muidugi kahe teraga mõök: nii loodetakse need küll ajatada aega, mil kauplused on avatud ja taas toimuvad kõik harjumuspärased raamatukultuuri elu sündmused nagu kirjandusfestivalid, raamatulaadad, messid ja esitlused, kuid teisalt kuivab vahepealsel ajal täiesti kokku selle kirjastusäris nii hädavajaliku rahavoo jõesäng.

Tasub veel silmas pidada, et kirjandusfestivalide ja raamatulaatade kuu – mai – peale mõeldes oli kriisi saabudes kirjastustes ilmumiseks ette valmistatud kindlasti väga palju uusi ja huvitavaid raamatuid, mille väljatulek plaaniti ajastada just mai alguseks. Neid ootele panna saab olema parajalt kulukas – aga neid mai alguseks (kas keegi julgeb praegu ennustada eriolukorra lõppemist 1. mail?) valmis trükkida veelgi riskantsem. Igatahes on hiinlastel ühestükis nende vanasõnaga kogu raha eest õigus: me elame vaieldamatult «huvitaval» ajal.

Tulevik ebaselge

Karantiinist põhjustatud laiem majanduskriis (ja viirusepuhangu võimalik kordumine sügistelvel – eeldusel, et see suvel üldse taandub) on omaette teemad. Ka olulised teemad, sest ilmselgelt tööpuudus jm ühiskonna ees seisvad probleemid vähendavad ka inimeste ostujõudu, aga need on sellised kaugemad ja üldisemad küsimused. Ega raamatukirjastamine Eestis 2009. aasta kriisi ajal seisma ei jäänud! Kuna eksisteerisid müügikanalid. Nüüd on müügikanalid aga olulises osas suletud.

Meie kirjastusilma esindusnäod (Krista Kaer, Tauno Vahter) ei ole seni mu meelest kusagil meediapildis silma jäänud nende teemade ja probleemide teadvustamise ja käsitlemisega, nii et võiks lausa jääda mulje, et asjalood on parimas korras ja raamatuäri kriis kuidagi ei puuduta. Ometi ei taha uskuda, et erinevalt väikekirjastustest asjad Eesti suuremates kirjastustes just nii hästi ongi.

Kas ja kuidas see konkreetne karantiinikriis meie ühiskonda ja eluharjumusi ja ostukäitumist ja majandusmudelit laiemalt mõjutab ja muudab, on omaette teema. Aga hetkel siiski veidi selline teoreetiline spekulatsioon, võibolla põnev mõttemäng prognostikutele ja futuroloogidele, aga mitte kuigivõrd abiks olev praktiliste küsimuste lahendamisel. Sest neid muutusi on hetkel ette näha üsna võimatu. Võib minna nii, aga võib minna ka naa. Ja võib minna hoopis kolmandat moodi. Kes teile praegu täpselt ette ütleb, milliseks ühiskond muutub ja milline ärimudel pärast seda kriisi toimivaks osutub, on õhumüüja või Nigeeria presidendi poeg – sõnaga, lihtsalt petis.

Olukorrast raamatukaupluste vaatenurgast ei oska mina kirjutada, aga üks nutune on seis ka nende ettevõtete perspektiivist. Arvestades, kui rasvase kihi nad raamatu kaanehinna endale võtavad – kui nüüd see kiht kuuks-kaheks saamata jääb, on see arusaadavalt väga tõsine löök. Kas poetootajaid suudetakse tööl hoida või ootab ka neid ees koondamine?

Lõpetuseks üks tõdemus ühest 25. märtsi [Los Angeles Timesi artiklist](#): «*Looking ahead, only one thing is certain: Writers now have a lot more time on their hands to write. The end of the crisis may find literary agents inundated with fresh manuscripts. The problem is that by then, there may not be enough agents — or booksellers or publishers — left in the business to absorb all the submissions.*»

Sellest, kuidas koroonaviirus on mõjutanud ameerika kirjastusäri, aga ka raamatupoekette, hulgimüüjaid ja teisi selle äri osalisi, saab lugeda ka [New York Timesi 27. märtsi loost](#).

Wabariigi ulme, kolmas osa (Tormi Ariva)

Teemanumber: masininimesed

Teie ees on rubriigi “Wabariigi ulme” (lühemalt WU) esimene erinumber, mis käsitleb – nagu pealkirigi ütleb – masininimese (või robotite, tehislise ja hingetute olevuste) motiivi kätkevaid teoseid. Seekord on vaatluse all üks lugu rohkem kui tavaliselt ja samuti esimene jutt, mis ei jää perioodi 1918–1940 rangetesse raamidesse ning on avaldatud aastal 1901. Nüüd materjale kokku pannes märkasin, et kõik tõlked, millest räägin, on seekord gooti kirjas. Kas šrift ja kirjutiste temaatika XX sajandi algupoole ajakirjanduses olid omavahel seotud? Kõlab nagu keskpärase magistritöö teema.

Erinevatel põhjustel tuleb mul WU ilmumise esialgne plaan, kord kahe kuu tagant, nüüd ümbermängida. Ühest küljest on see tingitud lihtlabasest ajapuudusest, kuid me elame huvitava ajal ning juba mõnda aega on ka näiteks Rahvusarhiiv ja Eesti Kirjandusmuuseum suletud, ilma seal leiduva infota on keeruline uuringuid jätkata. Loodame, et pandeemia ei kogu tuure ning eriolukorda ei pea pikendama. Luban, et rubriik ei jää soiku (kui õhkkond just päris apokalüptiliseks ei muutu) ning hakkab edaspidi ilmuma ebaregulaarselt just siis, kui olen järgmised väljavalitud teosed jõudnud läbi lugeda, nendest sisukalt kirjutada ja autorite kohta uurida. Huvifääri jäävaid lugusid ja persoone on veel küllaga. Nii et põhjalikkus enne kvantiteeti. Kuidas Reaktori peatoimetaja nüüd juubelipidustuste (mäletate veel seda aega, kui võis rahvakogunemisi korraldada?) ajal ütleski: “Hoiame latti sihilikult kõrgel.” Või oli see kuidagi teistmoodi, ei mäleta enam täpselt.

Nagu kirjutasin ka esimeses numbris: destruktiivne kriitika on endiselt teretulnud. Ma pole siiani kindel, et keegi üldse WU-d loeb, aga eelistan jätta selle teadmise magusa saladusloori taha. Head lugemist!

“Bessy Robot”

P. Hammer

Lühike jutustus algab sellega, kui daam nimega Flory tuleb külla oma nõole, suure ja eesrindliku töösturi pojale, kellele on ta juba ammu hea partii lootuses silma visanud. Onupoja ja tema isa tehases toodetakse ka teenijaroboteid, kellest üks – stereotüüpne metallijurakas – Floryle vastu tuleb, tema kübara võtab ja natuke isegi puiselt vestlust arendab. Õige pea näitab töösturi poeg täditütrele oma isiklikku projekti: robot-tütarlast nimega Bessy. Bessy on uuem mudel ja näeb üpris inimese moodi välja. Selgub, et ta ilmutab seletamatul kombel ka muid inimlikke jooni, käitub põikpäiselt ja nutab glütseriini asemel ehtsaid pisaraid. Ühtlasi tuleb välja, et Flory onupoeg on robotist sisse võetud. Flory lahkub vihaselt. Kaks nädalat hiljem jõuab temani teade töösturi poja ja Bessy kihlumisest. Ilmetu ja kahtlase väärtusega lugu, mille tõlge pole samuti suurem asi. (Tallinna Post, 1933, nr. 6)

Autor P. Hammeri isikut mul kindlaks teha ei õnnestunud. Jutu sisust leitud vihjete järgi ütlesin, et see on ilmselt avaldatud 1930. aastate alguses kusagil Ameerika ajalehes või ajakirjas. Tekst on gooti kirjas.

“Masininimene”

Merwyn Elliot?

Sotsiaalset ulmet esindav romaan räägib sündmustest (lähi?)tulevikus aastal 1948 kui Minneapolise ülikooli ajuanatoomia professor Mattison avastab inimese (ja ühtlasi ka teiste loomade) hinge – erilise närvisõlme – täpse asukoha kehas. Professori katsetest ahvide ja koertega ilmneb, et eelmainitud närvisõlme hävitamine muudab selle omaniku hingetuks, st ilma igasuguste tunneteta, ent märksa edenenud vaimsete võimetega masinlikult ratsionaalseks olendiks. Ülejäänud teadlaskond on aga põrutava avastuse osas esialgu skeptiline. Mattison otsustab oma teooria tõestamiseks viia läbi varasematega analoogne katse sedapuhku inimese peal. Uudis levib üle maailma. Otsitakse vabatahtlikku, kellele lubatakse 10 000 dollarit vaevatasu. Ent võimalus operatsiooni käigus hing või koguni elu kaotada heidutab inimesi. Ometi leidub üks soovija.

Harry Linder, elu hammasrataste vahele jäänud endine staarnäitleja, on just vanglast vabanenud ja uitab sihitult mööda Berliini kärarikkaid tänavaid. Ühtäkki märkab ta inimesumma, kes on kogunenud vaateaknale kleebitud värsket ajalehenumbrit uudistama, ajalehenumbrit, milles kirjutatakse professor Mattisoni üleskutsest. Elus pettunud Linder otsustab oma hingepeinu leevendada, otsast alata. Ta saadab Ameerikasse kirja, mis käivitab maailmamuutva sündmusteahela. Linder loob endale uue identiteedi ning operatsioon viiakse edukalt läbi. Ei lähe kaua aega, enne kui hingetus masininimeses näevad saabuvate presidendivalimiste eel tõhusat turundustrikki mõlema USA korrumpeerunud partei juhid. Algab kõrgete panustega mäng.

Ilmumisaega (1932) ja formaati (lisaks pehmeaanelisele väljaandele ka ajalehtede järjejutuna) arvesse võttes üllatas raamat mind positiivselt. Olin oodanud tolelaegsele pulpkirjandusele omast kergesisulist, odavalt seikluslikku süžeed lihtsakoeliste tegelastega, ent selgus, et teos on eelarvamusest hoolimata küllaltki sügavasisuline ja huvitav. Tegemist on eeskätt teravalt ühiskonnakriitilise romaaniga, halastamatult pilab autor nii kõrgseltskonna silmakirjalikkust, kapitalismi, Ameerika poliitilist süsteemi, võimetust tõelist kunsti hinnata kui ka edukult. Kuigi II maailmasõja puhkemist pole kirjanik osanud ette ennustada, annab sündmustiku paigutamine tulevikku võimaluse nii mõnekski vaimukaks kommentaariks kaasaja kohta, näiteks: “Alul walitsew külmus teenijaskonnas muutus silmapilkselt südamlikuks ja aupaklikuks /---/ Sest ka aastal 1948. hinnatakse inimest ta riiete järele.”

Aeg-ajalt mainib autor uusi tehnikalahendusi nagu tunnetemõõtmise masin või automatiseeritud piletikassad lennujaamas, aga imelised uued vidinad ja tehniline progress ei ole tema tähelepanu keskmes, ennekõike rõhutab ta murettekitavaid tendentse ühiskonnas, masside manipuleeritavust (mis kulmineerub ajastule omaselt pisut ekspressionistlikes stseenides), nende meele haprust. Kõige selle juures ei jää muljet nagu kannustaks kirjanikku naiivne idealism: kui klassiühiskond mureneb ja valla pääseb anarhia, siis ei silluta see teed ilusale ja võidukale tulevikule, vaid sunnib rahvast veelgi enam kannatama enda tekitatud rusude keskel. Kui loos puuduksid mõned karjuvad loogikavead, hindaksin raamatut kõrgelt. Soovitan lugeda inimestel, kes on harjunud Ameerika poliitikamaastiku jälgides muigama. (Uudisleht; 1932)

“Masininimesest” endast vahest paeluvamgi on autorit puudutav. Siia maani ei ole mul õnnestunud Merwyn Ellioti kohta midagi kindlat leida. Ja ma olen otsinud. Eesti suurimas raamatukogude andmebaasis ESTER on romaani kirje juures silt (tag) “inglise”, tegevuskohtadena on peale põhilise – USA – mainitud ka Saksamaad ja Rootsit, kirjaniku eesnimi näib aga viitvat hoopis Walesile. Ajalehti, kus raamat joonealusena ilmus, oli üle Eesti tervelt 7 tükki (ehkki, tõsi küll, kõigis neist ei jõudnud ta ilmuda lõpuni), millest võib ehk järeldada, et “Masininimesel” oli ilmselt üsna lai lugejaskond. Kõrvalmärkusena: soovijad saavad teost ka interneti kaudu lugeda, tervikuna on ta näiteks ilmunud väljaandes Järvamaa (<http://dea.nlib.ee/index.php?lid=187>) ajavahemikul 28. november 1931 – 2. veebruar 1932. Paaris ajalehes reklaamiti romaani enne selle ilmumist kui ühte “omapäraseimaid maailmakirjanduses”. Samas on tore lause: “Rõhutame veel kord, et see romaan on tõesti äärmiselt põnew.” Teisal jälle: “Iga lugeja kahetseb, kes selle romaani lugemata jätab, seepärast tehke, palume, tänase numbriga juba algust.”

Mulle tundub tõenäolisemana, et lugu on esmakordselt (ehk kusagil 1928. aasta paiku: 10 aasta kaugusesse tulevikku vaatamine tundub loogilisena) ilmunud mõne väiksema Ameerika ajalehe sabas ning pole suuremat tähelepanu äratanud ega kaante vahele jõudnud kusagil mujal kui Eestis. Mul pole tõepoolest alust millegi kindla väitmiseks, ehkki mõtteid jagub ja müsteerium köidab meeli. Otsingud jätkuvad.

Hoiatus – tekst on tihedas gooti kirjas!

“Kunstlik inimene”

Tüüpiline näide kirjatükist, mis on sündinud Frankensteinini kompleksi (Asimovi termin) mõju all olles, st kantud usust, et inimesed ei tohiks hakata jumalat mängima, proovida hingestatud olevusi luua. Minajutustaja sõidab rongiga, kui tema kupeesse siseneb pikliku reisikastiga mees. Vaguniaknast paistev kaunis maastik kutsub esile vestluse, mille käigus antakse lugejale aimu kastiga mehe kentsakast maailmavaatest. Fanaatilise õhinaga räägib ta, kuidas inimene on looduse kroon, kuidas teda on juba aastaid huvitanud tehisliku inimese loomine ning kuidas sel moel saaks pärispatu ja veel sada häda seljataha jätta. Taoliste heietuste kulminatsioonina näitab ta minajutustajale oma kohvris peituvat kunstlikku inimest – väikest valgete juuste ja punetavate palgetega last, kes veel on hingetu, kuid tema looja sõnul mitte enam kauaks. Hiljem, kui hull teadlane – või tema enese jutu järgi pigem hull kunstnik – on tukastama jäänud, ajab minategelane kogemata konjakit kunstlikule inimesele peale (olgem ausad, see võiks igauhega juhtuda), kelle looja virgub, süüdistab teist mõrvas ning kukub märatsema. Peale juhusliku märkaja sekkumist saadetakse nõdrameelne (vaimu?)haiglasse. Küllaltki mõttetut lugu. (Olewik, nr. 43, 1901)

Autori nime jutustuse juures pole, tekst on loomulikult gooti kirjas.

“Masininimene”

Olev Rannaste

Lühikese aja jooksul toimub mitu eriskummalist sündmust: keemiku ja arsti, laiaulatuslike huvidega teadlase Toomas Ojaste laboratoorium lendab õhku, tema ise kaotab mõistuse. Mürgitatakse seltskonnadaam Virve Rooselg. Põletatakse maha aastaid tühjana seisnud suvila Pirita jõe kaldal. Kriminaalassistent Karuspuu usub, et kõik need seigad on kuidagi omavahel seotud, ta asub asja uurima. Karuspuu ajab teadaolevalt asjaosalistega läbi käinud seikleja ja endise võõrleegionäri Arno Oru jälgi, saab teada, et too on hiljuti sõitnud Marrakechi ning võtab

temaga ühendust. Org saadab Eestisse põhjaliku kirjelduse sündmusteahelast, mille asetleidmise tagajärjel eelmainitud kurvad episoodid tõeks said. Tuleb välja, et ühest loo kesksest tegelasest – dr. Ojaste aastatepikkuse töö tulemusel valminud masininimesest – pole aga kriminalistil aimugi. Masininimese ellukutsumine on küllaltki veider toiming ja ehkki korduvalt tehakse lugejale selgeks, et Ojaste on suur *teadlane* ja ta on tunnistajaks XX sajandi olulisimale *teaduslikule* revolutsioonile, paistab sel tegeliku teadusega õige vähe pistmist olevat. Palja silmaga nähtavad ebaharilikult suured amööbid ja skeleti külge klammerdunud astraalkeha on kaks märksõna eelneva näitlikustamiseks.

Uudislehe jutulisa
Neljapäeval, 6. detsembril. „UUDISLEHE” HINNATA KAASANNE.

M A S I N I N I M E N E
OLEV RANNASTE
K O L M M O I S T A T U S L I K K U L U G U

Jutustuse süžee on hoogne ja seikluslik, peamiseks tegevuspaigaks on Tallinn, kuid korra käiakse ka Viljandis. Mängu tuleb okultism ja doppelgängerid (masinimene on modelleeritud ühe lihast ja luust isiku järgi). Nimitegelane ise ongi eelkõige inimese moodi, mistõttu arvan, et Rannaste on saanud inspiratsiooni 2 aastat varem eesti keeles ilmunud Merwyn Elliotti samanimelisest loost (vt ülalpool), aga tema kirjeldamiseks kasutatakse ka selliseid sõnu nagu “metalne” (hääle kohta), “masinlik” ja “robot”.

Kentsakas, kohati jabur ja samas ometi traagiline lugu. Lõpetuseks üks vaimukas tsitaat teosest: “Mu tuju muutus koguni lõbusaks, kui keerutasin tantsu veidi hiljem juba masinnaisega. Sisuliselt oli see ju sama, mis on tants tooliga.” (Uudislehe Jutulisa; 1934, 6. detsember – 1935, 10. jaanuar)

Olev Rannaste (enne nime eestindamist aastani 1936 Helmuth Sammler) sündis 1916. aastal Tamsi külas Koigi vallas (praegu osa Järva vallast) Järvamaal talupidajate perre. Õppis Koigi kuueklassilises algkoolis. Pärast selle lõpetamist suundus Vodja Põllutöökooli, mis jäi aga nõutud välismaise praktika puudumise tõttu lõpetamata. Hiljem töötas Rannaste põllu- ja juhutöödel, aastatel 1936–1938 oli ametis transporttöölisena Tallinnas Eesti Tarvitajateühisuste Keskühisuses (ETK, praegune Coop Eesti). 1938. aastal abiellus ta Anette Johanna Seksiga. Seejärel teenis Eesti sõjaväes (nii Tartus, Võrus kui ka Petseris) kus saavutas nooremallohvitseri auastme. Peale teenistusest lahkumist 1. mail 1940 asus Rannaste uuesti tööle ETK-s. Teadupoolest algas õige pea pärast seda Nõukogude okupatsioon.

Olev Rannaste

1941. aasta 27. juulil mobiliseeriti Rannaste Punaarmeesse ning saadeti Udmurtiasse. Traagilisel kombel oli see viimane kord, kui ta oma naist nägi. Ei ole teada, mis tollega täpselt juhtus, aga kadunuks ta jäi. Järgmisel aastal määrati Olev Rannaste Punaarmee Eesti Korpusesse ja ta sai naasta kodumaale kus teenis Narvas ja Tartus. 1945. aastal alustas ta tööd Tallinna miilitsa 4. jaoskonnas volinikuna. Väidetavalt täitis ta oma tööülesandeid eeskujulikult ning see asjaolu võimaldas tal militsionäärina edukalt karjääri teha, lõpuks töötas Rannaste koguni jaoskonna ülemana. 1946. aastal tunnistati tema naine teadmata kadunuks, misjärel viidi läbi abielulahutus ning umbes kuu aja pärast abiellus ta uuesti, seekord Valli Napiga (neiupõlvenimega Puurand).

Aastatel 1947–1950 õppis Rannaste NSVL-i Siseministeeriumi Tallinna Ohvitseride Koolis, kus omandas miilitsa nooremleitnandi auastme. Kurioosel kombel võib tunnistuselt lugeda, et mees, kes oli Eesti ajal ajakirjanduses päris mitmeid jutustusi ja ka kaks romaanimõõtu teksti avaldanud, on pälvinud aine “Eesti keel ja kirjandus” eest kolme. Ehkki tuleb tõdeda, et ortograafia pole tema teostes üldiselt just tähtsuselt esikohal, aga see on midagi, mis ilmselt ei sõltunud vaid kirjanikust, mängus oli ka näiteks ladujate käsi.

Miilitsaametnik satub aga 1952. aastal vastuollu inimestega, kes on suunatud (eksituse tõttu?) tema Tallinna majja elama, asjad lähevad tuliseks ning kõik lõppeb Rannaste jaoks noomitusega. Dokumentidest võib lugeda, et 1955. aastal võeti Rannaste vastu J. V. Stalini nimelisse (Vigala) kolhoosi ja valiti kohe ka selle esimeheks. Järgmisel aastal saab temast aga kolhoosi Oktoobri Võit juhatuse esimees. Kuid seal nähtavasti töö või suhted töötajatega hästi ei sujunud ning mõne aja pärast jätkas ta oma militsionäärikarjääri, mis pidi aga 1957. aasta septembrikuus ühe kummalise intsidendi tõttu siiski lõppema. Nimelt ilmub ajalehes Rahva Hääl (nr. 219) foljeton “Õnneseen”, mis võtab Rannaste viimaste aastate tegevuse kokku ja laseb tal väga halvas valguses paista, mispeale too palub end nõrdinult ametist vabastada. Mingil hetkel on aset leidnud ka mehe kolmas abielu Lilia Pohlaga, ent selle aega mul kindlaks teha pole õnnestunud. Tema hilisema elu kohta ei ole mul samuti andmeid, ühtlasi ka selle kohta, kas ta peale okupatsiooni algust üldse enam ilukirjandusega tegeles. 1987. aastal Olev Rannaste suri, ta maeti Rapla kalmistule.

Selle eluloopusle kokkupanemiseks olen peamiselt kasutanud Rahvusrhiivi toimikus ERAF.1SM.2.19190 leiduvat.

Olev Rannaste alustas oma loometeed varakult, tema esimesed jutustused ilmusid Uudislehe veergudel juba siis kui ta oli 17-aastane. Need mõlemad tegelesid armastusega, mis ka tema hilisemates töödes jäi üheks läbivaks teemaks. Õige pea ilmus ka tema esimene ulmelugu “Masininimene”, millest eelnevalt juttu oli.

Aga teadusulme polnud tema jaoks mingisugune juhuslik ühekordne katsetus, tulemas oli veel näiteks täiesti arvestatav tulevikusõjaraaman “Tähelepanu, inimtorpeedo!” (1935), mis küllap oligi tema olulisim panus eesti ulmesse. See kujutab II maailmasõja puhkemist aastal 1955, kui I maailmasõja tagajärgede tõttu endiselt nõrdinud Saksamaa ründab Balti riike ja Poolat, kes on üheskoos moodustanud Suuruniooni. Kõrvalepõikena olgu öeldud, et sarnase (eeskätt Balti) uniooni loomise mõte oli juba 1920. aastatel ka päriselt õhus, seda toetas näiteks mitmekordne Eesti välisminister ja diplomaat Karl Robert Pusta. Tegelikult muidugi maailmasõjast rääkida ei saa, sest otsesesse sõjategevusse ühtegi teist riiki ei kaasatagi. Samas on sõda sellegipoolest kole ja kasutatakse kõige moodsamat relvastust, siinhulgas tehispilvedesse varjuvaid propelleriteta hävituslennukeid, mehitatud torpeedosid ja surmakiiri.

Tegemist on väga patriootliku looga, Rannaste laseb eestlastel särada ennastsalgavate sõjakangelastena. Siin väljendub muuhulgas kaks autori trumpi – huvitavad ja meeldejäävad tegelased ning ladus stiil. On aru saada, et militaarteema läheb kirjanikule korda ning kohati kisub tekst üsna maskuliinseks, aga kõlama jääb sellegipoolest teose patsifistlik sõnum. Kõigele eelnevale lisaks saab öelda, et teost võiks liigitada ka geograafiliseks ulmeks, nähtavasti on autoril kirjutamise ajal maakaardid silme ees olnud ja eriti Eesti lugejale pakub see äratundmisrõõmu, näiteks lastakse üks Saksa lennuk alla otse Viljandi järve.

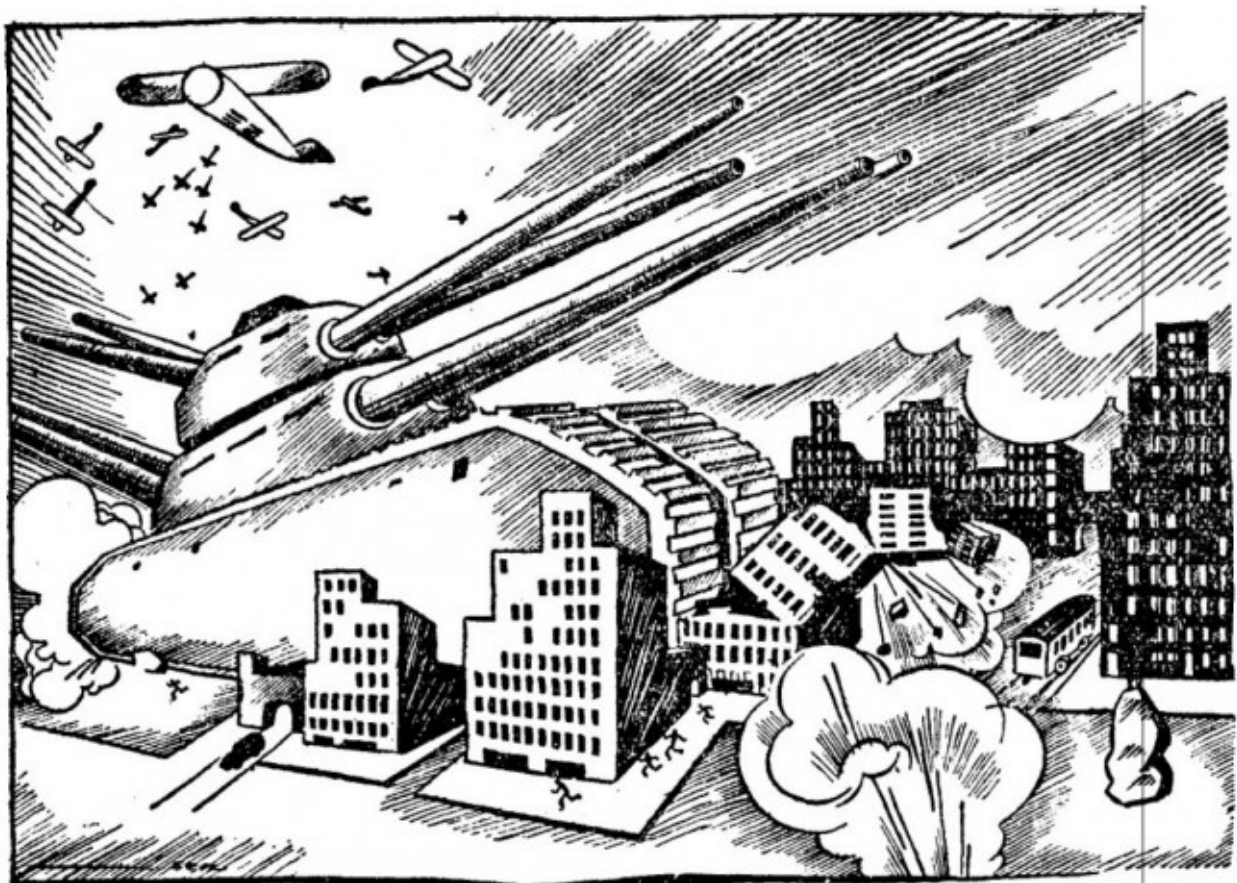

“Tähelepanu, inimtorpeedo!” avaldamisega on seotud veel mõned huvitavad tõigad. Näiteks korraldas Uudislehe (mille kaasandes nimega Jutulisa kõnealune teos avaldati) toimetuse käsikirjale pealkirja leidmiseks konkursi, kus pakuti välja ka näiteks “Terassõdurid Maarjamaalt”, “Uus wabadussõda” ning “Weri, teras ja kirk”. Uudislehe Jutulisa ilmunud järjejuttudel olid ikka iga järje päises oma tunnusillustratsioonid, aga miskipärast on “Tähelepanu, inimtorpeedo!” neid lausa kaks erinevat, mis numbriti vahelduvad. Ehk korraldati ka siin konkurss ja leiti, et mõlemad tööd on sedavõrd head, et ei saa kumbagi kõrvale jätta? Kahjuks ei ole mul õnnestunud signatuuride järgi kunstnike isikuid kindlaks teha. Uudislehes (nr. 86, 6. juuni 1935) ilmus ka romaani esimese osa tuules Olev Rannaste intervjuu iseendaga (!), tõsiasi, milles ilmneb tema huumorisoon. Tolles intervjuus (või õieti skisofreenilisevõitu dialoogis, kus üks asjaosaline kasutab kavalaid ajakirjanikuvõtteid ja teine annab põiklevaid vastuseid) märgib ta muuhulgas, et pole kavatsenud “Masininimesele” järke kirjutada, jagab natuke infot uue teose sünniolude kohta ning heidab juba ette nalja oma tulevikuennustuste

üle. Intervjuust: “See sõda pole lapsemäng. Ühes lahingus kirjutasin 100.000 meest surnuks ja pärast kurvastasin.”

Tulevikuennustused pakkusid Rannastele tõepoolest huvi, lisaks nende käsitlemisele ilukirjanduslikus võtmes ilmus tema sulest Uudislehe 1935. aasta 12. novembri numbris artikkel “Saja aasta pärast”, kus ta joonistas lugejate silme ette pildi maailmast aastal 2035. Kirjatüki alguses on üks tabavam lõiguks: “Linna tänawail ei näe inimesi. Seal kihutavad vaid sõidukid ja liikuwad tänawlindid, mille warjendite all kahwatud inimesed libisewad edasi. Aga on’s need inimesed? Werewaesed, sõnaahtrad, tempo kammitsas. Nad ei tea enam, milleks elawad. Tormawad, tormawad. Sada aastat enne neid elasid weel inimesed lihast ja werest. Nüüd koosnewad inimesed waid pingul närwidest, arwudest, tablettidest. Wiimaseid nad kugistawad n. n. lõunasöögil, et mitte liigse õgimisega asjatult aega raista.”

Aga üsna pea leiab Rannaste võimaluse liikuda oma meelisteema juurde – ta asub innukalt kirjeldama ülemaailmset tulevikusõda, mis lõppeb peaaegu kogu Maa elanikkonna hukkumisega. Seejuures ei ole ta just ülemäära leidlik, üks võimsamaid relvi, mida aastal 2035 kasutatakse, on tohutute mõõtmetega tank.

Hiigeltank murrab...

Tänapäeval tekib Rannaste ulmejutustusi lugedes vägisi tunne, et tegemist on alternatiivajalugudega, eriti tugev on see romaani “Eesti olümpia-laev” (1938) juures, kus ta ennustab ette, kuidas toimuvad 1940. aasta Tōkyō suveolümpiamängud, mis jäeti teadupoolest ära II maailmasõja puhkemise tõttu. Tähelepanu keskpunktis on siingi eestlased ja nende delegatsiooni valmistumine, milleks loob üks karismaatiline meesterahvas ennenägematu spordikooli. Ehkki teose alapealkirjas sisaldub sõna “fantastiline”, kujutatakse lähitulevikku ja sellest lähtuvalt on ulmelist elementi väga vähe, kui üldse. Kõige fantastilisem ongi romaani juures ehk medalite hulk, mida eestlased olümpialt koju toovad. Sellegipoolest on tegemist ladusa ja lõbusa lugemisega, kus on samamoodi palju meeldejäävaid tegelasi,

armastust ja omajagu huumorit.

Üks huvitav Rannaste ilukirjanduslikule loomingule iseloomulik joon on veel n-ö neljanda seina lõhkumine. Aeg-ajalt puistab ta mõne lause, mis valgustab tõika, et kõik muu kirjeldatu on fiktsioon, näiteks järgnev lause “Eesti olümpialaevast”: “Tokio olümpia, kaks ja pool aastat enne tõelist olümpiat romaanikirjaniku fantaasias – milline ta on?” Ma millegipärast ei arva, et seesugune nõks tol ajal väga levinud oli, aga see mõjub igatahes värskendavalt.

Üldiselt tundub mulle, et Rannaste lihtne stiil ja teemadevaldkonnad (armastus, ulme, hoogsad ja seikluslikud lood) sobisid hästi korraliku kodumaise alternatiivina välismaistest ajakirjadest tõlgitud menukirjanduse austajaile ning küllap olid tema kirjutised lugejate seas populaarsed. Hoolimata sellest, et 1940. aastal pidi tema prosaistikarjäär lõppema (ja ilmselt vaikis ta oma ülimalt eestimeelsed jutustused hiljem maha, pole midagi taolist ju ühele militatsioonäärile ometi kohane), oli ta enne seda küllaltki viljakas ning ei kartnud ka eksperimenteerida. Näiteks ilmus tema sulest 1935. aastal Jutulehes lugu “Kihlus kahega. Jutt autasudega”, millele – nagu nimigi viitab – pidid lugejad puuduva lõpu ise välja mõtlema. Saabus tervelt 497 vastust, millest kümme parimaks hinnatut pälvisid ka auhinna. Veel on ulmeline element olemas tema peamiselt küll ajaloolises lühiloos nimega “Hoiatus läbi sajandite”.

Ei ole teada, kas mõni Olev Rannaste teos jäi ka käsikirja.

Olev Rannaste proosa pealiskaudne lühibibliograafia

Pr. Laine armastus. Lühijutt moodsast elust; Uudisleht; 1933, nr. 152 (27. september) – nr. 157 (4. oktoober)

Blond Veenus. “Kroonitud kaunitar”; Uudisleht; 1933, nr. 179 (4. november) – 1934, nr. 8 (12. jaanuar)

Masininimene; Uudislehe Jutulisa; 1934, 6. detsember – 1935, 10. jaanuar

Kihlus kahega. Jutt autasudega; Jutuleht; 1935, nr. 4 (24. jaanuar); ülevaade lugejate pakutud lõpplahendustest: nr. 8 (21. veebruar)

Tähelepanu, inimtorpeedo!; Uudislehe Jutulisa; 1935, 6. juuni – 6. september

Jonnakas kalur; Jutuleht; 1937, nr. 19 (13. mai)

Eesti olümpia-laev. O. Rannaste fantastiline spordiromaan; Juturaamat; 1938, nr. 1 (3. jaanuar) – nr. 18 (11. veebruar)

Hoiatus läbi sajandite; Jutuleht; 1939, nr. 30 (26. juuli)

Skandaal portfellis; Uudisleht; 1940, nr. 118 (6. mai) – nr. 123 (11. mai)

Aristokraat; Jutuleht; 1940, nr. 36 (4. september)

Segavereline koomiksimaaailm: aurupunk, maagia ja western kõrvalkülas (Jana Raidma)

Selles postituste sarjas vaatleme ulmelisi kõrvalvoolu-koomikseid: nii veebis- kui ka trükisilmuvaid. Tutvustatava materjali valik on sügavalt erapoolik ja kujuneb printsiibil "lugesime, nautisime, jagame". Märtsikuus pätsasin ma teatepulga (Laura lahkel loal muidugi) enda kätte, et tutvustada teile sellist toredat veebikoomiksit nagu [Next Town Over](#). Koomiksi loojaks on Erin Mehlos, vabakutseline kunstnik ja illustraator.

Next Town Over ehe western: metsik lääs, hobused, revolvid, väikesed (ja mitte nii väikesed) linnad šerifidega, bandiidid, karjased ja kangelased. Seejuures sarnaneb koomiks oma olemuselt pigem Itaalia spagetivesternitelega, kui klassikalistele ameerika omadele. Kumbki peategelane ei ole läbinisti hea või halb ja vähemalt minul oli raskusi otsustamisega kummale nüüd kaasa elada. Koomiksi tegevuspaigaks kohe kindlasti EI OLE kodusõja järgne Ameerika (autori enda sõnad, mitte minu). Lisaks annab maailmale vürtsi korralik peotäis maagiat ja aurupunkki.

Kusagil...California lähistel?

Ja milline maailm see on! Koomiksid, minu jaoks vähemalt, on suuresti siiski visuaalne meedium. Koomiksil võib ju lugu hea olla, aga kui joonistusstiil mulle ei istu, siis on mul seda raske lugeda. Next Town Over'iga seda muret õnneks ei ole, koomiks on imehästi ja detailselt joonistatud. Nii keskkonnad, tegelased kui ka *action* on hästi õnnestunud. Ma olen lugenud Marveli ja DC koomikseid, mis ei ole pooltki nii hästi õnnestunud.

Tulelasso, kui tavalisest lassost väheks jääb.

Kuigi koomiks peaks ideaalis olema iganädalane (uus lehekülg peaks ilmuma pühapäeviti, meie ajavööndis esmaspäeviti), on autori tervisemured sellele plaanile ka ikkagi kodaratesse visanud. Mis õnneks ei tähenda, et koomiks ei ilmu. Uusi lehekülgi tuleb lihtsalt natuke ebaregulaarsemalt. Ja kuna loo lõpp juba vaikselt paistab, siis katki see ka enam ei jää.

Mecha-suksu nalja ei mõista!

Alati hea algus loole.

Vane Black'i puhul on tegu sisuliselt Hunteri vastandiga. Külm ja tusane teadur, leiutaja ja ebasurnu (koomiksis ainukene, seega kes ägedat zombilugu otsib peab tõenäoliselt pettuma). [Laura: Märkan huvitusega, et ka [eelmisel Jana soovitatud koomiksil](#) on üks peategelane ebasurnu. Hmmm...] Tal on vaid üks eesmärk: Hunterile ots peale teha. Seejuures ei ole Vane üldsegi huvitatud pearahast, vaid asi on isiklik

Te, poisid, pole vist piisavalt zombifilme vaadanud.

Ja sedasi meie kangelased rändavadki linnast linna, Hunter ees ja Vane järel, jättes maha kaose ja laibad. Kui alguses tekib tunne, et Vane on loo kangelane ja Hunter pahalane, siis peagi saab selgeks, et ega Vane Hunterist väga parem polegi. Nimelt on Vane oma eesmärgile sedavõrd pühendunud, et teda ei huvita, kes talle ette jääb, olgu selleks siis sõdurid, süütud neiud või armsad kutsud. Ei lähe kaua, kui ka Vane'ile pearaha tekib ning lõpupoole on juba terve posu inimesi neil mõlemal kannul.

Pääsu pole kellelgi. Isegi kutsikaid ei säästeta!

Loo käigus avatakse meie kahe tegelase tausta vaikselt tagasivaate-stseenide näol. Ehk kokkuvõttes saame ühe traagilise loo armastusest, kaotusest ja seiklusest ja seda kõike westernimaailmas täis maagiat ja aurupunki. Loetagu!

Lugu algab sellelt lehelt: <http://www.nexttownover.net/?p=4>

Raamatuarvustus: Maal kasvamise head ja vead (Jüri Kallas)

Thor Petersoni romaan „[Me kasvasime Maal](#)“ on saavutanud mõneti kummalise seisundi. Keegi justkui pole lugenud, aga sellest räägitakse rohkem kui nii mõnestki paljuloetud teosest. Raamatu ilmumine tõmbas arutlemised ja vaidlemised kenasti käima ning selline olukord peaks olema autori ja kirjastaja kuldne unelm, sest kõige hullem, mis saab värske raamatuga juhtuda, oleks, kui köide jääks märkamata ja keegi selle kohta piuksugi ei teeks.

Osaliselt tagakaaneteksti tõttu, osaliselt muudel põhjustel, aga romaani ilmudes hakati kohe vaidlema ja spekuldeerima teemal, kas Thor Peterson on reaalne isik, või on kellegi pseudonüüm? Ma ei tea, kas kirjastus Fantaasia mainitud tagakaanetekstiga just taolisi eesmärgi seadis, aga nii juhtus. Loomulikult toimub see kõik suuresti vaid ulmehuviliste ringis ja peamiselt sotsiaalvõrgustikes, aga eks kogu ulmejutt ja -arutlus suuresti niimoodi meil ju toimubki.

Kes on romaani autor?

Kui aus olla, siis tegelikult ei sooviks ma sellel teemal ridagi kirjutada, sest kui kaanel on mingi nimi, siis pole minu kui lugeja asi hakata paranoidset detektiivitööd tegema ja arutlema autori (võimaliku) reaalse isiku üle. Ma ei soovi, aga kes mu soove arvestab, et mind on juba küll taolistesse vestlustesse veetud, minult on eravestlustes küsitud jne. Kuna ma olen romaani lugenud, siis peab ju mul sel teemal arvamus olema!

Naiivses lootuses, et ehk ei peaks ma enam kunagi Thor Petersoni isiku ja/või isikusaladusega tegelema, panen ma siia kirja oma mõtted ja oletused, et siis edaspidi juhtan küsija käesoleva teksti juurde.

Kuna ma olen piisavalt sirgjooneline inimene, siis ütlen ka kohe välja, keda thorpetersonluses kahtlustakase – Siim Veskimäes on see autor.

Romaani „Me kasvasime Maal“ lugema hakates oli mul mainitud Veskimähe-süüdistus teada ning kuigi ma püüdsin lugeda raamatut Thor Petersoni debüütromaanina, tiksus taustal kogu aeg punktiloendur, et see on nüüd veskimähelik, aga see ei ole üldse.

Kui aus olla, siis esimene mulje oli, et pigem ei ole romaani autoriks Siim Veskimäes. Osaliselt jõudsin ma taolisele järeldusele seetõttu, et romaani kirjutuslaad oli ebaveskimähelik. Ja teades, et Veskimäes on pigem selline autor, kes kirjutab kogu aeg ühte raamatut ja teeb seda kogu aeg ühtemoodi, siis seda enam. Samas teeksin ma Siim Veskimähele liiga, kui ma väidaks, et ta üldse ei arene/muutu, et ta pole võimeline oma tavatekstist distantseeruma ja midagi teistsugust looma.

Veskimähe autorluse kahjuks rääkis just teose teatav debütantlikkus. Jah, meil on mitmeid fänne, kes arvavad, et Veksimees ongi üks igavene algaja. Mina nii ei arva ja teadas pisut ka Siim Veskimähe esimeste raamatute loomisloogu ja -aega, siis ei saa ma ka arvata, et „Me armastame Maad“ oleks kirjutatud enne neid. Ma muidugi pole taoline fänn, kes tuimalt ilmumisaastad ritta lükkab ja taolise ajajoone pealt enam kui põhjanevaid järeldusi teeb. Ka pole ma kirjandusteadlane, kes fantaseerib autori loomingi salatungide üle ning kes õmbleks autorile selga kuube, mis sobib vaid kirjandusteadlase enda maitsega. Lühidalt: kui võtta

romaani kui tervikut, siis on see pigem Thor Petersoni kui Siim Veskimehe oma.

Aga alati on mingi „aga“ ning nii ka seekord. Kõigepealt juba mainitud vabandava tooniga tagakaanetekst, mis tekitas ilmselt vastupidise eesmärgi ning pani ulmefännid hoopis arutlema, kas Thor Peterson kui lihast ja luust isik üldse ongi olemas. Ma tõesti ei viitsinud hakata arvutama, kas Siim Veskimehe nime taha varjunud autori tütre vanus klapib, aga tundub sobivat küll. Ka oli Siim Veskimehe loomingus mingil hetkel üks iseäranis Zelazny-lembene hetk, et meenutaks kasvõi juttu „Merevaiguvalgus“ (2004) jne.

Veel enam viitavad aga Veskimehele nimeloome, naisterahvaste kirjeldused, teatavad sotsiaal-poliitilised sedastused jne. Aga kui on olemas keegi Thor Peterson, kes pealegi veel Siim Veskimehe sõber, siis võib vabalt ka olla, et Thor jagab Siimu vaateid elule ja armastusele ning vähemkogenud kirjamehena võttis semu kirjutamislaadist liigpalju õppust?

Selle teema lõpetuseks ütleks, et ma austan autori tahet, olgu see autor siis kes tahes. Oma oletused panin ma kirja ja palun mind edaspidi antud teose autorluse teemadel enam mitte tülitada. Lugege eelnev lõik läbi ja lugege ka romaan läbi ning spekulpeerige siis ilma minuta.

Kolm last jooksus

Kui nüüd romaani sisust rääkida, siis kogu loo võib kokku võtta sõnadega „kolm last jooksus“. Kuna raamat on väidetavalt kirjutatud ettelugemiseks tütrele, siis arusaadavalt ongi romaani peategelaseks 13-aastane Heldin, kellele on pühendatud kaugelt rohkem peatükke kui ta vendadele kokku.

Romaani struktuur on selline hakitud ja ettelugemissõbralik. Lühikesed, enamjaolt paarileheküljelised peatükid, mille lõpp on reeglina pisut ootamatu ja paneb kohe järgmist ootama-lugema. Selles mõttes tagakaane tekst ei peta – teost ei ole toimetatud ehtsaks romaaniks, et on jäänud alles teatav kaustikukirjanduslik struktuur ja sisu. Vilunud autor taolist teksti ei avaldaks.

Kui aga pisut sisu avada, siis Tallinnas elab ema Pääsu oma kolme lapsega – Heldin ning tema vennad Ustus ja Valev. Maal on nad põgenikud, nad on tulnud ühest teisest maailmast ja nad on ka eriliste võimetega, n-ö nõiad. Kui raamatu tagakaanel väidetakse, et „ei ole tüüpiline fantaasiasaaga, kus kõrgeist soost ja ülivõimetega juveniil kogu maailmale ära teeb“, siis on tegu üsna rohmaka tõeväänamisega, sest romaan just sellest ongi, kuidas kõrgeist soost ja erivõimetega lapsed maailma paika panevad. Maailma(de)le nad veel ära ei tee, aga seda vaid seetõttu, et romaan saab enne otsa.

Suuresti ongi romaan üks lõputu põgenemine maailmast maailma, kus lapsed järk-järgult saavad teada, kes nad on, mida nad suudavad ja miks nad üldse end Maal varjasid. Maailmast maailma liigutakse mööda nn haldjaradasid, mida vaid nõiad kasutada oskavad. Jah, ilmselged Roger Zelazny mõjud, et Amberi saaga ja varjude vahel liikumine.

Ämberlik lohutuslugu

Romaani „Me kasvasime Maal“ võibki iseloomustada kui ämberlikku lohutuslugu. Roger Zelazny ja tema Amberi saaga on ilmselgelt olnud eeskujuks ja inspiratsiooniks. Õnneks autor seda ei varja, mainib kirjanik Zelazny kenasti ära ning arendab radade ja varjude temaatikat omaenda raamatule sobilikult.

Mulle suisa meeldis, kuidas autor püüdis *fantasy*kirjanduslikule ideele mingigisugust

teaduslikku tausta punuda. Õnneks on raamatu tegeleased siiski lapsed ning neile ei pea ja ei saa põhjalikult seletada ning seetõttu saab ka lugeja vaid intriigerivaid pudemeid.

Võib kerkida küsimus, kuivõrd loominguline on üldse selline teise autori idee peale oma teose ehitamine? Nii ja naa, sest üks tänapäeval ei ela praktiliselt ükski autor isolatsioonis ning loetunähtu-kuuldu mõjutab kõiki. Ja kui tegu on (väidetavalt) debüütromaaniga, mis algselt loodud koduseks kasutamiseks pereringis, siis seda enam...

Kuidagi vale on see raamat

Ilmselt paljude jaoks negatiivne hinnang, aga Thor Petersoni romaan on kuidagi vale, valesti tehtud.

Alustades kasvõi sellest, kuidas tõeliselt huvitavaks läheb alles poole romaani pealt, et umbes sada lehekülge loed ajuti üsna takerdudes ja siis hakkab päris hästi minema.

Või siis ühe kirjanduskoolituste kõige levinuma põhimõtte totaalne eiramine. Olete ju kuulnud küll ingliskeelset väljendit „*Show don't tell!*“, mis lahtiseletatult tähendab siis, et näita asju läbi tegevuse, mitte ära lase tegelastel üksteisele seletada. Eks me kõik teame, vähemasti võiksime teada, et pole üht ja ainust õiget kirjandust, kirjutamislaadi, aga samas on ka meetodid, mis ei tööta või pole sedavõrd mõjuvad. Vaat „Me kasvasime Maal“ on just selline hea illustratsioon, kuidas vale meetod segab lugemist, sest raamatu esimene pool tegelased muudkui jutustavad ja seletavad üksteisele ning see on tõesti üsna kurnav. Tundmatud maailmad, imelikud nimed, arusaamatud suhted – meie kangelased võivad seletada lehekülgede viisi ja suu lausvahu, aga ega lugejal midagi suurt selgemaks ei saa...

Ja kui juba nimedest, siis katsuge välja hääldada ja katsuge veel kiiresti ja mitu korda nimesid nagu Illekaialeiakea, Rähipolimes, Tsäleek, Örfuka jne. Jah, ma tean ja tegelikult olen ka nõus Siim Veskimähe seletusega romaanis „Operatsioon „Ogaline päike““ (2001), et kui kasutada meie tähti, siis võõrad nimed võiksid niimoodi välja näha ja kõlada. Ilmselt on ka Thor Peterson sellise seletusega päri, aga lugemismõnu tapavad taolised nimed kenasti.

Eks ole veel nipet näpet, aga romaani lugedes ja eriti alguspoole vasardab peas pidevalt sõna „amatöörkirjandus“.

Kas valesti on ka halvasti?

Ma tean, et eesti ulmes on paljudel mingeid jaburaid eeldusi ja arusaamu sellest, kuidas see üks ja ainuõige kirjandus peaks tehtud olema ja välja nägema. Noh, et lühiromaan on ulme kvintessents ja romaan on ka veel andeksantav, aga laastu kirjutamine on juba kuritegu, et mitte öelda surmapatt. Rääkimata kõikvõimaliku moodsama võtestiku kasutamisest teksti loomisel jne.

Sellises taustsüsteemis on Thor Petersoni „Me kasvasime Maal“ ikka väga vale ja halb romaan. Iseküsimus, kas teksti peab vägistama mainitud fännide Prokrustese sängi. Jah, kirjandust tehakse eelkõige lugejatele, võiks vähemasti teha, aga samas ei saa kunagi kõigile meele järgi olla ning neid kõige kitsarinnalisemaid ei maksaks kah nüüd sihtgrupiks võtta. Pealegi, juba mainitud tagakaanetekst pareerib ju kenasti süüdistused amatöörluses ja milles kõiges veel, sest autor ei plaaninudki avaldada, aga suguseltsi surve...

Aga kas mulle endale meeldis? Kas ma soovitan lugeda? Kas on mõtet? Kui lühidalt, siis soovitan ja on ka mõtet. Kindlasti ei kannata „Me armastame Maad“ välja võrdlust maailma

ulme tippudega ja üks eesti ulmeski ole palju ja paremat, aga midagi selles romaanis on. Midagi, mis mulle meeldis, midagi mis pani lehti keerama jne. Jah, arvustajana pidin ma selle niiekna läbi lugema ning hiljem veel siit ja sealt lappama, aga lugemine ei olnud kurnav, eriti romaani teises pooles. Oli põnev, oli ägedaid ütlemissi ja mõnusaidsid kohti. Oli läbimõeldud ja päris korralikult pununud lugu. Algajale ulmefännile ehk ei soovitaks ja ulmevõhikule žanriga esmatutvuseks vast samuti mitte, aga kogenud lugeja võib lugeda küll. Pealegi, ma ju näen, mida te loete ja selle kõige valguses soovitan laial irvel ja soojalt.

Thor Peterson

Me kasvasime Maal

Fantaasia

2019

224 lk

Sündmuste horisont, nr 71

Raamatuarvustus: Kogumik „Orioni vöö I” (Ander Skarp)

Meie esivanematel olid kummalised tööriistad. Näiteks kolme pulgaga reha. Teisalt oli neil aga vanker rohkem vankri moodi, mitte suure karu nägu. Seega mine võta nüüd kinni, mille põhjal neid nimetusi taevaalaotuses nähtavatele mustritele omistati. Kindel on vaid see, et nii Suur Vanker, kui ka kolme pulgaga reha on ühed meie taeva prominentseimad tähtkujud ning nimetatud rehapulgad, mida muu maailm tunneb peamiselt Orioni vööna, on eriti hästi vaadeldavad just veebruaris-märtsis. Nii võtsin minagi veebruaris-märtsis kätte ja lugesin Raul Sulbi koostatud ning kirjastus Fantaasia poolt Orpheuse raamatukogu sarjas välja antud (alamsarja) kosmoseulme lühiproosat.

„Orioni vöö I” koosneb (otse loomulikult) kolmest loost kolmelt erineva taustaga kirjanikult ning seetõttu on jutud ka oma olemuselt täiesti eriilmelised. Igat lugu saadab koostaja lühiülevaade autori loomingust ja välja valitud lühiromaanide taustast ning nende põhjal tuleb välja, et kõik kolm lugu kuuluvad rohkemal või vähemal määral mõnda vastava kirjaniku suuremasse maailma ning Orioni vöös trükitu peaks looma lugejale nõ. ukse nendesse maailmadesse, andma esmase maitse suhu, tekitama huvi. Ja tõele au andes saavad kaks juttu sellega suurepäraselt hakkama. Kolmanda osas lähevad aga minu arvamused teiste arvustajate ja lugejate omadest lahku. Olgu etteruttavalt juba mainitud, et kolmanda all ei pea ma silmas kogumikus kolmandana trükitud lugu „Tulnukarheoloogiat”.

Alustasin Orioni vöö lugemist mingil kummalisel põhjusel lõpust, ehk siis eelpool mainitud Neal Asheri „Tulnukarheoloogiast”. Arvatavasti oli mul tol hetkel millegipärast kiire ning „Tulnukarheoloogia” on kogumiku kolmest loost lühim, seega lootsin, et jõuab kähku loetud. Jõudiski – samas tagantjärele mõtlen, et lugu oleks võinud olla veidi kogukam, sisukam, informatiivsem. Esmamulje oli küllaltki positiivne: meil on kamaluga põnevust ja pinevust, väikestviisi spioonimäng, ägedalt konstrueeritud maailm, huvitavad tegelased, kelle tegevusi jälgida ning omapärane kirjutamisstiil. Minategelasega tutvume näiteks hoopis loo alguses antagonistide silme läbi, teadmata selleks hetkeks, kes on kes ja mille üle kogu tegevustik üldse hargnema hakkab.

Maailm, mille Neal Asher on välja mõelnud ning mida ta lugejale „Tulnukarheoloogias” justkui möödaminnes tutvustab, on tegelikult ülimalt huvitav. Suur galaktiline impeerium Riik, mida juhivad tehisintellektid, väiksemate tehisintellektidega varustatud tähelaevad, plämapartideks taandarenenud iidne rass ning nende hindamatu väärtusega mälupagas, mis peidetud kristallide sisse. Nii jääbki loo lõppedes tunne, et maailm, milles meie tegelased tegutsevad, on huvitavam ja haaravam, kui lugu ise. On see ju vaid episood paljudest. Miskit jääb justkui puudu, midagi võiks selle lõputu tagaajamise käigus veel olla. Meile tutvustatakse tegelasi, me saame nende käitumise põhjal teha mingil määral kokkuvõtteid nende olemusest ja väärtushinnangutest ning see kõik on huvitav, ent nende reaalne interaktsioon selle konstrueeritud maailmaga jääb vajaka. Eriti peategelase puhul, kes suurema osa loost ei saa midagi aru, mis toimub ning on lihtsalt tagaajaja rollis, olles pidevalt teistest sammu võrra taga. Tõele au andes oli isegi peategelase laeva tehisintellektil rohkem isikupära kui meie loo protagonistil.

Pärast „Tulnukarheoloogia” lugemist võtsin ennast kokku ja hakkasin raamatut korralikult algusest lugema. Aga kuna ma ei taha „Orioni vöö” arvustust lõpetada negatiivsete

hinnangutega, siis räägin ma Aliette de Bodardi „Pisarais pärlite tsitadellist” viimasena ning toon kolmiku nõrgima lüli keskele.

Robert Reed „Mees kuldse õhupalliga”. Jutt sellest, kuidas peategelased istuvad pilkases pimeduses ja kuulavad häält, mis jutustab neile sellest, kuidas Atlantise ajalugu tegelikult välja nägi. Loo tegevustik peaks aset leidma justkui hiiglasliku, Maa suuruse kosmoselaeva veel uurimata osades, see peaks meile tutvustama miljoneid tähesüsteeme, mida külastades on inimkond oma kolooniaid sinna maha jätnud, pikaealisuse saladusi, sest peategelased on kümneid tuhandeid aastaid vanad... aga selle asemel saame me pimedas ruumi, salapärase hääle ning kaks inimest, kes iga kolme lõigu tagant üha rohkem ja rohkem teineteist embavad. Mingi hetk ma suisa mõtlesin, et rohkem ei anna ju emmata, huvitav, kui suur on juba käsivarte poolt avaldatav surve.

Kui nüüd *settingu* üle nuriseda, siis tagantjärele mõeldes oleks võinud selle hiiglasliku kosmoselaeva asemel olla mingi suvaline kruisilaev, kus rikkad ja väljavalitud pidutsevad ja elavad jõudeelu. Ja siis kaks uudishimulikumat otsivad meelelahutust laeva alumistelt dekkidelt, jäävad lõksu kuhugi masinaruumi ning kuulevad häält, mis räägib neile Atlantisest.

See on nii laisk kirjutamine, et ma isegi ei taha selle juures rohkem peatuda. Kahjuks oli Mees kuldse õhupalliga viimane lugu, mida Orioni vööst lugesin ja see jättis halva maitse suhu. Nii halva, et hakkasin uuesti lugema kogumiku parimat lühiromaani, milleks on „Pisarais pärlite tsitadell”

Aliette de Bodard „Pisarais pärlite tsitadell” – loo pealkiri on paras suutäis öelda ning sama suurejooneline on ka maailm, mis selle lühiromaani tagant meile vastu vaatab. Ma ütlen ausalt, et lugu lugedes tundsin ennast taas nagu poisike, kes loeb põnevaid jutte indiaanlastest või kaugetest džungliseiklustest, unustades ennast tundideks ja päevadeks võõrastesse maailmadesse. Ja olgugi, et esmapilgul läksid kõikide tegelaste nimed sassi ning lisaks sellele oli osadel tegelastel veel mitu nime, kusjuures erinevad tegelased kõnetasid teisi tegelasi erinevate nimedega, vastavalt auastmele või familiaarsusele, kulges lugu siiski üsna ladusalt ja korraliku rütmiga.

Mulle tundus, et kõik oli tasakaalus: maailma tutvustamine, tegevustiku hargnemine läbi erinevate tegelaste pilgu, tilk tilga haaval informatsiooni edastamine – see kõik oli nauditav lugeda. Tõsi, loo lõpp läks paaris lõigus ehk natuke liiga tundlevaks ja näha oli, et kirjanik kordas seal iseennast, ent laiemas pildis oli see kahtlemata antud kogumiku parim lugemiselamus.

Mõelda vaid – tajulaevad, mis on elusolendid, inimeste poolt sünnitatud tajuga tehismasinad; esivanemate mälupangad, mis projitseerivad salvestatud vaimolendeid ning lasevad neil suhelda elavaga; ajarännakud väljaspool aega ja ruumi, ajaparadoksides lahendamine täiesti geniaalsel viisil.

Sa ei muuda midagi. Selles on kogu asja ilu. Paradokse ei ole. Ära karda, et tapad iseenda või teed halba oma emale. See pole võimalik.

... Ta oli seal, kuid mitte seal.

... Ta sai asju mõjutada, muutused ei jäänud lihtsalt püsima. Justnagu oleks universum vedru – ükskõik millise jõuga sa seda ka ei sikutanud, pöördus see alati tasakaaluasendisse tagasi (lk. 49)

Igal loo tegelasel on mängida oma roll – neil kõigil on konstrueeritud tegevustiku raames reaalne eesmärk, mida täita. Meil on insener, keda kannustab soov näha 30 aastat tagasi salapäraselt kadunud ema, meil on keisrinna, kelle riik on kohe-kohe sõtta astumas, meil on

keisrinna tütar, kelle kogu elu on olnud vanema õe varjus elamine, meil on väejuht, kes on sattunud keisrinna soosingusse ning peab lahendama suurmeistri kadumise saladuse ning meil on tajulaev, kes üle kõige maailmas sooviks võita oma ema, keisrinna noorima tütre tähelepanu. Ja nende kõigi teed ühinevad, nende kõikide tegevusest sõltub see, kuhu lugu lõppeks viib. Lisaks veel terve hunnik statistet ja kõrvaltegelasi, kelle olemus ja vahel pelk viide mingile tegevusele („Kaks surnud imperaatorit luusisid toas ringi, põrnitsedes segamini voodit ja pooleldi avatud kummutisahtleid, nagu oleks tegemist isikliku solvanguga” lk. 40) annab jutule sügavust ja dünaamikat.

Lõppkokkuvõtteks võib öelda, et usutavasti leiab iga lugeja „Orioni vöö” esimesest kogumikust enesele midagi. Selleks ei pea olema isegi tõsiusklik ulmik, et nautida head kirjandust. Õhupalliloo arvustusi lugedes ja siit-sealt muljeid kuulates tundub, et ka sellel lool on omad austajad, lihtsalt mina nende hulka ei kuulu. Sellest on kahju, sest tegemist oleks olnud (minu jaoks) sama hea raamatuga, kui Bacigalupi ja Buckelli „Takerdunud maa”, ent tänu õhupalliloole jääb siit nüüd midagi puudu. Igal juhul jään ootama „Orioni vöö II” kogumikku. Latt on esimesega juba kõrgele aetud, vaatame, kuhu see kosmoseulme meid tulevikus viib.

Ulmkonnakroonika 03/20

Ulmestaar: Andreas Oja

Olen Andreas, sõpradele Oja. Oma ameti kohta armastan öelda töstukijuht/logistik, mis tähendab, et teen kuivainete laos töid lihtsaimatest päris keerukateni.

Vabal ajal loen, mängin ja vaatan filme ning sarju. Armastan ka stand-upi – põhiliselt jälgin ameerika ning briti koomikuid ja mida mustem huumor, seda lõbusam. Ka lauamänge ei põlga ära.

Aga kui mul on väga igav, mõtisklen süva filosoofilistel teemadel nagu, kas Arwen oli pedofiil kui semmis endast 2700 aastat noorema teismelise Aragorniga või kas kubemetäid vajavad samasugust kaitset nagu pandad.

1. Mida praegu loed? Meeldib? Soovitud? Mida head vahepeal vaadanud-mänginud oled?

Praegu käsil kriisilugemine. Otsin posu „Orpheuse raamatukogu“ raamatuid ja töotan neid nüüd läbi. Just lõpetasin Alastair Reynoldsi „Aeglased kuulid“.

Pooleli on ka Ian M. Banksi *Consider Phlebas*. Kunagi jäi kuidagi katki selle raamatu lugemine ja otsustasin, et tuleb uuesti ette võtta, kuna hiljuti lõpetasin just Joe Abercrombie *Best Served Cold*, mis samuti aastate eest millegipärast kaks korda pooleli jäi, ja ei kahetse üldse.

Püüan alustada audioraamatute kuulamist, kuigi mu mõte kipub pikemat teksti kuulates „jalutama“ minema. Proovin kuulata GRRM-i *Wild Cards* esimest kogumikku. Kui saan hakkama, siis on järjekorras John Scalzi ja Adrian Tchajkowski romaanid.

Sarjadest vaatasin viimati *Witcher*it ja võtsin seetõttu ka mängud uuesti ette. *Kerbal Space Program* on aga mäng, mille juurde ikka ja jälle tagasi tulen. Mõned päevad tagasi sai jälle kuus tundi väikseid rohelisi mehikesi kosmoseavarusse saadetud.

2. Mis naelutab sind raamatu külge? Mis peletab eemale?

Mind on suhteliselt lihtne haarata, piisab huvitavast süžeeest, headest karakteritest või suurest ideest. Kui üks on olemas, siis ülejäänute osas pigistan silma kinni.

3. Kolm lemmikut (juttu, raamatud, žanri, autorit...) ulmes? Paari lausega-lõiguga neist lugejale.

Saan öelda oma kolm noorena kõige rohkem mõjutanud ulmekat: Ursula K. Le Guini „Pimeduse pahem käsi“, Roger Zelazny „Valguse isand“ ja Orson Scott Card'i „Enderi mäng“.

Tõsiasi on, et tegelikul on lemmikuid ja mõjutajaid palju rohkem. Võiks mainida Neil Gaimani *American Gods*, George RR Martini „Troonide mängu“, mis tõi mind kaasaegse *fantasy* juurde, ning loomulikult Strugatskeid. Telesarjadest kindlasti „Babylon 5“, peale mille vaatamist julgesin ulmesarju ette võtta. Enne olid nad tundunud tobedad.

4. Kuidas sa üldse jõudsid ulmeni, kuidas Reaktorini?

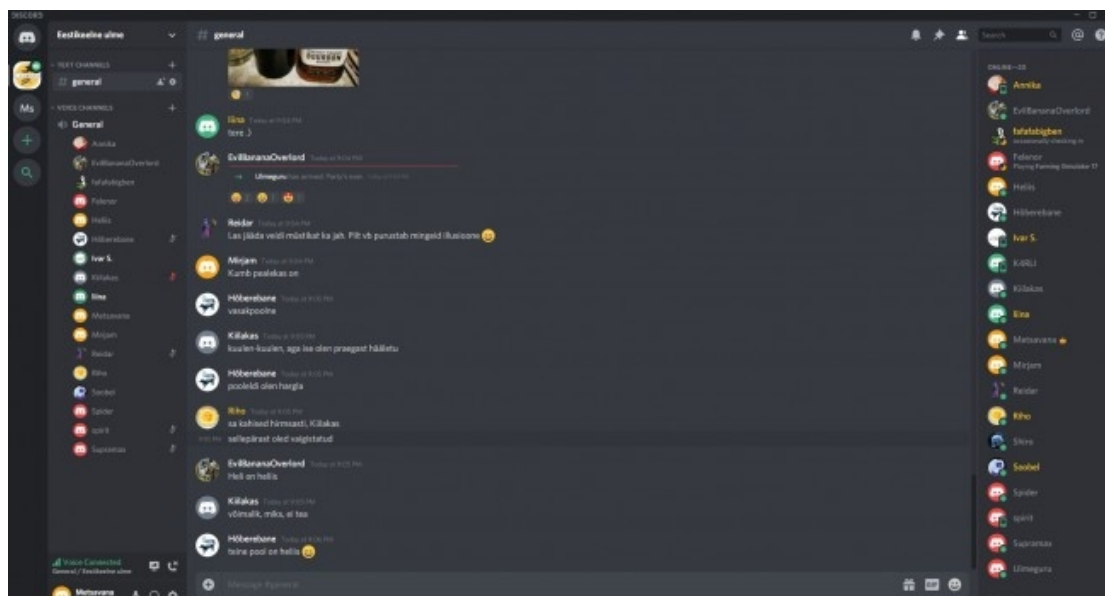
Esimene kokkupuude žanriulmega oli 7. või 8. klassis, kui lugemikus oli mitu juttu kogumikust „Lilled Algernonile“ – Asimovi „Kadunud robot“ ja Sheckley „Tont nr 5“ sai mitmeid kordi läbi loetud. Siis tekkis vahe ja uuesti jõudsin ulmeni keskkooli lõpupoole. Läbi said loetud enamus Mirabilia raamatuid ja muu nõukaaegne tõlkeulme. Tollal ilmus eesti keeles Cardi „Enderi mäng,“ mis tohutu mulje jättis. Siis hakkasin ka inglise keeles lugema, sest järg teatavasti ilmus ju maakeeles alles 15 aastat hiljem. Laenasime sõpradega üksteisele netist piratud ja väljaprintitud raamatuid. Kiirkõitjas *Children of the Mind* on siiani riulis.

Ulmikutega viis mind umbes seitse aastat tagasi kokku õnnelik juhusega. Nimelt oli mu hobiks tollal pokker ja käisin igal reedel Lost Continentis mängimas. Panin tähele, et seal kogunes vahel seltskond, kes ulmest rääkis. Ühel reedel, kui seltskond jälle platsis oli ja ma mängust varakult välja olin kukkunud, sai suitsuruumis Gilderiga juttu tehtud. Mind kutsuti rõõmsalt lauda ja edaspidi olen nii tihti, kui võimalik, kohal käinud. Mäletan, et sel aastal veel Estconile ei jõudnud, kuid augustis sai Harglate hoovis Metsavana seljal täidetud avaldus Ulmeühingusse astumiseks.

Tartu ja Tallinna ulmikute kogunemised

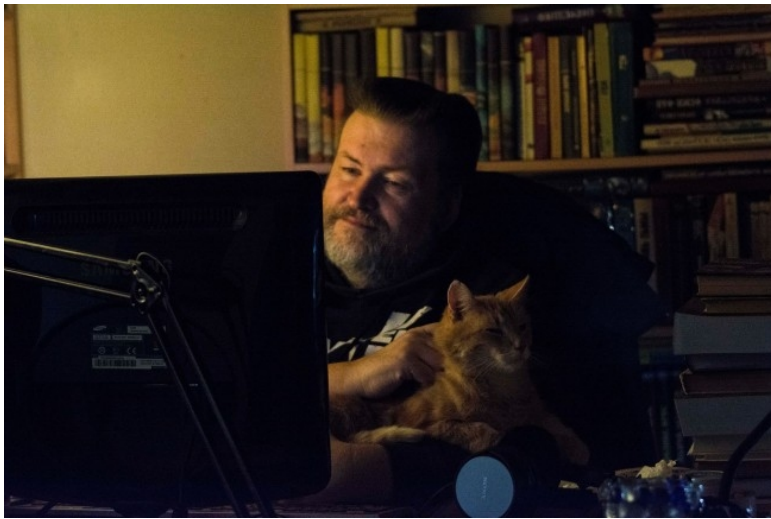
Eriolukorra tõttu jäi Tartu ulmikute traditsiooniline teine reede ära. Kuid kolmanda reede seltskond sai kolitud internetti. Täpsemalt toimus virtuaalreede Discordi-nimelise programmi vahendusel, kus osales ulmikuid mitmest paigast. Tipphetkel oli inimesi jutukanalis 20-30 vahel ning mikrofoni vahendusel jutles neist ligi 15. Kuna eriolukord paistab kestvat, siis ilmselt planeerime Discordi kasutada ka aprillikuiste ürituste läbiviimiseks.

Neile, kes soovivad lisaks niisama lobisemisele filmiõhtuid korraldada, võib aga soovitada sellist lahendust nagu <https://twoseven.xyz/>, kus saab sõpradega teha nii youtube'i-diskot, kui vaadata täispikki filme, mis eelnevalt kõigil osapooltel alla tõmmatud. Tartu ulmefännid on selle abil juba mitmeid mõnusaid õhtuid korraldanud ning kuigi heliga vestlus kipub vahepeal katkema ning vajab kõigi osapoolte taasühinemist, on tegemist vägagi asjaliku lahendusega, mis muudab karantiini üleelamise kõvasti talutavamaks.

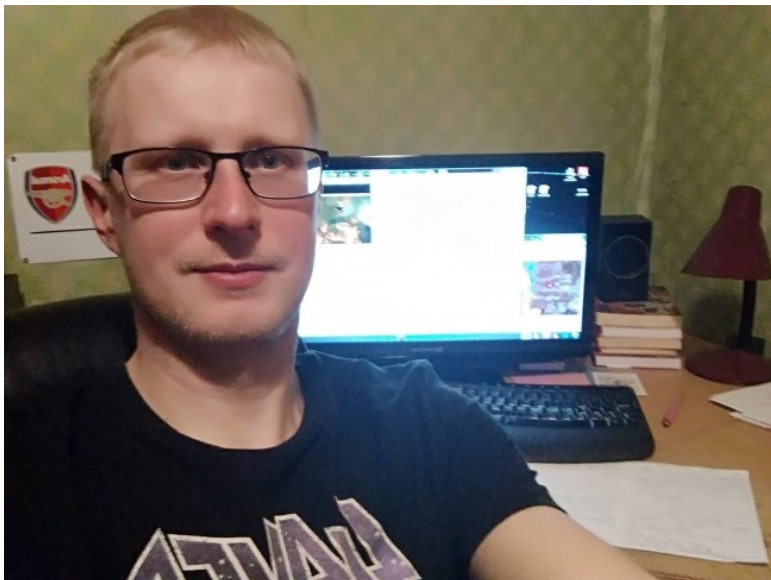

Ulmikute kodukontorid

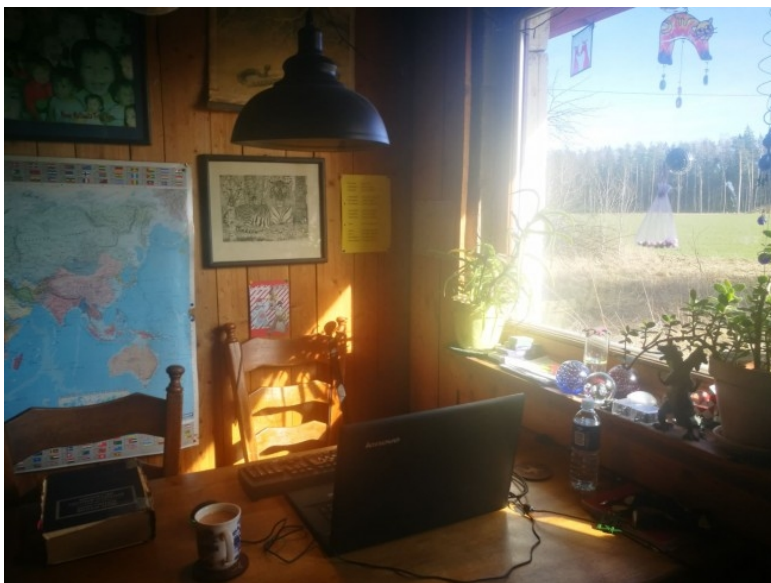
Kuna avalikke üritusi ei toimu ning valdav osa ulmefänne ning autoreid istub kodus, siis palusime neist mõningatel oma töönurka pildistada ning see Reaktorile saata.

Jüri Kallas

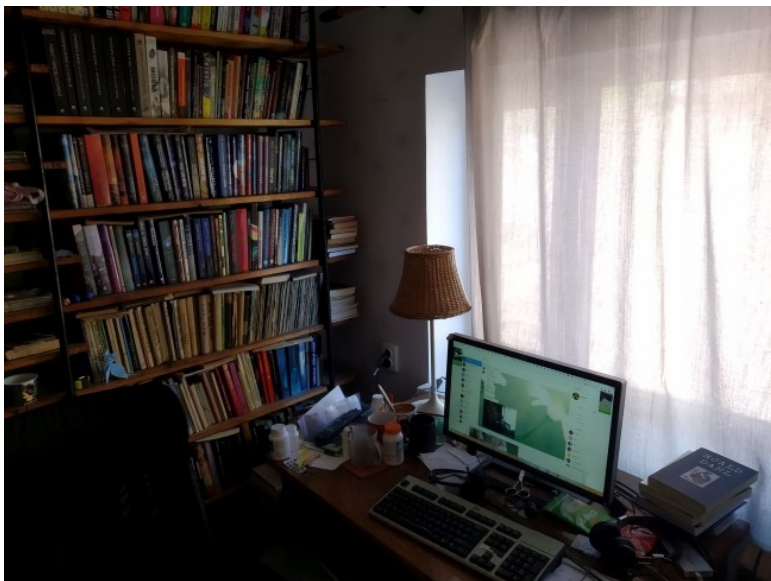
Kalver Tamm

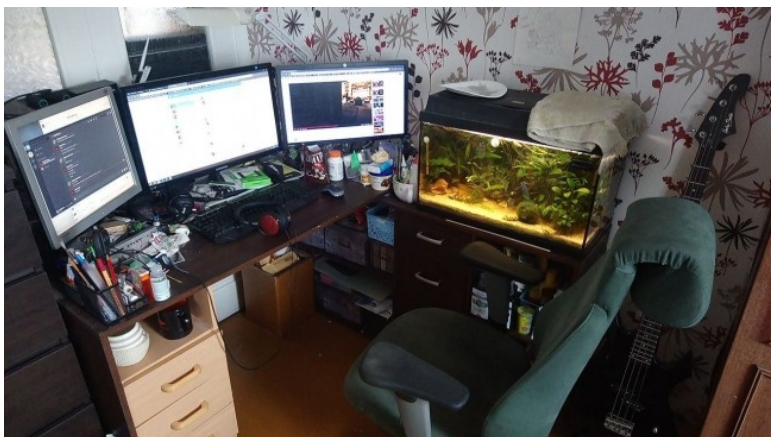
Kati Metsaots

Meelis Krošetskin

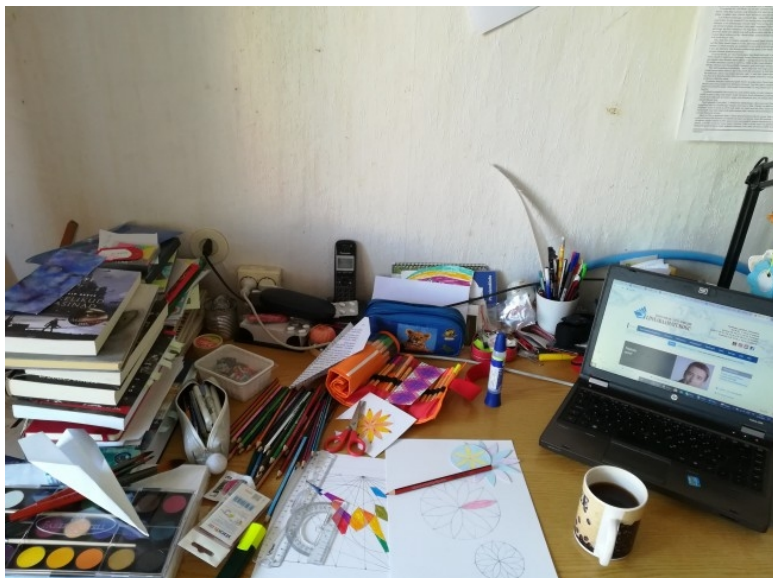
Joel Jans

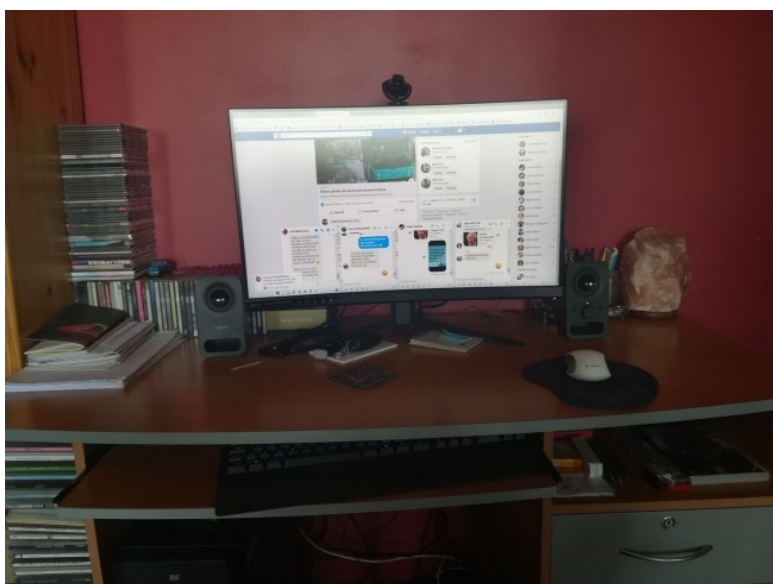
Jana Raidma

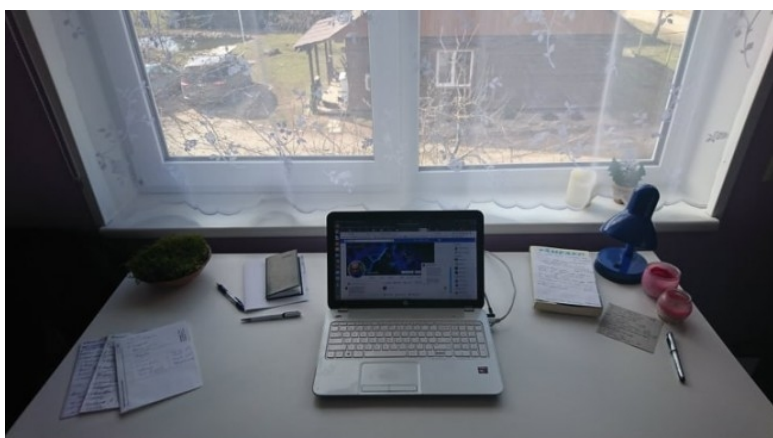
Ove Hilleg

Mairi Laurik

Peeter Helme

Raul Sulbi

Riho Vääk

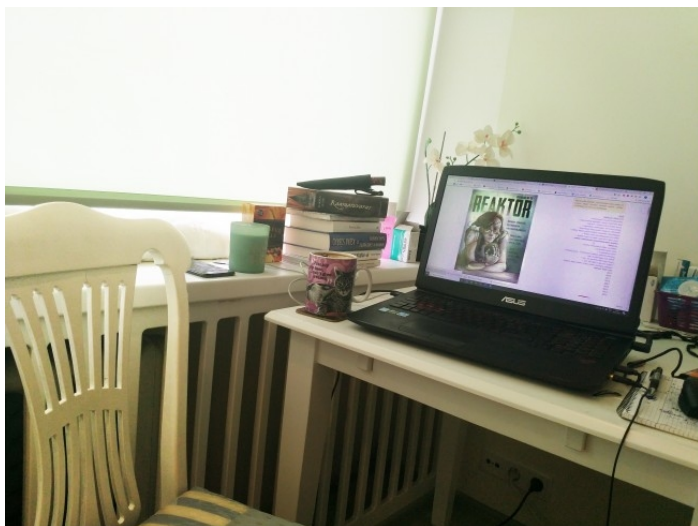
Osväld Soobel

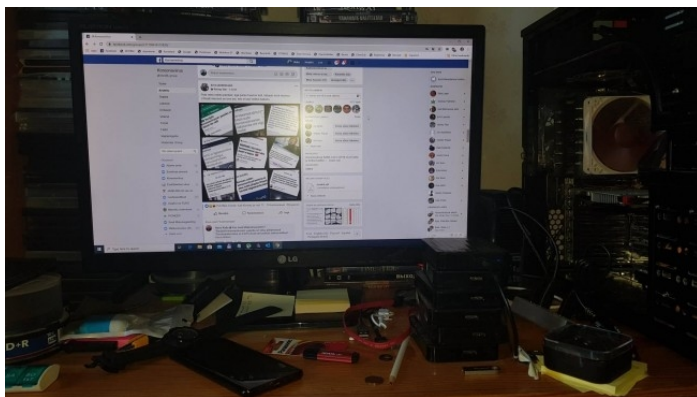
Sash Uusjärv

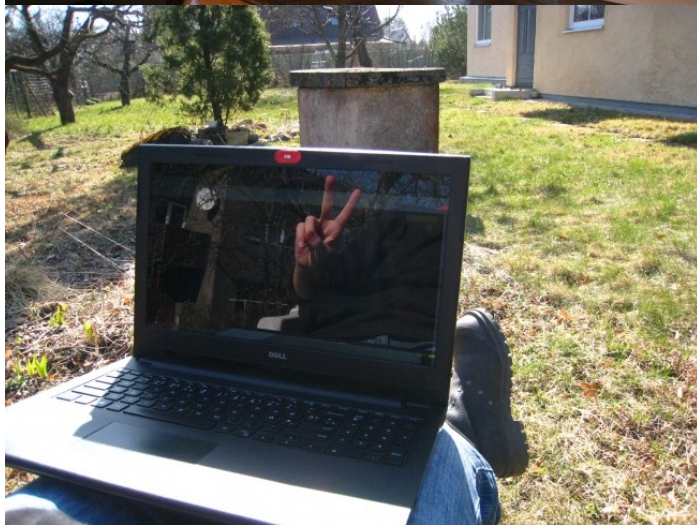
Rait Piir

Triin Loide

Veiko Kastianje

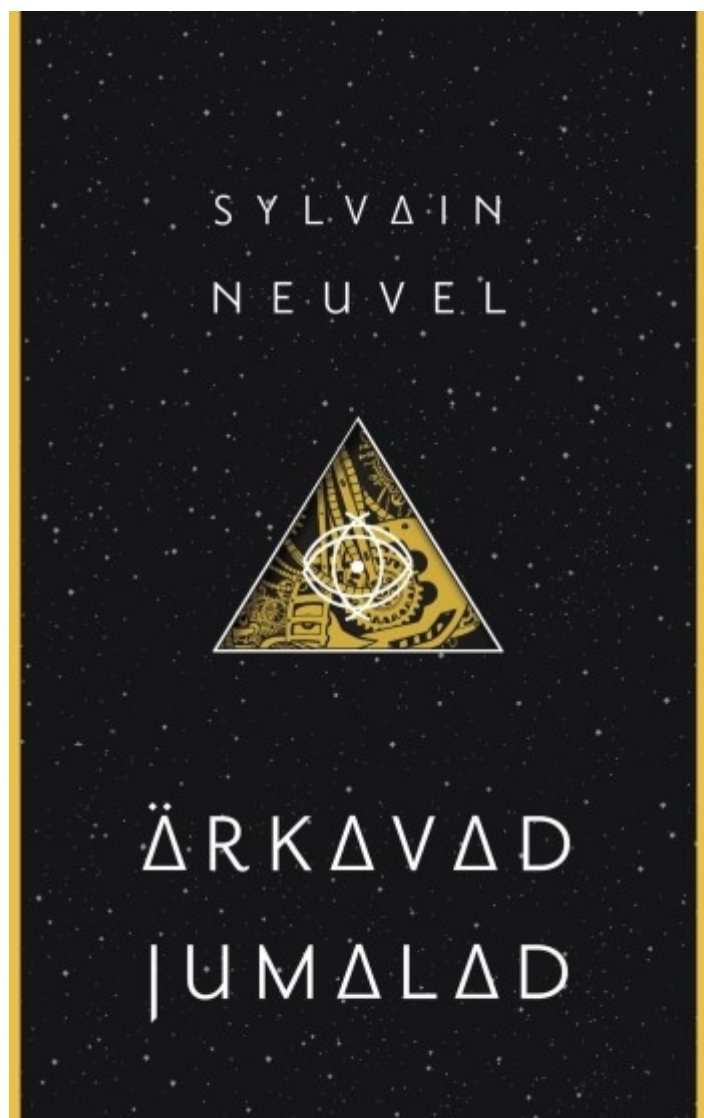
Laura Loolaid

Karantiin ei peata ulmet

Viimastel päevil on virtuaalseltsingulistest paikades maha hõigatud mitmeid soovitusi ulmeraamatute kojusaatmiseks ja e-raamatute tellimiseks ning laenutamiseks. Kogume need viited siia ühte kohta kokku:

- [ulme märksõna Eesti Digiraamatute keskuses](#)
- [kirjastus Fantaasia, digiraamatute keskuses ja postimüük](#)
- [kirjastus Lummur, e-raamatud veebipoes](#) (kolme raamatut saab lausa tasuta!)
- [ulme märksõna Tallinna keskraamatukogu e-raamatute laenutuskeskkonnas.](#)

Uudiskirjandus 03/20

Ärkavad jumalad

Sylvain Neuvel

Lapsena tegi Rose Franklik jahmatava avastuse: ta leidis hiiglasuure metallist käe, mis oli sügavale maasse maetud. Täiskasvanuna on ta pühendanud oma hiilgava teadlasekarjääri selle mõistatuse lahendamisele, mis tol saatuslikul päeval alguse sai: miks oli teadmata päritolu titaanlik robot tükkide kaupa üle maailma laiali maetud? Aastatepikkune uurimine on andnud intrigeerivaid vastuseid – ja tekitanud veelgi mõistatuslikumaid küsimusi. Aga tõde on lähemal kui eales varem, kui Maale materialiseerub uus, esimesest massiivsem robot ja oma surmarelvad käiku laseb.

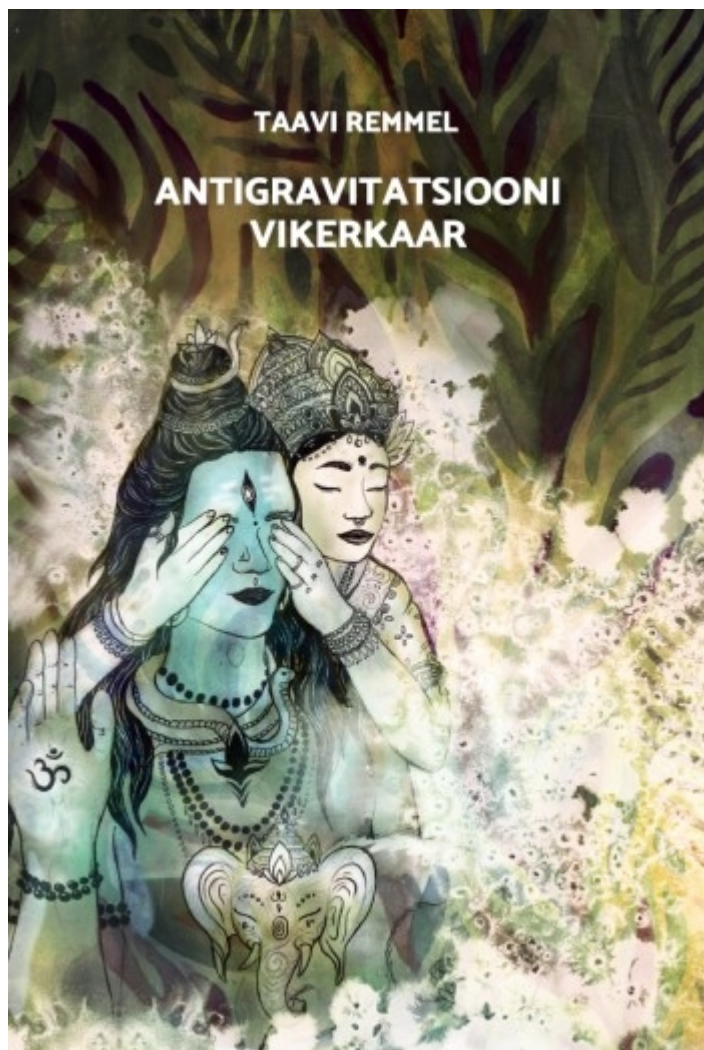
Nüüd seisab inimkond silmitsi õudse sissetungistsenaariumiga, mis saab tõeks, kui aina rohkem kolossaalseid roboteid planeedi eri paikadesse maandub. Aga Rose ja Maa Kaitsekorpuse töörühm ei ole nõus alla vanduma. Nad saavad asjale teise suuna anda, kui neil õnnestub lahti muukida arenenud maavälise tehnika viimased saladused. Inimkonna suurim relv on teadmised, mille abil võib viimses lahingus pärida Maa... ja ehk koguni tähed.

Sylvain Neuveli uuenduslik sari, mis jutustab inimeste-tulnukate kontaktist, astub veel ühe hiiglasliku sammu edasi „Magavate hiiglaste” haaravas järjes, mida Pierce Brown on nimetanud „Marslast” ja „Z maailmasõda” meenutavaks säravaks vandenõusaagaks.

Kirjastus Rahva Raamat

Tõlkinud Eve Laur

384 lk

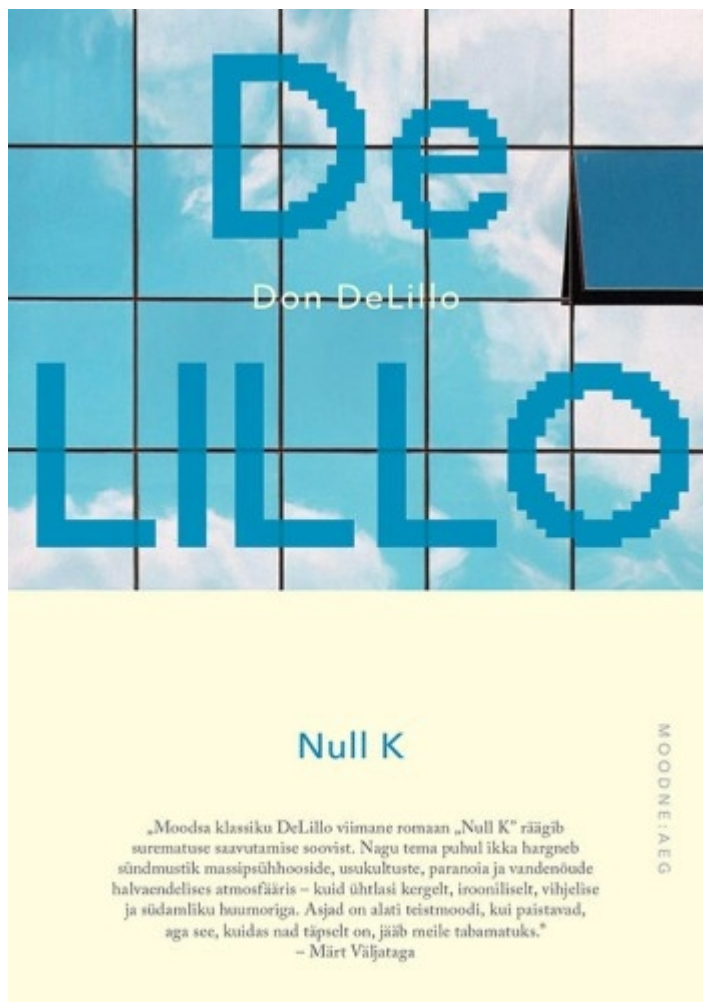
Antigravitatsioonivikerkaar

Taavi Remmel

Noored armastajad Natalie ja Marius elavad Euroopa serval kesksuvises vaikelus, huvitades kirjandusest niisama palju kui teineteist ja sõpradest. Selle asemel et siseneda otsustavalt täiskasvanuelli, terendab armastajate silmapiiril hoopis veider Septimuse-nimeline projekt, mis kätkeb valitud isikute, sealhulgas Mariuse kvantteleporteerumist kosmoseavarusse. Ehkki noorte kooselu peab mitmeks aastaks katkema, võib Mariuse rännak tuua väärtuslikku teavet planeet Maa lähituleviku kohta. Kui Natalie avastab ootamatult projekti varjukülje, asub ta Septimuse müsteeriumi koos abilise Damoniga lahendama. Rännak viib naise rohkete kirjanduslike allusioonidega (Beckett, Lispector, Pynchon jt) rikastatud kvantmaailma, mille sisuks on tõeline spirituaalsus ja armastuse kõrgsagedus.

Illustreerinud Maari Soekov

78 lk

Null K

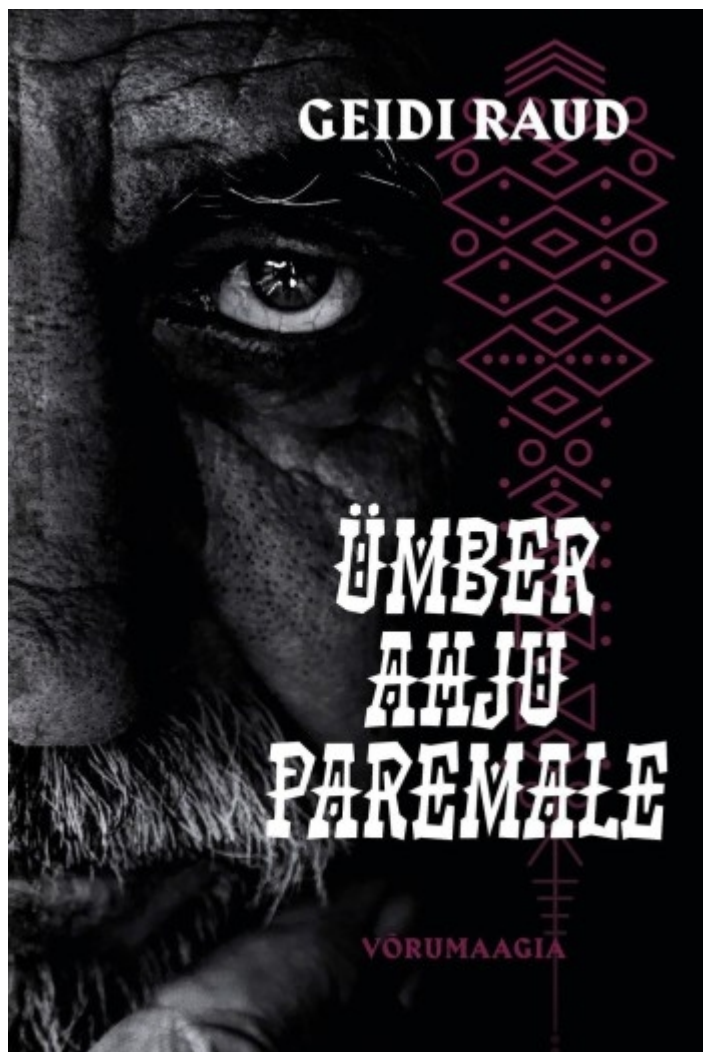
Don DeLillo

Üsna tavaline noormees Jeffrey satub oma multimiljonärist isa kutsel Kasahstani asustamata umbsoppi, tohutusse akendeta tehnoloogilisse kompleksi, kus ülikad inimesed lasevad end külmutada, et võita surma ja ärgata kunagi paremasse tulevikumaailma. Jeffrey kasuema Artis, kes põeb ravimatut haigust, soovib end külmutada. Hiljem, suutmata leinast üle saada, laseb end külmutada ka Jeffrey isa. Lugu kirjeldabki Jeffrey püüet toimuvat mõista ning inimese ja maailma suhet meie kõrgtehnoloogilisel ajastul. „Null K” on mitmekihiline ja mõneti irooniline romaan tänapäeva maailmast, religioonist, võõrandumisest, maailma lõpust, südametunnistusest ja surmast. Teose keskmes on inimese püüdlused ja unistused ning suutlikkus maailmast või ka iseendast aru saada.

Kirjastus Varrak

Tõlkinud Kersti Unt

224 lk

Ümber ahju paremale

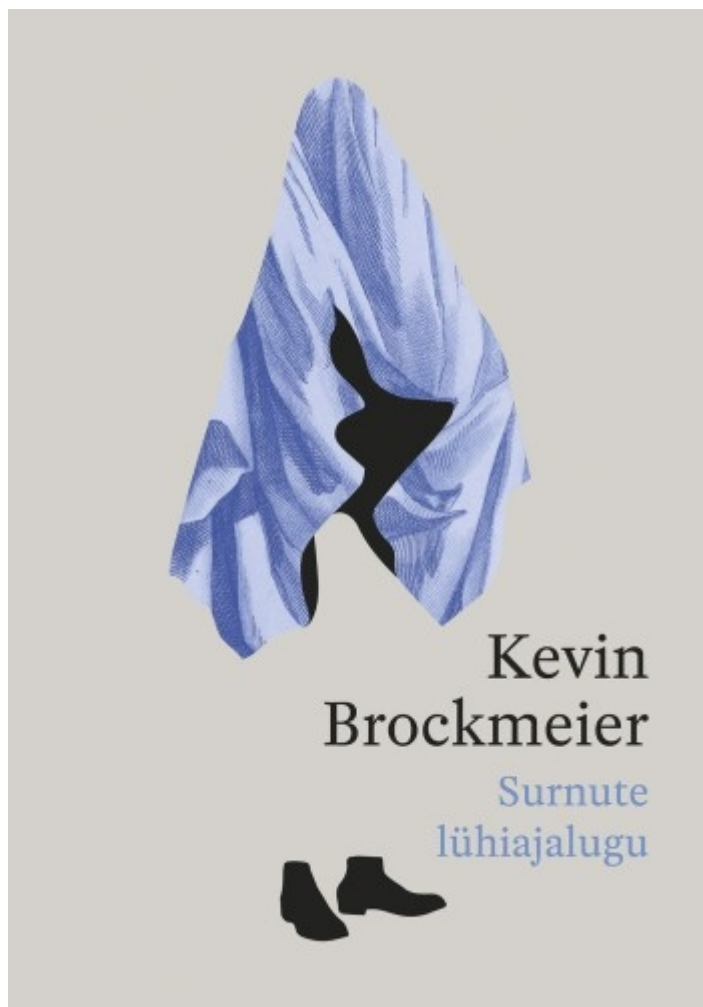
Geidi Raud

Raamatus, mis kannab žanrimääratlust „võrumaagia“ on Kagu-Eesti elust inspireeritud ja üle vindi keeratud huumoriga lood, kus sulandub maaelu argipool ja fantaasiamaailm.

Kuidas panna aru pähe end sortsiks pidavale külamehele, kes naiivseid naisi ära kasutab? Kuidas päästa surmasuust ahne Järvevana, kes pole nõus mürgitatud metsajärvest kullakotita lahkuma? Milline needus on tabanud jänesekasvatajat Ats Pehmet, kelle nudisaba surnust üles tõuseb? Millist imerohtu saab metsamürridelt, millist aga tarenähki küünepurust? Kõigile sellele peab lahenduse või vastuse leidma 74-aastane Võrumaa teadjamees Heino Vaim. Nelja naise telefoniraamatus kannab härra Vaim tiitlit „laste isa“, ühe õnneliku jaoks on ta tegevabikaasa. Ta on Võrumaa metsade kõige targem mees, kes ei jäta abita kedagi – olgu selle mure siis küünemusta suurune või pirakam kui elu ise.

Kirjastus Tänapäev

222 lk

Surnute lühiajalugu

Kevin Brockmeier

Mõistatuslikus Linnas elavad surnud, kes on elust lahkunud, kuid keda maapealsed veel mäletavad. Nad elavad selles kahe maailma vahelises paigas täpselt nii kaua, kuni leidub kasvõi üks inimene elavate maailmas, kes neid meeles peab ja meenutab. Kuid seletamatul põhjusel hakkab surnute Linn ootamatult kahanema ja selle elanikud haihtuvad. Alles jäävad vaid vähesed.

Mõned üksikutest allesjäänutest, nagu Luka Sims, kes annab välja Linna ainsat ajalehte, otsustavad välja uurida, mis on tegelikult toimumas. Teised, nagu Coleman Kinzler, usuvad, et see on lõpliku lõpu algus.

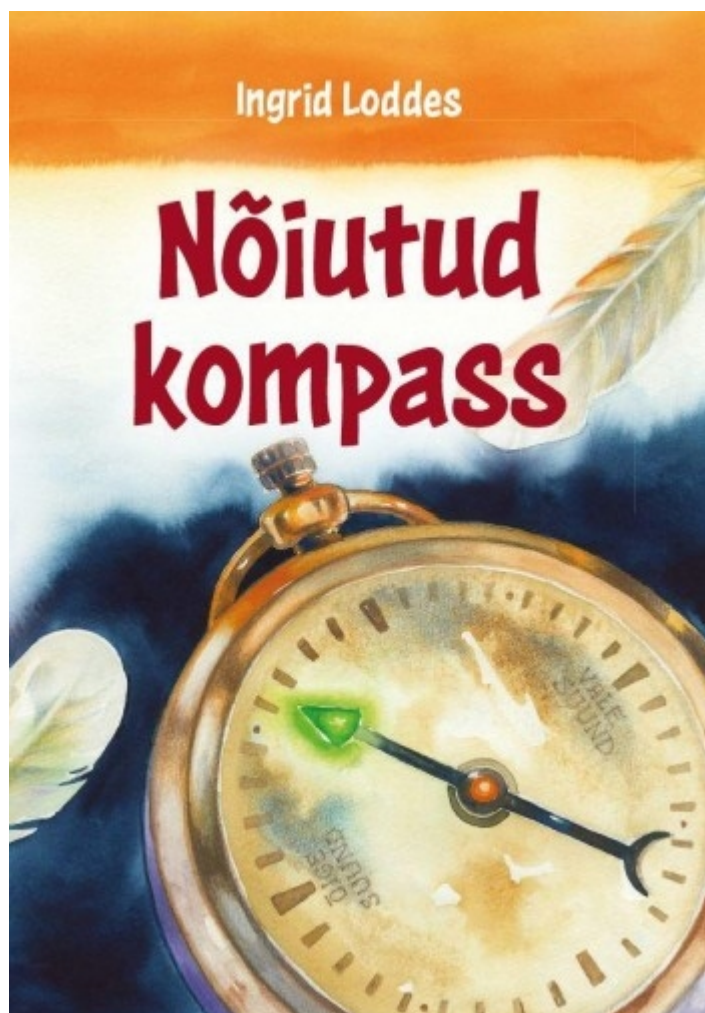
Samal ajal on elavate maailmas Laura Byrd jäänud lõksu uurimisjaama Antarktilisel, tema varud on otsakorral, raadio ei tööta ja elekter on kadumas. Ilma muude valikuteta, suundub ta üle lõputu jäävälja abi otsima, kuid tundub, et aeg saab otsa ... Ja seda nii tema kui ka Linna elanike jaoks, sest maailmas levib viirus, mida näib võimatu peatada.

Kevin John Brockmeier (1972) on Ameerika fantaasiakirjanik, kes on peamiselt tuntud lühiproosa poolest. Ta on avaldanud ka mitmeid jutukogumikke, romaane lastele ja kaks ulmeromaani.

Kirjastus Postimees

Tõlkinud Margit Jaaska

304 lk

Nõiutud kompass

Ingrid Loddes

Sandral õnnestub keelitada vanemat venda Jasperit endaga vanaonu mahajäetud majja kaasa tulema, et veenduda, kas seal tõesti kummitab, nagu ema ja isa väidavad. Nad kohtuvad majas metshaldja Sumega, kes palub lapsi, et nad aitaksid tal päästa tema kallim needusest. Selle needuse pani peale laste nõiast vanaonu Imot 20 aastat tagasi.

Lapsed lähevadki koos metshaldjaga ta kallimat otsima, teejuhiks nõiutud kompass. Neil tuleb jagu saada hiiglaslikust koletisest, aidata taiminimestel võimult kukutada peast põrunud valitseja ning põgeneda rabaeksitaja eest.

Ingrid Loddes peab end hoiatavaks näiteks, mis võib juhtuda, kui pidevalt fantaasiaraamatuid lugeda – võib tekkida soov neid ise kirjutada.

Kirjastus Tammerraamat, 230 lk

Weinberg arvab – 02/2020 jutud Reaktoris (Heinrich Weinberg)

Pea külmkapis

Jaak Herbst

Naljaga pooleks võiks mõelda, et autoril on mingi teema külmkapiga. Ja öösiti külmkapi juurde minekuga. Reaktori debüüt oli ca pool aastat tagasi seotud külmkapis olnud paharetiga... Aga see pole hetkel tegelikult oluline. Tore on tõdeda, et Herbstil jutt jookseb. Natuke sihuke muhe, kiiksuga pajatus tüübist, kellel on naiseks deemon ja kes leiab öösel külmkappi õlut otsima minnes sealt inimese pea. Ja sellest, mis siis edasi tuli.

Eks ta natuke selline absurdihõnguline ole. Et kui lugeja otsib „suurt ja keerukat lugu“ või „vilgast, tegevusest pakatavat seiklusjuttu“ või „sügavmõttelist mõlgutust“ või midagi iganes, siis vahest ehk pole see jutt päris see asi. Ometi leian (endalegi üllatuseks), et mulle see jutt pigemini meeldis. Võibolla just selle positiivse häbituse (ingl.k ütleksin ehk *unapologetic*) tõttu olukorra välja mängimisel. Jään juurdlema, et mis värk selle maailmasüsteemiga on, kust see stseen on välja rebitud ja rahulolematuse ongi peaasjalikult seotud sellega, et tahaksin rohkem tausta ja võibolla saaks ka mingi pikema ja sisukama loo sinna süsteemi kohendada.

Aga selliselt nagu hetkel esitatud on ka täitsa kobe tükike lugemist. Selline ettevaatlik 7/10

Une Mati leidis Kati

Henri Hundu

On peategelane Harri, kes on vaevatud ja koormatud – nimelt näeb ta öösiti teiste inimeste unenägusid. Kohtub ta siis oma kunagise koolikaaslasega (Mennu-Menka-Meinhardiga) ja ühe Riina-nimelise neiuga. Probleemiks on kellegi väikese tüdruku saatuse – nimelt näib, et keegi on röövinud ühe väikese tüdruku ja hoiab teda kuskil keldris luku taga ja toimub väärkohtlemine. Harri otsustab siis tüdruku leida ja päästa.

Lugu algab oleviku vormis. See on raskepärasem, kuid omamoodi intensiivne moodus kirjutamiseks. Ühel hetkel avastan lugedes, et olevik on asendunud minevikuga. Ma päris hästi ei hooma, miks nii, kas on autori enda stiilist nõ välja kukkumise aps, millega pole ka toimetuse tegelema vaevunud või on sellel ka mingi sisuline eesmärk. Tuleks järele mõelda. Üldiselt näiteks on kirjanduslik võtte täitsa ju olemas, et muidu mineviku vormis tekst läheb sujuvalt üle olevikuks kui tegevuse intensiivsust tahetakse tõsta, rõhutada; ja seejärel kui olukord maha rahuneb, võetakse jälle minevik kasutusele. Võimalik, et ka siin on see olnud taotlus, sest kui juba tubli tükk rohkem kui pool juttu loetud, läheb tegevus korraga jälle olevikku. Ja edasi on veel kohati vaheldumist.

Mul on natuke kahetised tunded, et mis siis selle loo eesmärk on olnud? Ühest küljest justkui natuke emodraama – lahatakse Harri sisemaailma ja tema teemat Riinaga. Teisalt on tegemist müstilise (ma pole päriselt kunagi väga taibanud termini 'maagiline realism' tähendust, kuid võibolla selle jutu kohta see isegi sobiks?) elemendiga krimilooga. Siin-seal tekkib sekka veidrat õudusõhustikku. Vahest ehk ongi *weird* see kõige õigem termin? Sürraalse elemendiga maagiline realistlik *weird*...

Ja mis Une Kati ja Mati...? Möönan, et olen segaduses ja ei saa asjast aru. Väga palju dialoogi, mille jälgimisega jään siin-seal hätta, sest tundub, et lisaks asjakohasele on seal paras ports niisugust libelobamöla, millega on hea mahtu täita ja tekitada kiire tempo tunnet, kuid samas ei oma see (minu jaoks) sisulist väärtust.

Olgu. Idee iseenesest oli täitsa hea. Aga mulle kokkuvõttes pigem ei läinud väga korda. Siin-seal nagu lubas, kuid ei teostunud. (5/10)

Thorndike'i kass

Glen Simson

Jutt siis sellest, et kolab üks tüüp nimega Evans möödailmaruumi ringi, siia tähesüsteemi, sinna tähesüsteemi, kaardistab, uurib jne. Eesmärk leida ressursirikkaid või lausa asustamiskõlblikke maailmasid. Kohtub siis ühes identifitseerimata kaevanduslaevaga ja hakkab „rusikatega vehkima“.

Tegemist on suhteliselt lühikese tekstiga, milles autor hoiab tempot. Pole mingit pikka heietamist, võrdlemisi kohe asja kallale. Potentsiaali siin on, et panna püsti mingi intriig, mis koosneks korporatsioonidest, vandenõudest, uljastest soolokaevuritest, sümfaatsetest tegelastest, teravmeelsest dialoogist, võibolla algse intriigi varjus, või sees veel ühest teisest intriigist, mis võiks olla juba päris tõsisel inimkonna ohustamise skaalal... Aga ilmselt on see potentsiaal kõigest minu soovmõtlemine. Sest mida pole, seda pole.

Ütle mata jätmisel on see ebameeldiv olemus, et ütle mata jätmine peab tegelikult midagi ütleva. Kui jutus ei anta maailma kohta suurt midagi, siis on kaks võimalust: kas need vihjed, mis on, jätaavad lugeja ükskõikseks (ei jõua nt kohale) või siis tõmbavad fantaasia nii toredalt täistuuridele, et lugeja teeb oma peas autori eest maailma konstrueerimise töö ära. Siin loos see „suurem maailm“, mis oleks nende mõnede ridadega visandi taga, minu jaoks lihtsalt puudub.

Tegelaste kohta ei saa ka suurt midagi teada. Ja selle vähesegi juures on ausalt öeldes Evans mu meelest selline vördjast mölakas, kellele ma ei oska (ei taha) kaasa elada ning Jane on mingi hale tibi, kellele ma ei suuda kaasa tunda. Kusjuures kirjanduses-filminduses on ju külluses näiteid vördjas-mölakatest, kellele me ometigi innukalt kaasa elame, ning traagilistest kujudest, kellega oskame samastuda, keda tahaksime kogu hingest aidata ja mis kõik veel.

Ja milles seisneb siin siis intriig? Ilmselt pean (ja paraku peab ka autor) leppima tõdemusega, et ma ei ole asjast aru saanud. Minu viga ühelt poolt, kuid autor pole ka suutnud järelikult minu paksust pealaest enda mõtteid läbi kirjutada.

Mõne koha peal jään mõtlema sõnakasutuse üle:

Mõni asjaga detailsemalt kursis olev jurist võiks seda muidugi kommenteerida, aga... Kui reegleid pole ja kõik lahendatakse kokkulepete teel, siis pole tegelikult ka juriste vaja. Juriste vajatakse ikka selle tõttu, et reeglid on maru keeruliseks aetud. See, et nt angloameerika õiguses (mida meile mõningase moonutusega vahendavad n+1 nn protseduuri-draamaseriaali ülelombi-maalt) firmad ja eraisikud risti-põiki muudkui kõiges võimalikus ja ka võimatus omavahel kokkuleppeid sõlmivad tulenebki sellest, et seelses õigussüsteemis on iga kohtulahend automaatselt kogu kehtiva õiguse/seadusandluse osa (pretsedendid õigus- ja seadusloome osa) ja poolte kokkulepetele on antud tohutu kaal.

„Inimohvreid ei olnud tavaliselt muudel juhtudel, kui ainult sõjalistes kosmoselahingutes“. Kas on veel teistsuguseid kosmoselahinguid kui sõjalisi? Jah – on mälumängu- ja male- ja

minupoolest nt jalgpallilahingud. Aga kas on olemas mittesõjalisi kosmoselahinguid...?

„Kogu laeva sisikond paiknes väljaspool laeva“ on aga selline kirjeldus, mis tekitab igasuguseid mõtteid. Sisikond ei saa paikneda väljaspool juba definitsiooni kohaselt. Sisikond peab olema ikka millegi sees või muidu on see „asi“ vägagi katki, eksole.

Ja lõpuks tuli puänt. Täiesti minu personaalne kiiks, kuid mulle ei meeldi sellised lahendused. Oh ei – see polnud see „kõik oli üksnes unes“, kuid ausalt öeldes palju vahet ka polnud. Ma olin pettunud, kui sain teada, et tegelased polnudki endid tegelikult sinna kosmosesse panustanud. Halb. Väga halb... Ehk siis väga paljude sõnadega on nüüd selgeks tehtud, et mulle see lugu sugugi mitte ei istunud.

Reaktori juttudest 03/20 (Tõnis Hallaste)

Pea külmkapis

Jaak Herbst

Mees ärkab öösel üles ja mõtleb, korra, kas edasi lamada ... või käia keskojal näksimistuuril külmkapi juures. Otsustab end üles ajada ja külmiku juurde minna. Ja kui ta avab selle, leiab ta seest – otsast raiutud pea. No millega on naine nüüd hakkama saanud...

Paraja absurdimaiguga tekst, koomilise maiguga. On näha, et eelkõige on tegemist ühe huvitava groteskse idee väljakirjutusega – külmikus on pea, mis saab edasi. Sellel süžeel võiks olla miljon lahendust – keegi tuttav on selle sinna pannud (selles tekstis siis peategelase abikaasa), keegi võõras on selle sinna pannud, peategelane ise on selle pannud (kaks täiesti erinevat tekstivarianti: ühes mees mäletab ise ka, et tal on pea külmkapis, teises ta ei mäleta). Või on pea sinna ise ilmunud, varjule ülejäänud maailma eest.

Niimoodi võttes tundub mulle, et tegemist on täitsa võimalusteküllase ideega. Jaak Herbsti valikud selles pole ehk kõige pöörasemad. Ulmeelement ilmneb väga kähku ja muudab kõik väga enesestmõistetavaks – pea on külmkapis, sest naine on deemon. Hiljem lisandub teinegi ulmeelement zombide igapäevasuse näol. Need ei pööra maailma pahupidi, need on lihtsalt lisaelemendid tekstis.

Kahjuks ilmneb naise deemonlikkus ainult mehe ja naise vahelises vestluses. Mu meelest võiks naise deemonlikkus milleski enamas väljenduda kui vaid selles, et öeldakse, et ta on. Kas või küüniste lakkumises või milles tahes. Ka tahaks natuke teada, kas tegemist on nende omavahelise saladusega või on tegemist paratamatusega, millega peab leppima terve perekond (ja ühiskond) – kuidas suhtub näiteks ämm sellesse, et minia on põrguelanik. Ka ei viidata hiljem mainitavatele zombidele enamaga kui vaid kommentaariga, et näedsa, zombid. Mulle endale meeldiks teada, kas selles maailmas on üksnes deemonid ja zombid või on ka üksikarvud ja inglid.

Üldiselt oli päris huvitav süžeealaastuke. Kuidagi hea jutustajatajuga tehtud lugu – kulgeb hästi. Huvitavad väiksed lisaelemendid – pea polnud lihtsalt topitud külmikusse, vaid pandud eelmise päeva spagetijääkidega samale taldrikule (muudab selle asja rõhutatult argiseks ja tobedaks). Miks pidi naine selle pea kaasa võtma, pole päris selge, aga see polegi otseselt loogika peale üles ehitatud lugu.

Autori eelmine jutt oli kah leidudest külmkapis. Ega's nüüd pole muud kui soovida talle edaspidiseks narratiivset mitmekesisust!

Thorndike'i kass

Glen Simson

Evans ilmub oma kosmoselaevaga uude tähesüsteemi, et leida sealt väärtuslikke mineraale, mida korporatsioonidele maha müüa. Põhjaliku skännimise järel leiab ta eest kosmoselaeva (neetud, keegi jõudis ette!), millel pole mingeidki märkeid (ebaseaduslik viibija?). Ta võtab selle laeva juhiga ühendust ...

Mulle meeldis selle loo tekstimaailm – lugeja saab hea pildi peategelase ametist ja

ühiskonnast, mis tema tegevust võimaldab. Mõnikord on tunne, et korporatsioonide teema on kuidagi 80ndate igand, teistel hetkedel tundub see jälle küllaltki värske – see annab hoopis teise mõõtme tegelaste eesmärkidele. Tegemist pole liigi võimsuse või impeeriumi vägevuse suurendamine või mõni muu säärane kummis rinnaga hüütav ideaal, oo ei – rahast piisab.

Tore oli ka põnevustunne tehnika kirjeldamisest, mis on autoris olemas ja mis mõnevõrra nakatab ka lugejat. On näha, et autoril oli põnev, aga samas on lugedes üleüldiselt tajuda, et teadus-tehniline pool on esindatud. Ma ei tea, kas vaimustavalt või mitte, ma ei tea sedagi, mis karburaator teeb, aga stiiliregister on esindatud.

Veidi vähem vaimustust tekitab minus teatav mõttetusetunne. Või on see küünilisus? Peategelane on kuidagi nii ükskõikne teiste suhtes ja näib, et tal pole sellised inimsusstandardid, mis mulle meelepärased oleks. Ta pole ka läbini kalk ja suvaliselt mõrvarlik, ta on lihtsalt üks ebameeldiv tüüp. See ebameeldivus tähendab ühele tegelasele halbu tagajärgi – ja mul on tunne, et ma pole sellega rahul.

See polnud nagu psühholoogiliselt kaalutletud ja tegelaste või loomaailma loogikat silmas pidav, vaid pigem mõjus lõpp nõnda, nagu autor oleks kah kratsinud kukalt, käega löönud ja öelnud: „Tead, miks ka mitte?” Kuidagi juhuslik lahendus. Aga mine tea, võib-olla ma lihtsalt ei häälestunud lugemishetkel selle teksti loogikaga, võib-olla oli hetke juhuslikkus või otsuse suvalisus just kooskõlas tagajärje kohutavusega ühe tegelase jaoks.

Ma pole päris kindel, kas ma sain aru teksti pealkirjast. Olgu, loos oli kass... Ja Thorndike'i katsed kassiga (nagu guugeldamine mulle kinnitab – ma ise ei teadnudki) näitasid, et neid tegusid, mis viivad meeldivate tulemusteni, korratakse ja neid tegusid, mis viivad ebameeldivate tulemusteni, väditakse. Ma ei ole küll päris kindel, kuidas see praeguse tekstiga haakus, aga kulmu kergitama panev pealkiri on küll.

Une Kati leidis Mati

Henri Hundu

Harri on arvutinoht, kellele sõidab otsa üks motikamees. See selgub olevat tema kunagine klassivend Meinhard. Ühiselt asutakse tegelema salapärase piinatud tüdrukuga, kes ilmub Harri päisel ajal nähtud unenägudesse. Noht leiab ka armastust, millel on siiski omad agad...

Esmapilgul tundus see päris pikk tekst olevat, eriti võrreldes selle numbri kahe teise looga. Vaatasin praegu üle, 10 000 sõna polegi nüüd teab mis lühiromaan, aga küllap see tundus telefoniekraanil kerides mitte „3 minuti lugemisena”, vaid natuke enamana ja korra ehmatas.

On kuidas on, tegelt oli päris huvitav lugeda. Juhtum, mida nad poolvõõra tuttavaga lahendama hakkavad, oli parajalt köitvalt kirjutatud. Mis selle köitvaks tegi – äkki peategelase nohiklikkus? Sujuvalt soojenevad suhted endise klassivennaga (samas ei muutu novell looks sõpradest või sõprusest – peategelane on ikkagi paras introvert ja mingi distants ikkagi jääb).

Tekib ka teatav romantiline uudishimu, mis ei pane ehk kuigivõrd kaasa elama... See õigupoolest ei nakata lugejat nagu üks hästi õnnestunud romantika peaks, aga samas ei mõju ka üleni kohmakalt ja uskumatult, nagu üks läbini jabur romantika vahel teeb. Peategelane lihtsalt ongi üks veidi suhtlemisraskustega tüüp, kellele väikseimgi tähelepanuavaldus mõjubki majakana ja ajab silmi kissitama.

Ei tea, kas olen teksti või autori suhtes ülekohtune, kui ütlen, et veidi jäi mulje, nagu kuskilt oleks ikkagi hakanud venima. Või nagu keskelt saanuks kuidagi tihendada. Ülekohtuseks nimetan end ainult seepärast, et see on suht ammuse lugemise pealt jäänud lugemismulje,

mida ei raatsi hetkel konkreetsete näidetega kinnitada. Aga tulistan huupi edasi ammuse lugemismulje pealt: madala intensiivsusega sündmused viivad järgmiste sammudeni, ja millegipärast mõjub kõik kahe tüübi suht suvalise hobitegevusena. Ei saa nagu olla niimoodi, sest peategelane nägi iga natukese aja tagant neid jubedaid unenägusid, pealegi olid nad sel otsingul suhteliselt põhjalikud.

Võib-olla tahtnuks ma, et peategelane oleks riskinud selle nimel oma töökohaga. Või et ta olnuks kontaktis ka kellegi teisega peale kahe tegelase, kes mõlemad olid liigagi chill'id selle missiooni suhtes. Meinhard ja neiu lõid õhustiku, kus nende juhtum oli vaid õhtune meelelahutus, ja kui peategelane oligi intensiivsema olekuga, siis noh... mõni lähebki hobitegevustega äärmiselt hasarti.

Mulle aga täitsa meeldis selle novelli lõpp. Kergelt segane (aga mõnusalt) ja salapärane, jättis meeldiva mulje, et ses maailmas on midagi enamast varjul. Ja lõpusündmused tekitasid tunde, nagu peategelastelegi oleks jõudnud päralt, et hobi korral tehtavast asjast on saanud midagi hallatamatut ja massiivset. Ja siis lõpulause, mis näeb veidi välja selline, nagu sellepärast autor tahtnukski kogu seda kupatust kirjutada. Mulle igatahes mõjus ja olin rahul.

Jutt: Kes, kurat, selle pistiku välja tõmbas?

(Martin Jaanus)

„Kes, kurat, selle pistiku välja tõmbas?“ oli Siimu esimene mõte, kui ta ehmatusest toibus. Tema viimases mälestuses segunesid AI2050 konverentsilt lennujaama saabumine ja mõtted kodusest voodist, kui ta SelfDriverit tellis.

Jah, mugavas maapinnasõidukis istus ta siiamaani, kuid see ei liikunud kuhugi – masina oli peatanud juhuslik teeäärne puu.

Kui Siim juhtunu üle juurelda üritas, tajus ta äkki, kui kahtlaselt vaikne tema peas on. Ta püüdis keskserveriga ühendust saada – täielik vaikus. Alles mõni päev tagasi konverentsil oli ta koos kolleeg Andresega kohalikku 9G võrgutehnoloogiat kiitnud. Nende eduloo osaks sai AIU moodulite istutamine otse kasutajate ajudesse. Nii oli rahvas pidevalt kogu maailma infoga kursis. Kõik olid sellega harjunud ja AIU-st oli kümne aastaga saanud iseenesestmõistetav mugavusteenus. Ja nüüd oli see võrk maas.

„Kes, kurat, selle pistiku välja tõmbas?“ mõtles Siim uuesti.

Kuni Siim mõtteid kogus, hakkas õues valgeks minema. Kõigepealt oli vaja SelfDriverist välja pääseda – õnneks polnud see keeruline. Väljas avanev vaatepilt ehmatas teda korralikult – teel seisis kaootiliselt kõikvõimalikud isesõitjad. Siim jooksis esimese liikumatu masina juurde. Selles istus klaasistunud silmadega naine, kes jõllitas liikumatult oma telefoni. Ekraan oli pime. Siim kiskus isesõitja luugi lahti ja raputas naist – ei mingit vastust. „Jooksis vist kokku,“ mõtles Siim ja pani kiirdiagnoosi: *Deliriums Instagrammus*. Mõned uuendused tagasi oli AIU tarkvarasse lisatud turvalülitus, mis pidi inimese tegevuse külmutama, kui ühendus keskserveriga katkeb. Vastasel juhul võisid ootamatusse olukorda sattunud inimesed endale ja teistele oskamatusesega viga teha.

Siim vaatas ringi. Selliseid kokkujooksnud inimesi oli kõikjal – nii isesõidukites kui tänaval, ja nad kõik vaatasid tühjade suurte silmadega, kes kustunud ekraani, kes olematusse.

„Ja kus on Andres?“ meenus Siimule äkki. „Ta sõitis ju koos minuga.“ Aga isesõitjas polnud kedagi. „Küllap samamoodi *Delirium Instagrammuse* ohver,“ mõtles Siim kurvalt. „Huvitav, miks mitte mina?“ Siis meenus talle, kuidas omal ajal, süsteemi arendusjärgus oli ta enda AIU seadmel uuendused lihtsalt kinni keeranud.

Üksi zombisid täis linnas, arutles Siim endamisi. Mida teha? Hakata ise mõtlema? Siim turtsatas. Eriti harjumuspärane tegevus see ei olnud – loomupäraselt niigi laisad inimesed muutis AIU seadmete paigaldamine veel laisemaks. Kui nüüd side kuidagi püsti saaks, tuleks kõik muidugi tagasi. Aga miks tugimastid vaikivad? Siimule kargas pähe mõte, et ehk ei olegi ta üksi – äkki leidub veel keegi, kelle pärisaju AIU väljalülitamisega tööle hakkas?

„Liisa!“ karjatas ta peaaegu täishäälel. „Muidugi!“ Liisa tegeles omal ajal põhjalikult AIU süsteemiga ja oli selle esimene populariseerija juba 2030 aastal, kui tehti katseid koeri ja ahve intelligentseks muuta.

Siim hakkas jooksmas. Ta teadis, kus Liisa elab – olid nad ju aastakümneid sõbrad olnud. Juba nägigi ta Liisat tänaval seismas ja käega korduvaid viskeliigutusi tegemas. Paistab, et jooksis „Pokemon Gone’i“ mängimise ajal kokku, järeldas Siim. Ta püüdis Liisat raputada, kuid midagi ei juhtunud. Naine seisis endiselt paigal ja kordas liigutusi, mis talle silmnähtavalt haiget

tegid.

Liisa on vaja kuidagi toimima saada, mõtles Siim. Tema teab, kuidas AIU täpselt programmeeritud on. „Kuidas siis saab, kui kuidagi ei saa, aga saama peab?” kummitas lause Siimu peas. Ta oli seda varemgi kuulnud...

„No muidugi Mati!” hüüdis Siim jälle valjult. Kuidas ta selle peale kohe ei tulnud! Ainult kas ta julgeb... Mati nimetas end ülbelt „viimaseks inseneriks”. Mõne aasta eest sattus Siim temaga tõsisesse konflikti, sest avalikul üritusel julges Mati tema käest küsida, et mis siis saab, kui pistik välja tõmmatakse. „Seda ei saa juhtuda!” oli Siim vastanud. „Kõik sidekanalid on mitmekordselt dubleeritud ja kui ühes kohas tekib rike, saadetakse Albo(III)t-robot seda automaatselt kõrvaldama. Nii on see tõrgeteta juba seitse aastat toiminud!”

Nüüd kogus Siim julgust ja lootust, et Mati kui tuntud skeptik toimib hetkel oma aju, mitte AIU baasil. AIU paigaldamisest ei olnud vana insener siiski pääsenud – kahetuhande neljakümnendatel tehti see kõigile riigi elanikele kohustuslikuks. Veel lootis Siim, et Mati elab seal, kus vanasti.

Päike oli juba üsna kõrgel, kui seitse kilomeetrit maha jooksnud Siim Mati majani jõudis. Vähemalt on aktiivspordist kasu, mõtles ta hingeldades.

Pealt-seitsmekümnene Mati istus õues, võttis päikest, jõi õlut ja kuulas mingist imelikust vanaaegsest agregaadist arhailist muusikat – kostus rohkem kui kolm erinevat sõna järjest ning isegi meloodia oli olemas. Viimati oli selline muusika populaarne sajandi alguses, oma kuuskümmend aastat tagasi.

„Mati, ole sõber ja aita,” lausus Siim väriseval häälel, pikema sissejuhatusega. „9G on maas ja AIU on külm!”

„Tohoh, seda ma vaatasin jah, et AIU ei käi enam ajudele ja ei ürita mind vanast peast ümber kasvatada. Õlut tahad?”

Siim jõi mõnuga ja rääkis, mis on juhtunud. „AIU on vaja tööle saada, muidu riigitäis inimesi hakkab, kui bioloogiline kütus otsa saab! Ja Liisa on ka kokku jooksnud !”

Liisa nime kuulmine tekitas Matil külmavärinad ja ta tundis, et süda jätab mõned löögid vahele. Ta polnud Liisat juba kolmkümmend aastat näinud. Omal ajal oleks ta teinud kõik, et Liisa südant võita, aga kõik jäi sinnapaika. Ta teadis, et Liisast oli saanud edukas daam, kes algul tegeles AIU arendusega, pärast aga võitles selle eest, et AIU saaks tasuta paigaldatud ka vähekindlustatud inimestele.

„Ega siis midagi. Vaatame, mida teha saame,” ütles Mati. „Eks tuleb ta AIU-le saata käsk aju tööle panna.”

„Kuidas sa seda teha kavatsed?” uuris Siim – ja punastas kohe oma rumala küsimuse pärast.

„Vaata, asi on tehniliselt üsna lihtne,” alustas Mati. „AIU koosneb kontrollerist ja sideliidesest, millel on saatja ja vastuvõtja. Aga süsteem on disainitud sedasi, et saatja ning vastuvõtja toimivad eri sagedustel – mõistad? AIU võtab vastu ühel ja saadab välja teisel sagedusel. Mina jõudsin õnneks oma AIU üle enne kontrolli haarata, kui massilised uuendused tulema hakkasid. Ma leidsin turvaauku, millega saan ise oma AIU programmeerida nii, kuidas MINA tahan, mitte nii, kuidas kästakse.” Mati muigas. „AIU saatja saab tööle panna sagedusel, mis on ette nähtud vastuvõtuks, ja vastupidi. Kahjuks on selles režiimis saatevõimsus üliväike, ehk tuleb olla teisele AIU-le üsna lähedal.”

„Ja sa olid kõik need aastad vait!”

„Otse loomulikult! Kõike ei saa ju avalikustada. Kui tahad olla oma mõtetes vaba, pead teistele välja saatma seda, mis on nende arvates õige. Lihtsalt ellujäämisinstinkt! Proovi näiteks midagi keelatut mõelda.”

Siim proovis mõelda, kuidas ta Heterobaaris vanu aegu meelde tuletab ja politseid peksab. Ja ta aju ei saanudki elektrilööki! Edasi mõtles ta selle peale, kuidas ta oma ülemuse, sideministri, bensiiniga üle valab – sinna juurde mõtles ta, et tänapäeval saab veel kuskilt bensiini – ning põlema pistab. Sellest mõttest hakkas tal lausa mõnusalt soe. „Nüüd ma saan aru. Mõelda tohid seda, mida tahad, aga tahad seda, mida tohid.“

„Just! Sedasi saab inimesi nutikalt sobivas suunas juhtida,“ ütles Mati. „Aga läheme asja kallale. Tule oma peaga hästi minu pea lähedale.“

Siim tuligi. Veidi aja pärast kargas ta püsti, tõstis käe üles ja röökis täiest kõrist: „Teenin Maailmaliitu! Maha robotiline diskrimineerimine!“

Mati naeris. „Asi töötab, ma saan sulle oma tahtmisi pähe panna. Olgu, läheme teeme Liisale taaskäivituse. Ma võtan igaks juhuks oma seljakoti kaasa.“

„Selle, mis sisaldab midaiganes?“ meenutas Siim.

„Sellesama. Kogemused on näidanud, et iial ei tea, mida vaja läheb.“

Nad läksid kahekesi tulnud teed tagasi ja leidsid kokkujooksnud Liisa ikka „Pokemon Gone’i“ mängu mängimas.

Kui Mati Liisale lähemale läks, oi-kui-lähedale, hakkas tasüda kõvemini peksma. Ta ei ole kolmekümne aastaga muutunud, mõtles Mati, noh vaid natuke vanemaks jäänud. „Ei ole õige aeg – süda, rahune maha!“ andis Mati ajule käskluse.

Ta südamerütm taastus. Veidi aja pärast lõpetas ka Liisa käega vehkimise. Mati ja Siim püüdsid tasakaalu kaotanud Liisa kinni ja aitasid ta istuma.

„Kus ma olen? Kes ma olen?“ Liisa pilgutas silmi. „Pokemon Gone, mine käima! Mis toimub? kus on Busterix ja Ivaaaa...“

„Tavalised *Delirium Instagrammuse* võõrutusnähud,“ naeris Mati. „Ootame veidi.“

Mõne aja pärast Liisa silmad selginesid ja ta küsis, kus on AIU serveriühendus. Nüüd seletasid mehed asja ära.

„Ja sina kui AIU süsteemi üks põhilisi disainereid oskad ehk aidata,“ lõpetas Siim.

Aga kust alustada? Kolme peale jõudsid nad järeldusele, et kõigepealt on vaja vaadata, kas sidekeskus toimib. Selleks oli vaja jõuda kesklinna – nii hakkasid nad kolmekesi astuma.

„Stopp!“ hüüatas Mati poolel teel. „Kuulake!“

„Ei midagi,“ ütles Siim.

„Ainult tuulekohin,“ kinnitas Liisa.

„Te ei kuule midagi, sest te ei saagi kuulda!“ Mati osutas kahe maja vahel olevale putkale, millele oli suur punane nool peale maalitud. „Ei unda! Tähendab, elektrivõrk on maas.“

„Mis hullu juttu ajad,“ vaidles Siim. „Igal majal on päikesepaneelid, osadel tuulegeneraatorid... Kolmekümnendatest saadik toimub ju ainult hajustootmine!“

„Heh,“ vastas Mati. „Meie hajussüsteemid võivad olla kuitahes vinged, aga elektrivõrgustandard pärineb kahekümnenda sajandi algusest. Vahelduvpinge sagedusega 50 hertsit!“

„Ja igal mikrotootjal on seade, mis seda 50-hertsist pinget teeb,“ ei jätanud Siim jonn. „Kõik läheb ju ühisesse võrku. Päike paistab, elektrit peaks nagu muda olema!“

„Elektrit ongi nagu muda. Aga kui need seadmed ei tea, mis ajal anda positiivset, mis ajal

negatiivset pinget poolperioodi, tuleb süsteemi kiiresti kaotada. Võrgu üldine sünkronisaator on maas,” seletas Mati juba üsna pahaselt. „Tänu sellele on kogu infotehnoloogia siruli ja ei toimi meie riigi lipulaev 9G.”

Siim ja Liisa punastasid – selle peale ei olnud nad mõelnudki.

„Jama on selles, et sünkronisaator asub teisel pool linna,” lausus Mati kurvalt. „Aga meil ei ole palju aega. Vaadake neid inimesi – sajad on päikese käes, paljud on autodes lõksus. Kuigi nad on säästurežiimil, tekib varsti vedelikupuudus.”

Liisa ja Siim kuulsid üle aastate taas lauset: „Kuidas siis saab, kui kuidagi ei saa ja saama peab?”

Mati ohkas. „Kuidas me õigeks ajaks sinna pääseme? Kõik sõiduvahendid on ju surnud.”

„Aga kas te mäletate riigi esimest isesõitvat autot?” küsis äkki Liisa. „See on nüüd TechMuzis... tehnikamuuseumis.”

„Isesõitev...” osatas Mati.

Ka Siim muigas. „Sa ju tead, et isesõitev oli see vaid vormiliselt, tegelik juhtimine toimus juhtpuldil. Nagu meie lapsepõlve mänguautod.”

„Meil tuleb see masin kätte saada,” ütles Mati. Sõna „TechMuz” tuletas talle meelde vanu aegu – nii umbes 15 aastat tagasi, kui tehnikamuuseumis veel õppetööd tehti ja tema samas majas töötas. Sellesama asutuse aktivistide poolt väljatöötatud ning edulooks saanud AIU hakkas oma loojaid sööma. Kuna igal inimesel, kes AIU-d omas, oli võimalik hankida suvalisi teadmisi suvalisel ajal, tõusis inimeste intelligentsustase ja nad ei pidanud enam pingutama, et midagi õppida. Seetõttu muutusid kõikvõimalikud koolid siin riigis mõttetuks ja täitus inimeste unistusega – lõpp tuupimisele, mida oli ka omaaegne minister ja hilisem AIU patroon valimiskampaanias lubanud. Kui tekkis – või tekitati – vajadus teadmise järele, oli võimalik see kohe andmepilvest alla laadida. Esialgu jäid endistesse haridusasutustesse tööle vaid aktivistid ja juhtiv personal. Aga ajapikku kadusid nemadki. Nende järele polnud lihtsalt vajadust, kui vägevamad asutused muutusid interaktiivseks reaalsuseks muuseumiks nagu TechMuz.

„Peame sinna minema, kuigi ei tahaks,” ütles Mati. „Äkki on midagi, mis meile kasuks tuleb, veel sinna alles jäänud. Parem ikka kui mitte midagi.”

„Õnneks on see lähedal,” ütles Liisa. „Vaja vaid mäest alla minna.”

„Kuidas me sisse saame?” küsisid Liisa ning Siim nagu ühest suust, kui kohale jõuti.

„Läheme tagaukse juurde,” vastas Mati ning võttis seljakotist välja suure kruvikeeraja. „Sedasi,” naeratas ta ja ajas kruvikeeraja ukse juures oleva bioandmete skänneri külge.

Pärast väikseid pingutusi eraldusid skänner ja majasein teineteisest ning skänner jäi juhtmepeuntra otsa rippuma.

„Nii, nüüd on vaja ukse elektromagnetilist otsad üles leida,” pomises Mati ning võttis oma kotist väikese aku.

Pärast väikest katse-eksituse meetodil pusimist käis klõps ning metallitükk, mis oli ukse ja elektromagnetilise vahel, allus elektromagnetismi seadustele. Uks läks lahti.

„Sisse saime, aga kustkohast seda iseautot leida?” arutles kolmik pominal. Edasi liikudes jõudsid nad fuajeesse, kus oli üleval näitus.

„Joogid!” hüüdis Liisa ja viitas automaadile, mis seisis pimedana nurgas.

Kruvikeeraja, lõiketangid ning kaasavõetud aku tegid taaskord imet ja automaadi sisu muutus suuremat vägivalda kasutamata kättesaadavaks. Janu kustutatud ning lihamaitselised veganpallikesed peale söödud, otsustati, et automaadi ülejäänud sisu võetakse kaasa siis, kui

sõiduvahend on leitud.

„Vaadake, auto!”

Seal ta seisiski, täies hiilguses.

„Peame lootma, et sisikond on ka säilinud,” ütles Liisa. „Ja kustkohast võtta nii palju elektrit, et teise linna otsa sõita?”

Siim kui masina väljatöötaja muheles. „Küll ma midagi välja mõtlen. Praegu on vaja veenduda, et kõik vajalik oleks olemas. Ja kui pole, äkki selle maja kolakambritest leiab.” Siis hakkas ta iseautot lähemalt uudistama, nagu näeks esimest korda. Rattad olid all – järelikut pidid alles olema ka mootorid nende sees; kapoti alt aga vaatas välja suur juhtmepundar, mille küljes tolknes umbes peopesa suurune plaat. Plaadil ilutses lõpmatuse märk ja selle sees pluss ja miinus.

„*Arduinos intelligentus*,” naeris Mati. See pisike plaadike muutis sajandi alguses maailma ja igaüks, kes tahtis, sai ennast suure programmeerijana tunda.

„Kas programm on sees ikka õige?” tundis Mati huvi.

„K-S-T,” vastas Siim.

„Kurat-seda-teab,” pomisesid teised noogutades.

„Hea, kui meil oleks mõni arhailine arvuti olemas,” jätkas Siim. „Sellega saaks programme kontrollida. Aga elektrit ei ole meil ikkagi rohkem kui sinu akus.”

„Elektrit on meil lademes, vaja see kuidagi kätte saada!” Mati osutas õue päikesepaneelidele, mida kuldas särav pära- ja päikeseenergia. „Paneme päikesejaamast mõned paneelid pihta, seome auto katusele, ja energiaallikas olemas! Siim, sa mine kruvi mõned paneelid maha. MA vaatan, kas leian siit majast veel mõne arvuti, mida pole uuendustega rikutud.”

Liisa otsustas Matiga kaasa minna.

Esimene korrus oli ilus, sest seal asus TechMuz. Aga Mati kui üks „viimastest inseneridest” pidi jõudma oma endisesse tööruumi kolmandal korrusel. Ta polnud siin majas käinud juba ligi kümme aastat. Pärast reaalse õppetöö kadumist vähenes ka hoonele eraldatud raha ning investori ootuses hoone ülaosa lagunes ning ega seal eriti ka ei käidud. Koridorid olid täis kõike seda, mida vaja polnud, ja mida õigel ajal ei jõutud ära tassida või prügimäele viia.

„Ai!” karjatas Liisa. „Mis see on?” Ta oli koridoris otsa komistanud metallitükile, millesse oli pressitud kellegi nägu ja rida teksti.

Mati korjas plaadi üles ja ohkas: „See on tehtud mu endise instituudi rajaja Villu Tamme auks.”

„Kui aus olla, siis siit saigi see kaos meil ju alguse – olime Siimuga ju kunagi tehisintelligentsuse ja reaalse virtuaalsuse pioneerid,” vastas Liisa kurvalt. „Aga – kuidas sa oma endisesse tööruumi pääsed? Kruvikeeraja ja aku jäid Siimu kätte.”

„See üks omasid kinni ei pea,” naeris Mati. „Juba sajandi algusest!” Ta vajutas kõvasti uksele ja tõmbas täie jõuga.

Uks läks suure raginaga lahti.

„Näe, minu vana arvuti! Ja mõned kasutamata *Arduinos intelligentused*.”

Igaks juhiks võeti kaasa ka mõned seal vedelenud arhailised elektroonikaplokid – Mati arvas, et ei tea iialgi, kus neid vaja võib minna.

Liisaga fuajeesse tagasi jõudes nägi Mati, et Siim oli tema tööriistade abil avanud suure

ukse, lükanud iseauto sisehoovi ning päikesepaneelide väljundi iseauto aku külge ühendanud. „Sa oled super!“ hüüdis Mati.

„Laeb,” lausus Siim uhkelt. „Ja üsna kiiresti. Palvetame, et mitte liiga kiiresti. Arvuti saite?”

„Saime jah,” ütles Liisa.

Pärast veidi juhtmete, kruvikeerajate ning lõikuritega pusimist tegi päikesejaama külge ühendatud arvuti esimese piiksu.

„Tuleb üles!” ütlesid Siim ja Liisa kui ühest suust ning alustasid arvuti abil iseauto funktsioonide kontrolli.

Iseauto akusse veidi energiat kogutud ning automaatidest leitud söögi- ja joogikraam sinna tassitud, asuti teise linnaotsa tee. Selgus, et akutoidet läkski juba vaja, sest päike oli üsna madalal.

Siim võttis juhtpuldi enda kätte ja nad hakkasid sõitma. Sõit ei tahtnud hästi õnnestuda, sest teel paiknes suvalistes kohtades SelfDrivereid, millest tuli mööda põigata.

Samal ajal kui Siim nautis päriselu-olukordi, mis meenutasid lapsepõlvemängu GTA, vestlesid Liisa ja Mati tasakesi omavahel.

„Kuidas sa suutsid mulle taaskäivituse teha?” uuris Liisa. „Ja miks sina ning Siim olite ainsad, kes teadvusele jäid?”

„Noh, see on ju lihtne,” seletas Mati. „Me mõlemad olime oma AIU uuendused kinni keeranud. Ja mina leidsin veel AIU koodist ühe augu, mis võimaldab ära vahetada saatja ja vastuvõtja sagedused. Kuigi jah, efektiivsus on siis väike ja tuleb olla teisele AIU-le üsna lähedal. Muide, ka Siim suudaks sama teha, kui ta teatud parameetrid ringi seadistaks.” Mati mõtles hetke. „Võibolla on neid „ärkvel“ olevaid inimesi veel. Aga need peavad siis juba teadma, mida nad teevad. Kui aga ei tea, on tulemuseks kaos, sest inimene on loomult nii laisk kui võimalik.”

„Kas mina saaks kah muudetud parameetreid?”

„Ei, selle tarkvaraversiooniga mitte, isegi tuli veidi vaeva näha, et sind tööle saada,” seletas Mati. „Aga ma võin sulle anda oma versiooni koos isetehtud rakendustega. Avan sulle oma failisüsteemi. Pane pea minu pea vastu ja vaata, kas näed kataloogi ‘AIUxxv3 beta’. Lae see endale ja pane käima fail ‘AlmAn1d100t.com’. Nii...” Mati võpatas. „Aga mida sa nüüd teed? Kurat! Ei roni mu isiklike mälestuste kausta!”

„Hilja, hilja!” Liisa naeratas. „Ma olen eluaeg teada tahtnud, mida sa minust mõtled. Nii, mis siin siis on: „Mälestused tolmust puhtaks pühin ma, ei suuda elada ma ilma sinuta...” ”

„Hee, need on ainult laulusõnad! Klassikaline rokkbänd, mis ta oligi – Lõpetaja...”

Kaugemale Mati ei jõudnud, sest Liisa surus oma huuled ta suule.

„Ma teadsin, aga nüüd sain kinnituse – sa oled mind armastanud ning armastad siiani.” Liisa ohkas. „Miks sa oled terve elu oma tundeid varjanud?”

Mati punastas. „Noh, häbenesin. Ja teiseks, ma ei sobi sellise eduka inimese kõrvale nagu sina. Sa väarisid oma õnne ja minu põhimõte on, et kui kedagi armastad, siis lased tal minna, kui ta seda soovib... Ah, edasi loe juba mälestuste kaustast.” Mati silma valgusid pisarad.

„Ma olen terve elu elanud sedasi, et teen, mida tahan, aga tahan seda, mida on vaja – vaja teistel” Liisa pühkis samuti silmi. „Ja nüüd sain teada, et minu õnn oli mulle lähedal, saatis mind varjuna ning lasi vaba linnuna lennata. Aga nüüd püüdis kinni, kui mu tiivad haiget said.”

Liisa ja Mati põimisid käed teineteise ümber.

Neid katkestas Siimu irvitav noomitus: „Noorpaar, lõpetage, ega te Heterobaaris ei ole! Ja kas teil selle tegevuse jaoks, mida te siin teete, kahepoolne digiallkirjastatud leping on sõlmitud? AIU kontrollib, et rahvusvahelist head tava järgitaks – *If two persons with different sex want to make snu-snu, they need to digitally sign an agreement. Or it should be made only to repopulate the human race under supervision.*”

„Sa käi pe... Siim,” teatas Liisa. „Me siin just praegu otsustasime, et me armastame teineteist. Meile pole lepingut vaja!”

„Siia me jääme!” katkestas Siim korraga „noorte armunute” digikokkuleppeta toimingud. „Meil on kaks probleemi – aku on peaaegu tühi ja ega me siit nii lihtsalt edasi vist ei pääse.”

Nad olid läbi sõitnud viadukti alt. Selle peale oleks juba aastakümneid tagasi pidanud tulema kiirraudtee, aga projekti meenutas ainult võimas jaamahoone ning viadukt ise, mis oli nüüdseks rohtu kasvanud. Suur ristmik viadukti järel oli kõikvõimalikke sõidukeid nii täis, et möödapääsemine näis võimatu.

„Aga see?” Liisa näitas läheduses seisva *autonomous dronuse* suunas. „Me mahuksime selle peale, kui...” Siis raputas ta pead. „Ah, unustage ära. Me ei oska seda ilma keskserveri koordineerimiseta juhtida.”

„Suudame!” hüüdsid Mati ning Siim nagu ühest suust.

„Ainult meil on vaja reguleerida nelja propelleri pöörlemiskiirust täpselt sedasi, et see lendav tünder läheks sinna, kuhu vaja,” seletas Siim. „Tõsi, see nõuab erakordset keskendumist ja piinlikult täpset koostööd.”

„Aga mis puutub akudesse,” lisas Mati, „siis vaadake seda maa- ja õhusõidukite hunnikut. Kindlasti on mõnes akus piisavalt energiat.”

„Meil endal on ka energiat vaja,” ütles Liisa. „Ega õhk ja armastus ei toida”.

„Vaatame, ehk on lähedal mõni koht, kuhu on midagi söödavalt ripakile jäänud,” ütles Mati.

Eemal paistiski loojuva päikese valguses ööklubi „Kaaslane kümne minutiga”.

„Ei meeldi mulle need tavalised kohad. Kas mõnda heterobaari läheduses ei paista?” küsis Mati. „Vahet ju pole,” arvas Siim. „Keegi ei näe meid nagunii ja võime teha, mida tahame.”

Nad läksid taskulampide valguses sisse.

„Ölu!” hüüatas Mati rõõmsalt.

„Sideminister,” osutas Siim, ise naeru tagasi hoides. „Oleks veel tänapäeval kuskilt bensiini ka võtta...”

„Mehed, tulge mõistusele,” manitses Liisa. „Irvitada võite, aga mitte tilkagi õlut! Selle lendava tündriga hakkama saamiseks on meil kõigil head koordinatsiooni vaja.”

Õnneks leidis baaris veidi toitu, mis polnud veel halvaks läinud, ja kõik sõid kõhud täis.

„Liiga palju ei tohi, muidu ei jaksa *autonomus dronus* meid tõsta,” muigas Mati.

„Jaksab, ega me nüüd tervet tonni ka ei kaalu,” naeris Siim. „See pole ju ühe inimese vedamiseks mõeldud tünder, sinna mahub sisse viis inimest!”

„Atmega328P,” ütles Mati nostalgilise toonil, kui nad tööriistade abil *autonomous dronuse* elektroonikani jõudsid. „Mõned asjad peavad ikka ajale vastu.”

„Sardsüsteemi omapära,” täiendas Siim. „Saab kasutada sama juhtmikroskeemi, mis programmeeritakse erinevas rakenduses erinevalt. Aga... Seesama on ju *Arduinos intelligentsuses* kasutusel! Võtame meie iseautost selle mooduli välja ja programmeerime ringi.”

Liisa ja Mati hakkasid arutlema, kuidas kaasavõetud vana arvuti abil *Arduinos*

intelligentsustniimoodi programmeerida, et see juhiks nelja ratta asemel nelja tiivikut. Siim aga võttis tööriistad kaasa ja läks ümbruskonna sõidukeid „puistama“, et leida mõni enam-vähem laetud aku.

Illustratsioon: Kadri Umbleja, 2020

Õues oli juba üsna pime ning selges taegas kuldaski täiskuu kummituslinna kõrgeid maju.

„Testime!“ Liisa osutas nelja keeratavat nuppu. „Iga nupp mõjutab ühe propelleri pöörlemiskiirust. Nende asendist sõltub, kas me tõuseme, laskume või hoopis teeme uperpalli. Seepärast tuleb neid keerata väga teadlikult. Meil on neli nuppu, las kaks keeravad ja kolmas jälgib teed. Prooviks sedasi, et Siim istub vasakul ja juhib vasakuid mootoreid. Mati paremal ja tegeleb paremate mootoritega. Ma jälgin teed ja arvuti abil mootorite kiiruseid.“

Alguses prooviti mootoreid väikestel pööretel ja üritati õhus paigal püsida. Mati ning Siim avastasid, et kui nad nuppe ei liiguta, vaid ennast kallutavad, liigub masin nende liigutusele vastassuunas.

Nad tõusid igaks juhuks majadest kõrgemale – seal oli ohutum manööverdada ja võimaliku valeliigutuse korral rohkem aega reageerimiseks. Liisa andis juhiseid ja Siim ja Mati reguleerisid mootorite pöördeid. Sõit möödus kiirelt ja vaikides, kui tehnilised käsklused välja arvata.

„Oleme vist kohal,“ ütles Mati, kui nad endise soojuselektrijaama juurde jõudsid. Elektrit ei tootnud jaam enam mõnda aega, sest kõik olid hakanud kasutama taastuvenergia allikaid. Nüüd saatis see võrku lihtsalt etalonsagedust, mille järgi kõik hajustootjad ennast sünkroniseerisid.

„Aga kuidas sul siis elekter oli?“ küsis Siim. „Ma nägin – sul plärakast lõugas ja toas põles tuli!”

„Sa ju tead, et ma olen üks vähestest allesjäänud põikpeadest. Ehitasin oma maja elektrisüsteemi ise – see käib kaheteist-voldise alalispinge pealt. Saab akust just siis, kui vaja, ja kui Päike paistab, laetakse aku täis!”

„Tal on eluaeg olnud plaanid B, C, D... Ja me pidasime teda omal ajal veidrikuks,“ ütles Siim vaikselt häälel.

Liisa noogutas. „Küll on hea, et *dronus autonomuse* võtsime. Ilma poleks suletud territooriumile saanud,” lisas ta. „Katsume nüüd maanduda – ja pehmelt.”

„Oleks võinud hullemini minna,” arvas Liisa, kui nad lõpuks propellerid seiskasid. „Esimese korra kohta täitsa hea. Aga kuulake – milline vaikus!”

Vaikus valitses siingi tõepoolest.

Nad läksid endise elektrijaama hoone juurde. Siim katsus ust – see tuli lahti.

Matil valgustas taskulambiga sissepääsuandurit – see oli terve, sissemurdmisjälgi ei olnud. „Tasa,“ sosistas ta. „Midagi on siin valesti, väga valesti. See lukk saab lahti minna ainult elektri olemasolul, mitte selle puudumisel.”

Liisa ning Siim mõistsid teda poolelt sõnalt.

Koos mindi sisse ja taskulambivalgel jõuti suuremasse ruumi.

„Vaadake,” lausus Mati vaikselt. „Kang, mille juures on silt „sünkrogeneraatori toide“, on väljalülitatud asendis. Huvitav, miks...”

Kaugemale ta oma jutuga ei jõudnud, sest ta silmadesse suunati lähedusest tugev valgusvihk.

„Andres, kuramus!” hüüdis Siim üllatunult. „Mida sina siin teed?”

„Eeeee... Voolu panen tagasi... Eeeee...”

Siimu mõte hakkas kiiresti tööle. Talle tuli meelde, kuidas nad olid koos konverentsil kuulanud ettekannet AIU süsteemi *bootloaderi* ehk käivituskoodi võimalikest turvaprobleemidest. Sisuliselt räägiti sellest samast protsessist, mille Mati oli avastanud, maha vaikinud, enda huvides ära kasutanud – ja tänu mille abile ta Liisale taaskäivituse tegi.

Siim teadis ka seda, et Andres oli AIU tiimiga üsna hiljuti liitunud ning reaalse arenduse asemel kolas ta mööda temaatilisi konverentse ja tundis ennast tähtsamana, kui ta tegelikult oli. Aga seoses liikmestaatusega oli tal ka legaalne füüsiline juurdepääs elukriitilistele süsteemidele. Uksel sissemurdmisjälgi polnud – ja elektroonikast ei jaganud Andres ka suurt midagi – järelikult pidi ta siia tulema ajal, mil elekter veel olemas oli. Ja see huvitav mäluauk – nad hakkasid kahekesi selfDriveriga lennujaamast tulema, aga vahepealsest ei mäleta ta mitte

midagi.

„Näe, Andres, kang on seal!“ ütles Siim talle kindlal häälel, varjates oma kahtlusi. „Lülita see siis sisse!”

„Ah, seal? Aga mida teie siin teete?”

„Me tulime siia viga diagnoosima,“ üles Mati. „Lülita kang sisse!”

„Proovisin, ei anna tulemusi,“ vastas Andres.

„Miks sa üldse siin oled ja kuidas sa siia said?” küsis Siim karmil häälel.

„Vaata... me sõitsime lennujaamast linna, äkki kadus elekter ära, ja kuna see koht oli lennujaamale lähedal, mõtlesin, et tulen ja lülitan sisse!”

„Aga miks siis ei lülitanud sisse? Võibolla lülitasid hoopis välj... Ai!”, karjatas Siim, sest ta tundis peas kõrvetavat valu.

Liisa ning Mati nägid Andrese käes relvataolist eset. „2.4 GHz Blaster,” taipas Mati. „Illegaalne, aga mitte eriti tõhus.”

„Aga toimib, kui väga täpselt õigesse kohta sihtida ja sinna tugev raadiosageduslik impulss anda!”

Siim kukkus maha ja Andres suunas toru Mati poole.

„Jah, mina lülitasin voolu välja. Selleks et kogu süsteem külmutada, õigel hetkel väike koodijupp vahele sokutada ja siis kõik uuesti sisse lülitada. See võimaldaks mulle muretu pensionipõlve, ainult see neetud elekter ei tulnud tagasi. Aga nüüd on mul siin viimane „vanaaja insener“, kes kindlasti aitab mul elektri tagasi saada!”

Mati teadis, et kahe-koma-nelja gigahertsise blasteriga võib teha veel mitu head elektromagnetlainelööki, ja uuris murelikult enda poole suunatud sihikut. „Rotid on sünkronisaatori tagavaratoite kaabli läbi närinud,” ütles Mati. „Tavaolukorras saab sünkronisaator toidet välisest elektrivõrgust mikrotootjatelt ja vastutasuks tekitab neile 50 Hz signaali, mille alusel kõik selle võrgusüsteemi vaheldid toimivad.”

„Paranda siis ära!” õiendas Andres. „Heh, tegelikult... nii lihtsat asja oskan ma ise ka parandada. Vaja ainult teid enne välja lülitada. Näe, Siim juba vedeleb seal, nüüd on sinu kord. Ja teil oli keegi kolmas veel...”

„See kolmas olen mina,” ütles Liisa. „Ma olen otse su selja taga.“. Nende sõnadega pani ta oma pea vastu Andrese pead ja Andres jäi seisma, ühe koha peal, käsi relvaga välja sirutatud.

„Korras,” ütles Liisa. „Elagu *Deliriums instagrammus*! Nagu näha, võib see ka kasulik olla. Aitäh, Mati, et enne koodi jagasid. Kui tema AIU kokku jookсутasin, leidsin mingi kausta – „Valitseja 2050”. Tegin koopia. Aga kuidas Siimuga on?”

Mati ning Liisa läksid Siimu juurde ja puudutasid teda.

Siim avas muiates silmad. „Kerge ehmatus – ma vist kukkusin kiiremini, kui nende lainete tõhusamaks toimeks vajalik oleks. Igaks juhuks olin wait ja valmistusin õigel hetkel õigesse kohta lööma.” Siim ajas ennast püsti. „Tubli, Liisa! Aga räägi, mida sisaldab kaust „Valitseja 2050?”

Liisa avas oma AIU-s virtuaalse mõtetelugemisprogrammi. „Lühidalt tundub Andrese plaan selline. Kui te konverentsil käisite, kuulis ta, et AIU laadimiskood ehk *bootloader* sisaldab auku, mis aktiveerub, kui õigel ajal saata neile teatud koodijada, ning et sinna on võimalik istutada kood, mida saab käivitada see, kes selle sinna pani. Andres teadis, et tal on vähe aega, sest

veaparandusi juba kirjutati. Ja nii ta kasutas ära juhust, jootis Siimule sisse unerohuga kohvi. Siis lasi ta SelfDriveril ennast siia tuua ja kamandas auto Siimu koju viima. Tuli siia sisse, tõmbas selle „pistiku“ välja, ootas, kuni inimesed hanguvad, ja pani „pistiku“ ehk lüliti sisse tagasi. Ise lootis ta vahepeal läbi AIU ühendust võtta keskserveriga, et inimeste taaskäivitamise ajal kood nende AIU-desse laetaks. Aga seade ei läinud enam käima ja elektrimaailmas on ta loll, mis loll!“

„Näe, ongi aku kõrval juhtmed puhta ära näritud,“ näitas Siim.

„Ei jää muud üle, kui juhtmed ära vahetada,“ täheldas Mati.

Mehed hakkasid tööle.

„Nii, tähtis hetk inimkonna jaoks,“ ütles Mati, kui viimast juheta aku plussklemmi külge hakkas ühendama.

Vaevalt oli ta juhtme külge saanud, kui Siim talle selga hüppas ja karjatas: „Ei! Ei tohi!“

„Mis sul viga on?“ küsis Mati. „Täitsa ära keeranud. Oled nüüd Andresega samas pundis?“

„Vaata!“ Siim suunas Mati käre koos valgusega üles. „Kaameraid näed? Sa ju viimane elusolev insener – võiksid taibata!“

„Ai sa raisk, selle unustasime ära! Sada kakskümmend kaheksa megapiksli... Need salvestavad kõik, nii kui neile sartsu antakse. Me oleks ka praegu peale jäänud – seleta siis pärast, et tulime heade kavatsustega.“

„Aga mida siis teeme?“ küsisid Siim ja Liisa kooris.

„Mõtleme,“ ütles Mati rahulikult. „Aega meil on. Ja meil on ka Andres...“

„Ei, ainult mitte tema,“ palusid teised.

Aga Mati jätkas: „Igal juhul peame siit enne lahkuma, kui sünkronisaator tööle hakkab ja käivitab kõik mikrojaamad, mis omakorda tagavaratoite akut laadima hakkavad. Meie oleme selleks ajaks juba kadunud.“

„Ja Andres jääb siia kaamerate ette,“ lisas Liisa. „Tal tuleb lihtsalt teatud asjad AIU-st ära kustutada ja pikendada algladimisaega - et ta enne turvameeste kohalejõudmist ennast üles ei laeks. Lihtne. Aga meil on vaja ehitada abivahend, mis akule plussklemmi juhtme alles siis külge paneks, kui meie juba kaugel oleme,“ arutles ta edasi. „See on juba keerulisem.“

„Kasutame vana head füüsikat!“ tuli Siim omapärasele ideele. „Palju meil joogipudeleid ja juhtmeid on?“

„Just!“ hüüdis Mati. „Teeme pudelile augu sisse, siis hakkab see tühjaks tilkuma. Teatud aja pärast muutub nii kergeks, et vabastab vasturaskuse. Vasturaskuse paneme aga aku plussklemmi ja selle peal oleva juhtme peale. See kukub sinna ja sulgeb elektri ahela. Meie laseme enne jalga ja Andres las seisab siin koos oma blasteriga.“

Mõeldud-tehtud – pudelitest ja juhtmetest koostati üsna omapärane süsteem ja ühte pudelisse tehti auk, kust hakkas kohe vedelikku välja pritsima.

„Kiiresti! Meil on vaid mõni minut aega!“ hõikas Siim. „Kiiresti lendavasse tündrisse!“

„Aga kui ei õnnestu?“ muretses Liisa.

„Peab, õnnestuma! Ja noh, kui ei õnnestu, tuleme tagasi ja kordame!“ hüüdis Mati jooksu pealt.

Nad tõusid tündriga lendu ja sõitsid eemale.

Ja siis see juhtus! Õhus olles nägid nad, kuidas kummituslinnas hakkas süttima tänavavalgustus ja sõidukid üritasid oma asendit korrastada.

„Teevad restarti,“ muheles Siim.

Korraga tundsid kõik kolm, et ka nende AIUd võtavad vastu taaskäivituse signaali.

„Ei lähe enam läbi,“ ütles Liisa. „Nüüd käivitan ennast ise, kui tahan!“

Nad maandasid oma tündri kõrvalises kohas ja kõndisid sellest ruttu eemale – enne kui ilmuvad uudishimulikud.

Siim kibeles minema. „Ma pean kaduma! Lähen koju ja vaatan, et mu väiksed Fortnite'i-hoolikud pole viga saanud ja suudavad iseseisvalt toimetada. Äkki vajavad topeltkäivitust. Aga ausõna – ilma koostöö ja usalduseta ei oleks me hakkama saanud.“ Siim peatus. „Ja veel üks asi. Mitte kellelegi mitte ühtegi sõna! See, et me suudame manipuleerida AIU süsteemiga, peab jääma meie saladuseks! See teadmine võib tuua halba, nagu nägite. Teid ma usaldan, te olete tõelised... sõbrad. Saame millalgi kokku mõnes Heterobaaris!“ olid Siimu sõnad, enne kui ta juhusliku SelfDriveriga pimedusse kadus.

„Maailm on jälle endine,“ ohkas Liisa.

„Nagu ka meie,“ ütles Mati.

„Aga... võibolla see, mis juhtus, oli vaid uni? Kui seda ei juhtunudki päriselt?“ arvas Liisa.

„Uni, mida me kolmekesi ühtemoodi nägime?“ kahtles Mati. „Aga jah, kes kurat neid tänapäeva reaaltuaalsuse trikke teab?“

„Aga ühte tean ma kindlalt,“ sosistas Liisa ning võttis Mati ümbert kõvasti kinni. „Ma tean, et sina oled mu jaoks päriselt olemas!“

(Loo autor on meile saladuskatte all öelnud, et samade tegelastega on lootust kohtuda ka tedaspidi. - Toim.)

Jutt: Unireis (Tiit Lukki)

On raske leida paradiislikumat paika kui see, mis asub kahe Rio Xingu poolt Rio Araguaiasse voolava jõekese vahelisel alal. Nood veenired on vist päriselt nimetud. Et kohaliku suguharu põhielanikkond pole ühtegi teise veekogu olemasolust teadlik, nimetatakse jõekesi lihtsalt veeks. Sama sõna on hea ka veel sülje, hommikuse sügiskaste ning igapäevase vihma tähistamiseks. Kummalistel asjaoludel käib silmavett märkiva sõna juurde veel oluline täiendus ning tulemus – suur vesi – vihjab millelegi tõeliselt tähtsale.

Jõekeste toiteveed veerevad alla kohalikke mastaape silmas pidades küllaltki oluliselt kõrgendikult. Lähikonnas on arvukalt väiksemaid ning suuremaid uurdeid. Üksikud neist on väärt isegi koopa nime kandma. Ühest taolisest vaarub parajasti välja kari kohalikke looduse isandaid. Emandaid nende hulgas igatahes pole. Asjaosaliste ilmne kurnatus on vähekeese mõistatuslik, sest on ikkagi alles noore hommiku valitsusaeg ning pole ühtegi silmnähtavat põhjust, miks kõigi mõistlike mõõtude järgi ülepakutud loodusliku külluseräästa all peaks inimene üldse veel millegi pärast vaeva nägema. Meeskond vajub vahepeal ükshaaval võsasse ning ihuhädade toimetamise järel puudealuse õhu sekka siginev aroomiakord ajab kahele lähikonnas korterit üürivale puumapaarile tõsise hirmu oma territooriumi puutumatus pärast naha vahele.

Buohedi on jõudnud veel ka tühjenenud sisikonna taas täis laadida ning otsib nüüd pea kuklas sobivat puuoksa. Tema unistuseks on tugev, kaheks haruks jagunev längus oks. Otsitava leidmise järel upitab mees end oksaharude vahele, käed jäävad õlgadest ning jalad põlvedest üle okste rippuma. Pea leiab õhupesa tugevalt kuklasse heidetuna otse allpool oksahargi jalgevahet. Mõne hetke pärast ta juba magab.

Tegelikult jäi meil toimingu huvitavaim osa tajumata. Poosi sissevõtnult alustas Buohedi korrapäraselt hingates omapärast meditatsiooni. Sisse hingates kujutles ta end sillerdavas valgusesse tõusvat, välja hingates aga kukkuvat pimedasse sügavikku. Mõnekümne korduse järel saab üks kukkumine viimaseks. See ei näigi enam lõppevat. Koos kaalutuse ahesse haardesse langemisega tundub keha võtvat üha suuremaid mõõtmeid. Kohalik jõevahe jääb sellele lootusetult kitsaks. Äraarvamatul hetkel liikumine katkeb, pimedus plahvatab särama ning Buohedi ongi päralt jõudnud.

Iga arst kiidaks teda otstarbeka asendi pärast. Veidra nurga all kuklasse keerutatud pea ei luba keelel kurku langeda, mis igal muul juhul seda sügavas lõdvestusseisundis nobedalt teeks. Ka ei pitsita neljast punktist toetatud kaldu rippuv keha liialt jäsemete vereringet. Puumadki ei saa taolisele oksale edukalt läheneda ei ülalt ega alt. Maast asub see liialt kõrgel, ülalt ülearu längu.

Tähelepanelik ning väsimatu vaatleja leiaks Buohedi kaaslased lõpuks kõik samalaadsetelt oksakiigedelt õhtuks üles. Just selleks ajaks, mil need üksteise järel tardumusest ärkavad. Virguminegi on omajagu kummaline. Käed-jalad tõstetakse äkiliselt korraga üles ning vaimuga rikastatud liha kukub alla nagu üleküpsenud banaan. Järsule põrutusele vaatamata, või just selle tõttu, tunduvad mehikesed oluliselt värskematena kui hommikul. Muus osas jälgitakse päevaalguse rituaale ning veelkord tunnevad metsa kiskjad end alandavalt ahistatutena.

Söögile kulutatakse napilt pool tunnikest. Häälekalt rõhitsedes koguneb kari koopasuule. Istume meigi koos nendega hämarikku nautima. See on kaunis lärmakas kogunemine. Üksteise võidu räägivad mehed oma seiklustest. Vaid väheste juhtumised on ligilähedaseltki seotud kohaliku miljöoga. Enamus oksunelejatest on kogenud midagi tõepoolest kummalist.

Hea tahtmise korral tunneksime ära kirjeldused miljonilinnadest maa-aluste metroode, kiirliiftide ning arvutu hulga autodega. Sekka segaseid seiklusi meredel ning kosmoses. Võib vaid imetleda metsmeeste taiplikkust neile üdini võõra maailma maalimiskatsetel. On ju pintsliks vaid umbes 800 karva sisaldav leksika.

Pimedus maalib musta värviga üle istujate näod. Tuld teatakse vaid päevateekonna kaugusel paiknevas meeste sünnikülas. Siin on iga leegikimp põlu all. On öö ka planguvärvimisega lõpule jõudnud, võtavad mehed vandeseltslikult üksteisel kätest kinni ning libistavad end koopa sügavikus asuvasse jahedasse saali. Seal hajub salk suurima võimaliku hõreduseni ning... tants algab. Muusika on nähtavasti igal peole saabunud kusagil sügaval sisemuses helisemas. Igatahes pole isegi mitte tammumise pladinat kuulda.

Vilunumad tunnevad juba mõningase aja pärast õnnist kaalutustunnet. Tasapisi täitub tantsijate kujutlusümbrus lõhnade, häälte ning valgusega. Üks lennuk lendas just äsja läbi koopa, jättes maha väreleva aurusaba. Viimane ei jõua veel hajudagi, kui Buohedi leiab end jõuliselt lahti plaksatava tsirkusetelgi nagu langevarju alt. Kloun püüab kahele pruunkarule apelsini pakkuda. Need aga sõidavad iga kord narri eest eemale. Siis moondub estrada millekski keemialabori taoliseks saaliks. Üks pudelitest riulil pihkab ammoniaaki. Sinivalgetes kitlites piigad üritavad arvutitelt vist mingit unistuslikku jah-sõna kätte saada. Igatahes on nende pilgud vastavalt anuvad...

Hommikuks on tantsija nõrkemas. Vaid koopa jahedus on neid säästnud liigse veekulu eest. Eks katsuge ise öö läbi aeroobikat harrastada. Uus päev algab täpselt samuti nagu eelmine: kergenduskuur, söömaaeg ning sobiva uneoksa otsingud. Eilne oks näib täna end eilse mehe eest peitvat. Või on põlgus vastastikune? Ainult keegi teine võib Buohedi eilse oksa täna unetoeks enesele hõivata. Õnneks on mets piisavalt suur.

* * *

4. märtsil 1992. viis Bernhard Georg Langerois ekspeditsioonilt enesega kolm metslast New Yorki kaasa. "History Today" toimetuse nõudis oma kirjasaatjalt elavaid tõendeid. Erutusest piitsutatud vererõhk tahtis vaesel mehel kupli pealt ära kergitada. Paraku võis ta aga veenduda, et absoluutselt mitte miski ei üllatanud punanahku. Need sõitsid esmalt mootorpaadis rannikuni, istusid silmapiiril pilgutamata Belem'is lennukisse, sõitsid oksekotti igatsemata pool päeva pilvedest ülalpool, jõid ära kõik kolm viskit soodaga ning astusid taas maa peale jõudnult sellise endastmõistetavusega lennujaama eskalaatorile, et nende saatja pidi ise imestusest ninali käima. Nädala pärast oli Langerois'i naine nende Londoni korteris küll tabanud Buohedi koos ühe oma kaaslasega nõudepesumasinat näppimas, kuid mõlemad mehed avasid ning sulgesid pesukambrit täiesti euroopalike võtetega ning tuletasid meelde pigem ostjaid majatarvete kaupluses, kes vaidlevad, kas ikka just käesolev firma nende rangeid nõudeid kõige paremini rahuldab.

Ükski kolmest ei teinud katsetki ei tantsuks ega oksa otsinguks. Nad olid ehk vaid tavalisest vaiksamad, sõid kui lauda paluti ning magasid, kui aseme juurde juhatati. Muide, juba lennukis oli selgunud, et loputuskasti mõistsid kõik kolm ilma õpetusetagi kasutada.

* * *

Kahe kuu pärast viidi mehed unenägude maale tagasi. Nad olid küll rõõmsad, aga sedagi mitte liialt.

Ilmselt on reisimiseks mitu võimalust. Meie teiega kasutame neist vaid üht. Ehk asjata. Samuti näib eelneva valguses teravate elamuste suu kaudu manustamise viis tobedalt primitiivsena. Tantsiva kogukonna tervis ja lihased ei jätnud soovida ideaalsemat. Päriskade hakkab.